

Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek

a regionális kutatások periodikus kiadványa, az észak-magyarországi regionális fejlesztés szakmai folyóirata

Megjelenik félévenként az Észak-magyarországi Regionális Kutatásokért Alapítvány, a Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet, az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi- és Iparkamara támogatásával.

A folyóiratban megjelent tanulmányokat két független szakértő lektorálta és ajánlotta közlésre.

IX. évfolyam 2. szám

www.strategiaifuzetek.hu

Felelős kiadó:

Prof.Dr. Kocziszky György
intézeti igazgató
Miskolci Egyetem Világ- és Regionális
Gazdaságtan Intézet, Miskolc

Szerkesztőség:

Észak-magyarországi
Regionális Kutatásokért Alapítvány
E-mail: emorka1@gmail.com
www.emorka.hu

A szerkesztő bizottság tagjai:

Prof.Dr. Benedek József	(geográfus, egyetemi tanár, az MTA külső tagja, Babes-Bolyai Tudományegyetem Földrajztudományi Kar, Kolozsvár)
Bihall Tamás	(közgazdász, elnök, BAZ Megyei Kereskedelmi és Iparkamara)
Dr. Elekes Tibor	(geográfus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar, Földrajz Intézet)
Prof.Dr. Kerekes Sándor	(közgazdász, egyetemi tanár, Budapesti Corvinus Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar)
Prof.Dr. Kocziszky György	(közgazdász, egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet)
Dr.habil Kotics József	(kulturális antropológus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Bölcsészettudományi Kar)
Prof.Dr. Vincze Mária	(közgazdász, nyugalmazott egyetemi tanár, Babes-Bolyai Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Kolozsvár)

Főszerkesztő:

Dr.habil G.Fekete Éva (geográfus, egyetemi docens, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar VRGI)

Szerkesztők:

Lipták Katalin (közgazdász, tudományos segédmunkatárs)
Siposné Dr. Nándori Eszter (közgazdász, egyetemi adjunktus)
Dr. Tóth Géza (geográfus, egyetemi docens)

Technikai szerkesztők:

Baksa Sára, Serdült Balázsné

Nyomdai munkák

MAXIMA CS-A
Nyomdai és Kereskedelmi
Szolgáltató Kft.

ISSN 1786-1594

Tartalomjegyzék / Contents

ERDÉLYI TANULMÁNYOK

<i>Oana Stănculescu – Stefana A.D. Varvari – Marius Cristea</i>	5
The competitiveness of companies in northern Transylvania – case study using the global utility theory	
<i>Marius Cristea – Stefana A.D. Varvari – Benedek József</i>	20
Pros and cons of foreign direct investments on local economy	
<i>Vicsai Nóra Csilla</i>	35
Kolozsvár metropolisz térség idegenforgalma	
<i>Cozma Lujza Tünde</i>	53
Északnyugat-Erdély helye és szerepe Románia turizmusában	
<i>Nagy Anna</i>	66
Regionális fejlesztéspolitika Romániában, a 2007-2013-as programozási időszak tükrében	
<i>Bajtalan Hunor – Blénessy Gabriella – Deák Attila – Szabó Tamás</i>	75
A fenntartható Gyergyóért: a Gyergyói Kistérség fejlesztési alternatívái	
<i>Bartók Blanka – Bartha Tamás</i>	92
Napenergia-hasznosítás szerepe a Hargita megye szétszort településeinek villamos energia ellátásában	

TÉNYKÉP

<i>Nagy Zoltán – Szendi Dóra</i>	100
Adalékok Miskolc és a Miskolci kistérség demográfiai változásainak vizsgálataihoz a rendszerváltástól napjainkig	

MŰHELY

<i>G. Fekete Éva – Lipták Katalin</i>	107
Kutatás és gyakorlati tapasztalatszerzés a regionális gazdasági szakemberképzésben	

KITEKINTŐ

<i>Nagy Katalin</i>	111
Kulturális útvonalak Svájcban – egy rendszer, ami működik	

Summaries	120
------------------	-----

Szerkesztői előszó

Az Észak-magyarországi Stratégia Füzetek 2012.évi második számát tartja kezében az Olvasó. Hagyományainkat követve, most is a térségfejlesztés valamely kiemelt témakörére fókuszálunk, ám a regionális gazdasági fejlődés és fejlesztés tematikus fókusza mellett egy területi fókusz is érvényesül. Az elsősorban Észak-Magyarországgal foglalkozó szaklapban a tágabb értelemben vett Erdély különböző térségeinek aktuális területfejlesztési és gazdasági problémáinak feltárása és – ott, ahol ez lehetséges – konkrét fejlesztési javaslatok megfogalmazása nem csupán egy távolabbi régió önmagáért való bemutatását célozza. Az „Erdélyi tanulmányok” észak-magyarországi stratégiai jelentőségére világítanak rá a területi vizsgálatok legújabb eredményei, melyek szerint a régiók jövőjének alakulását jelentős mértékben befolyásolják a közelebbi-távolabbi, szomszédos régiókban végbemenő gazdasági-, demográfiai-, vagy politikai folyamatok. A szomszédos viszonyok Észak-magyarország fejlődési pályájának alakulásában is meghatározóak, valamint a termelési tényezők fokozott mobilitása és a régiók fokozódó nemzetközi versenye is a régió külső környezetének fokozottabb vizsgálatát teszik indokolttá. Mindez különösen érvényes a Kárpát-medencei régiókkal való összefüggésben, hiszen itt a szűkebb keresztmetszetű regionális elemzések bővítését messzemenően megalapozzák a közös kulturális és gazdasági szempontok, valamint a meglévő természeti kockázatok integrált kezelési igényei.

A tematikus részben megjelenő tanulmányok témái első ránézésre heterogének, viszont lényegében a regionális fejlődés legfontosabb tényezőinek vizsgálatát nyújtják. Stănculescu, Varvari és Cristea, valamint Cristea, Varvari és Benedek tanulmányai az Észak-erdélyi vállalatok versenyképességével, illetve Kolozs megye direkt külföldi befektetéseinek elemzésével foglalkoznak. Vicsai és Cozma tanulmányai az idegenforgalom térbeli összefüggéseit vizsgálják. Bajtalan, Blénessy, Deák és Szabó egy székelyföldi kistérség fenntartható fejlesztési perspektíváit vázolják fel, míg Bartók és Bartha Hargita megye aprófalvas térségeinek villamos energia ellátási lehetőségeit elemzik. Fontosnak tartottuk a Nagy Anna által elkészített tanulmány beemelését a tematikus tanulmányok közé, ahol a romániai regionális fejlesztési politikai kritikai értékelését olvashatjuk.

Természetesen, a szám kiemelt, tematikus tanulmányai mellett megtartotta hagyományos rovatait is. A „Ténykép” rovatban Nagy Zoltán és Szendi Dóra Miskolc és környéke demográfiai folyamatait elemzi. A „Műhely” rovatban a Miskolci Egyetemen folyó regionális tudományi képzés gyakorlati területeivel ismerkedhet az Olvasó. A „Kitekintő” rovatban pedig felhívjuk a figyelmet Nagy Katalin Svájc kulturális útvonalait bemutató írására.

Prof.Dr. Benedek József
egyetemi tanár, az MTA kültagja
szerkesztő

Erdélyi tanulmányok

Oana Stănculescu – Stefana A.D. Varvari – Marius Cristea

The competitiveness of companies in northern Transylvania – case study using the global utility theory

The present paper is trying to emphasize how local competitiveness is transmitted and taken at regional level, which are the determinants of these two concepts and which is the place of the counties in regional hierarchy and the place of the regions in national hierarchy. Studying the most important indicators that characterize the private business environment we were able to draw some conclusions regarding the most competitive counties from Northern Transylvania and which are the factors that contribute to these results.

Key words: local competitiveness, regional competitiveness, global utility theory, economic disparities, economic agents.

JEL-code: R11

Introduction

Our paper consists in the following four parts:

- in the first part are presented the main definitions of the local and regional competitiveness concept;
- in the second part is described the used Methodology, where we present the main theory that we will implement;
- in the third part is presented the analysis of the regions and counties from Northern Transylvania using global utility theory;
- the final part is reserved for the Main remarks and proposed measures.

General and theoretical remarks

The competitiveness concept tends to have a regional or even local approach, very much discussed in recent years. The importance of the competitiveness elements at regional and local level is an indicator for the interest of the policy makers in finding national and regional strategies that should be interrelated. Innovative regional strategies could have a significant contribution in the exploitation of the endogenous potential.

It is said that regional competitiveness represents an intermediary level between micro and macroeconomic levels. At micro level, regional competitiveness represents a sum of *firms'* competitive advantages, active in a specific region. At macroeconomic level, regional competitiveness has a series of limits (currency flexibility or prices flexibility), because of the fact that some laws do not have sub-national character and applicability.

The first cohesion report (1996) emphasizes that strengthening the economic competitiveness level of the regions left behind is very important in achieving the goal of social and economic cohesion. In this report, the main competitiveness element is represented by the *companies*, component which is influenced by social and institutional factors.

A first definition on regional competitiveness could be found in the Sixth Periodic Report on the regions (1999): “the ability of a region to generate, while being exposed to external competition, relatively high income and employment levels. In other words, for a region to be competitive, it is important to ensure both quality and quantity jobs”.¹ The report presents another facet of the regional competitiveness in connection with the objectives of social policies: “the ability of *firms*, industries, regions, countries to generate – being exposed to international competition – high levels of income and employment”.

The European Spatial Development Perspective (1999) notes that: “the regions [of the EU] can only be competitive and hence contribute to the reduction of unemployment if towns and cities, especially those outside the global integration zones and metropolitan regions, have enough economic potential”.² Cities and counties with a high level of financial and social welfare represent an important factor of economic and social development. Achieving a sustainable urban development requires policies that are dependent on the local and specific conditions, and also on national and regional conditions.

The welfare growth depends on the capacity of the *firms* from a region (county) or a country to obtain higher levels of productivity and to grow the level of the productivity in time, Porter states that a lot of political factors and decision makers from the *companies* don't notify the sources of the real competitiveness in a correct way. Competitiveness is a function of dynamic progression, of innovation and of the ability to change and improve. Following the same alignment, there are a few determinants of productivity (Porter 1999), such as:

- healthy macroeconomic policies,
- stable political environment,
- reliable legal framework,
- social progress,
- Improvement of the competition at microeconomic level.³

The *business environment* productivity depends on the *firms*' strategy, on the rivalry between these, on the input conditions, on the related industries or on the demand conditions. Porter says that the demand of a region's products represents an important factor of the competitive advantage and the local demand needs to be stimulated through some specific actions. If the local demand has a low level the local competitiveness could be affected. In this case, the entrepreneurship is prevented because the qualified workers will start to find better jobs in other places. In the process of the demand stimulation, the existence of favorable political and macroeconomic conditions is necessary. Porter's statement regarding the fact that comparative advantage is a precisely located process should be completed and detailed because it suggests that there are some distinct aspects of the regional and local economic development, namely the regional economy is more than a sum of the component parts.

Ecorys-NEI Team (2003), in the study on the factors of regional competitiveness, thinks that regional competitiveness represents “the ability to produce goods and services which meet the test of international markets, while at the same time maintaining high and sustainable levels of income or, more generally, the ability of regions to generate, while being exposed to external competition, relatively high income and employment levels”.⁴

Lengyel (2003) have built a pyramid-model which presents the factors that influence regional competitiveness, distinguishing three levels of factors:

¹ Sixth Periodic Report on the regions, Regional Policy and Cohesion, Fact Sheet 1999

² Prepared by the Committee on Spatial Development, *ESDP-European Spatial Development Perspective*, 1999, p.22

³ The first four factors are necessary, but not sufficient for the assurance of economic prosperity and the fifth factor is the one of which competitiveness depends.

⁴ ECORYS –NEI, *A study on the factors of Regional Competitiveness*

- basic categories – includes the measurable indicators: GDP, labor productivity, employment, the openness of the economy;
- development categories – which influence the basic categories and are used for the improvement of a territory's competitiveness, also representing the regional policy's objectives: technological research and development, SMEs, FDI, infrastructure and human capital, institutions and social capital;
- successful categories – are developed in time and their influence is visible after long periods of time: economic structure, innovative activity, regional accessibility, workforce qualification, social structure, decision centers, environment and regional identity

Another factor whose role is crucial is represented by the effectiveness of public administrations from national, regional and local level, with a significant impact on the economic development and on the job creation.

Michael Storper (2005) believes that regional or local competitiveness represents the capacity of a region or county to attract and maintain *firms*' profitability while maintaining a high living standard of citizens from the region or county or even city. Therefore, the workforce and the investments will gravitate from the less competitive regions to those highly competitive.

The elaboration of policies that generate a positive impact on the level of competitiveness of a region implies the identification of the potential sources with a contribution to the development of the competitive advantage of the region. Therefore, we can take into account for the elaboration of a policy a series of factors: one of them have a national or international nature and do not enter in the objectives of a regional strategy, while for the others should be multiplied at regional level.

Sergio Berumen (2005) says that „local and regional competitiveness is identified as the essential element in any local competitiveness strategy that attempts to generate long-term competitiveness and ensure local rejuvenation and sustainability”. (Berumen 2005)

In the global competition context, most of the competitive advantages of *companies* are strict related to the environment in which they act, namely regional and local. Consequently, which are the factors that influence the regional competitiveness? The Cambridge/Ecorys-NEI study takes into account elements such as: infrastructure, accessibility, human capital, research and development capacity, innovation capacity, demographic situation.

On the other hand, the Global Competitiveness Yearbook (2006) is focusing on the interactions of four global factors: economic performance, governmental efficiency, business efficiency and infrastructure.

Local and regional competitiveness depends not only on the physical externalities, but also on the relational capital and learning capacity of these two interrelated concepts.

During the presentation of the most important voices that have studied the regional competitiveness, we emphasized with italic the central core of the competitiveness at local and regional level in our perspective: *firms*, or in two words *economic agents*.

From the beginning, we would like to clarify that local competitiveness refers to county competitiveness, a determinant of regional competitiveness, due to the lack of more detailed official data that could have helped us to treat this subject at city level

Methodology

As we said before, the essence of regional or local competitiveness, at microeconomic level, is represented by the economic agents. The present paper is trying to analyze the competitiveness through the main indicators regarding the activity of the *private companies* located in the counties that constitutes Northern Transylvania (Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Satu Mare, Sălaj).

Our intention in analyzing the private companies is based on the fact that these types of firms have a higher contribution and impact on the local and regional development, with few exceptions like services provided mostly by public administration (eg. Education and health and social assistance). Most of the small and medium enterprises are in the commercial services.

We took into account the local active units from the main NACE sections, Turnover of local active units, Investments of local active units and the personnel active in the local units from industry, construction and other services. The indicators (I_j) were calculated as follows:

$$\begin{aligned} I_1 &= LAU/P, \\ I_2 &= T_{LAU}/P, \\ I_3 &= I_{LAU}/P, \\ I_4 &= L/P \text{ personnel/population.} \end{aligned}$$

The notations used are:

P – Population (persons)

LAU – local active units (number of units)

T_{LAU} – Turnover of local active units (mill. RON)

I_{LAU} – Investments of local active units (mill. RON)

L – Personnel from local active units.

The analyzed NACE sections were:

1. Mining and quarrying - C1 (importance coefficient 1)
2. Manufacturing - C2
3. Electric and thermal energy, gas and water - C3
4. Construction - C4
5. Wholesale and retail - C5
6. Hotels and restaurants - C6
7. Transport, storage and communications - C7
8. Real estate transactions, renting and service activities mainly rendered to enterprises - C8
9. Information and communication - C9
10. Education and Health and social assistance - C10.

We must specify that the analysis does not include Agriculture as a section, due to lack of official data at local and regional level for the analyzed indicators. We can also mention the fact that most of the population working in this field are self-employed, the number of official employees being very low. Also most of the farms are subsistence farms and only a small number capitalize their production on the local markets.

We used the following notations for the counties after the method:

1. Bihor (BH) - U1
2. Bistrița-Năsăud (BN) - U2
3. Cluj (CJ) - U3
4. Maramureș (MM) - U4
5. Satu Mare (SM) - U5
6. Sălaj (SJ) - U6

The Regions will have the following abbreviation:

1. North-West (NW) - U1
2. Center (C) - U2
3. North-East (NE) - U3
4. South-East (SE) - U4
5. South-Muntenia (SM) - U5
6. Bucharest-Ilfov (BI) - U6
7. South-West Oltenia (SW) - U7

8. West (W) - U8

After that, we proceed by implementing a well-known method for decision making under conditions of certainty used in Management. The method is called “The global utility theory” and after all the involved calculations we will find which county is the most competitive at regional level and also how is our region placed in the national hierarchy.

This method solves the problem of typological diversity of characteristics by turning them all into a single one. The utility has values between zero and one and convert different units of characteristics measurement in order to ease their comparison to facilitate the decision.

The first step is to replace the decision-making table with the utility matrix, converting each C_{ij} value in the corresponding utility value U_{ij} .

$$U_{ij} = \frac{C_{ij} - \min C_{ij}}{\max C_{ij} - \min C_{ij}}, \text{ for } j=1, n$$

The second step is represented by the calculation of the global utility for each decision alternative. Global utility is a utility that takes into account all characteristics of the decision alternative. It can be determined in two ways:

Option 1: the arithmetic mean of the utilities of each decision alternative

$$UG_i = \frac{1}{m} \sum_{j=1}^n U_{ij}, \text{ for } i=1, m$$

Option 2: weighted average of the utilities of each decision alternative. For this, the decision maker must determine weights of importance for each characteristic, depending on the decision specific.

$$UG_i = \sum_{j=1}^n p_j U_{ij}, \text{ for } i=1, m$$

The optimal decision is the one that has the highest global utility.

We would like to mention that there were some other studies that analyzed regional competitiveness of the firms using this model: “Regional Competitiveness evaluation for Romania” (2008) and “Regional Competitiveness evaluation for Romania” (2011). We tried to realize a deeper analysis taking into consideration also the competitiveness of firms at local (county) level and coming closer to present - the time period being 2008-2010 – so that we could also underline, if the case, the differences in competitiveness comparing the results for 2005 (Strauti, 2008) and the results for 2010 (this paper). The last year for the analysis is 2010 due to the fact that this is the last year for which official data is available.

When calculating the final global utility, we gave each sector a certain percentage depending on its contribution to the total turnover (eg. For 2010, the importance coefficients for each sector at regional level are: C1 - 1%, C2 - 27%, C3 - 6%, C4 - 7%, C5 - 42%, C6 - 1%, C7 - 5%, C8 - 6%, C9 - 4%, C10 - 1%). The paper contains two types of analysis: first, which compares regions and the second, which compares counties from North-West Region.

The results of the analysis

Regional competitiveness

This section of the paper presents the results that we have obtained for each of the regions from Romania. Using the global utility theory and apply it for all the Romanian regions, we could place our region in comparison to the others and draw the conclusion that the lack of development equilibrium between the counties that we have analyzed is reflected in the position which our region occupies: fourth place at national level in all three analyzed years.

The final results based on the calculation of global utility are presented in the next table (*table 1.*):

Table 1.: Global utility of the Romanian regions

	2008	2009	2010
<i>U1(North-West)</i>	0,281	0,270	0,290
U2(Center)	0,323	0,329	0,324
U3(North-East)	0,023	0,009	0,009
U4(South-East)	0,197	0,195	0,206
U5(South-Muntenia)	0,187	0,170	0,209
U6(Bucuresti-Ilfov)	0,968	0,927	0,926
U7(South-West Oltenia)	0,093	0,097	0,118
U8(West)	0,314	0,295	0,336

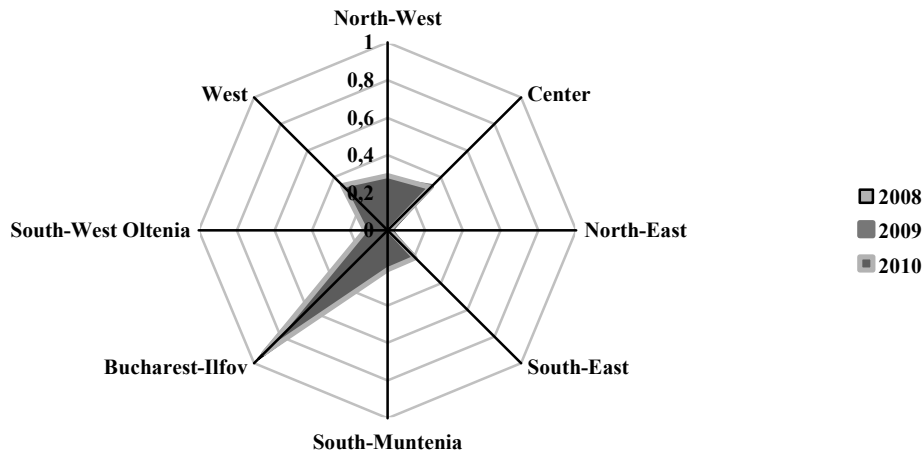

Figure 1.: Global utility of the Romanian regions
Source: Own calculation.

The showed data represents the values for global utility and reflects a big difference in the level of competitiveness between Bucharest-Ilfov region and all the other regions, including North-West. As we can see, the most competitive region is Bucharest-Ilfov, followed by Center, West and then North-West.

Making the connection with the mentioned study (Negru-Străuți – Tăucean 2008) that tried to classify the regions from Romania using data from 2005, the results do not differ, especially in the case of the first and fourth place, occupied by Bucharest-Ilfov and North-West. The study stated that the obtained results demonstrate “which are the development regions with high entrepreneurial spirit”.

Clearly, the gap between Bucharest-Ilfov and the rest of the regions is significant and it could take years for the other regions to catch up. The results showed that Bucharest-Ilfov registered the best results for most of the NACE sections, except for *Mining and Quarrying*.

In the next chart we choose to represent the contribution at the formation of global utility of each sector at regional level, for 2010.

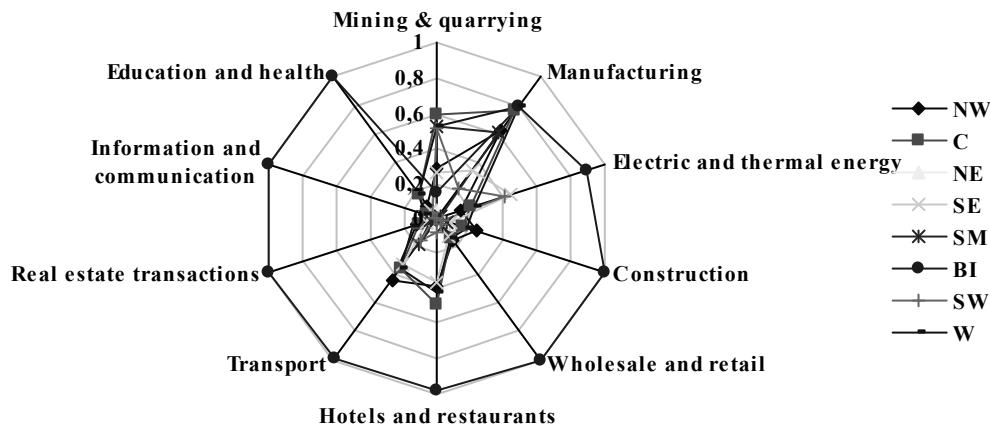

Figure 2.: Contribution to global utility of sectors at regional level.

Source: Own calculation.

For North-West Region, the highest value was registered in *Manufacturing*, with the help of the local active units' turnover. Still, another important factor in this sector is the number of employees, and the region occupies the second place at national level from this indicator point of view. Another relevant sector, that has registered a significant value, is represented by *Transport*. The North-West region occupies the second place at national level, after Bucharest-Ilfov, due to the high value registered in this sector. The highest contribution came from the number of local active units and the situation was similar for the years 2008 and 2009. Of course, in the future, this sector should be one of the most sustained sectors from our region. The third sector registering a high value was represented by *Hotels and restaurants*, with an important contribution from the number of local active units (second place after Center region in terms of number of local active units). Still, this sector regardless the obtained utility value, is not very competitive because it generates low levels of turnover and engage a low number of employees.

As a conclusion, we can say that especially in the first two mentioned sectors, the entrepreneurial spirit is relevant in the North-West region.

But the question still remains: “how can we amplify and grow regional competitiveness?”. Why is the situation still in the same stage of development as it was in 2005 for our region? Let's see how the counties are contributing at increasing the level of regional competitiveness.

Following the same global utility method, we were able to decide which county registers the highest values and which one is the most competitive from Northern Transylvania. The next results were obtained (*figure 3.*):

Table 2.: Global utility of counties from Northern Transylvania

	2008	2009	2010
U1(Bihor)	0,52	0,54	0,62
U2(Bistrița-Năsăud)	0,23	0,17	0,16
U3(Cluj)	0,92	0,91	0,87
U4(Maramureș)	0,14	0,19	0,20
U5(Satu Mare)	0,25	0,31	0,31
U6(Salaj)	0,16	0,05	0,09

Source: Own calculation.

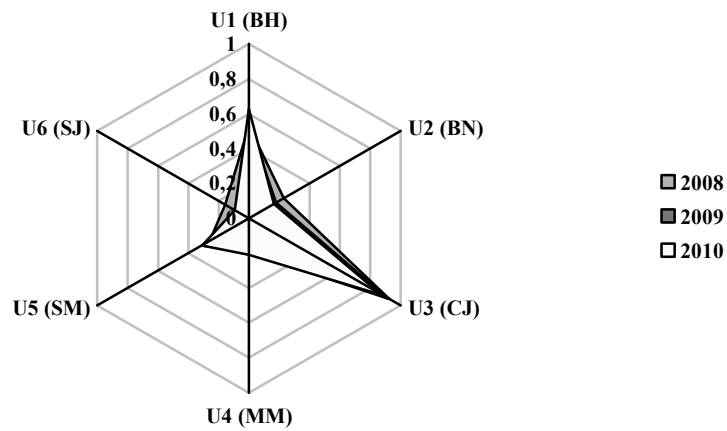

Figure 3.: Global utility of counties from Northern Transylvania

Source: Own calculation.

The table helps us establish which county was the most competitive from Northern Transylvania. As we can see, Cluj county registers the highest values and has the highest value for the global utility in all three analyzed years.

A huge gap between the first two places occupied by Cluj and Bihor counties and the rest of the counties can be noticed which represent a significant interregional disparities that should be reduced in order to gain a plus for the whole regional competitiveness.

From the author's point of view, the situation is not favorable, because it can be seen that in most of the counties the values are decreasing, which could be a sign of losing the competitive edge. This situation should be a warning sign for the decision-makers to elaborate strategies and policies that stimulate and encourage the sources of competitiveness in the analyzed counties.

Local competitiveness

This section of the paper presents the results that we have obtained for each of the six member counties of Northern Transylvania region. The values could help us sustain what is the most competitive county and which sector has a significant contribution at the county's development.

BIHOR County

Bihor County has occupied the second place in all three analyzed years from the global utility point of view, recording significant values at regional level, far from the rest of the counties, except Cluj. Its competitive position has increased significantly especially between the years 2009 and 2010, despite the outbreak of economic crisis.

Table 3.: Sectoral utilities in Bihor county for 2008-2010

Nr.	Sectors	BIHOR		
		2008	2009	2010
1.	Mining and quarrying	0,88	0,70	0,81
2.	Manufacturing	0,41	0,52	0,66
3.	Electric energy	0,53	0,54	0,50
4.	Construction	0,25	0,22	0,34
5.	Wholesale and retail	0,64	0,63	0,69
6.	Hotels and restaurants	0,84	0,87	0,74
7.	Transport	0,76	0,79	0,78
8.	Real estate transactions	0,59	0,39	0,35
9.	Information and communication	0,18	0,19	0,20
10.	Education and health and social assistance	0,52	0,38	0,61
Global utility		0,52	0,54	0,62

Source: Own calculation based on the data from NIS

The highest utility was registered in *Mining and quarrying* and the most important factors which contributed to this result were: turnover of the local active units, especially in 2008, investments and personnel, with the highest participation. We observed that in 2009 the number of the local active units in this field have increased, but the turnover decreased significantly, and an explanation to that could be represented by the increased number of small enterprises with few employees and a short life span. Another optimistic result was registered in *Hotels and restaurants*, undoubtedly because of the importance of tourism in Bihor county and *Transport*, due to the position of the county at the border with Hungary. The factor with the highest input was represented by the investments, which are occupying the first position in all three years. The lowest value was registered in the sector *Information and communication*, where there is a high number of local units but with a low contribution to the county's turnover, investments and personnel.

BISTRITA-NASAUD County

Bistrița-Năsăud county obtained the highest utility value in *Electric energy* due to the investments contribution which were made in this sector. In the case of certain indicators, the county was placed in the second position, after Cluj, surpassing Bihor county. An example in this regard is the number of local active units compared to population, especially in the year 2010. Despite this situation, the factor whose involution is visible is the turnover of the local active units. From this point of view we can conclude that despite the utility significant result, firms operating in this field from Bistrița-Năsăud county are not profitable and therefore, could not generate in the

future high levels of competitiveness. Also, the sector does not involve a significant number of employees.

Table 4.: Sectoral utilities in Bistrita-Nasaud county for 2008-2010

Nr.	Sectors	BISTRITA-NĂSAUD		
		2008	2009	2010
1.	Mining and quarrying	0,18	0,038	0,01
2.	Manufacturing	0,65	0,41	0,33
3.	Electric energy	0,69	0,57	0,62
4.	Construction	0,08	0,02	0,043
5.	Wholesale and retail	0,02	0,04	0,039
6.	Hotels and restaurants	0,21	0,13	0,041
7.	Transport	0	0,09	0,06
8.	Real estate transactions	0,0007	0,04	0,07
9.	Information and communication	0	0	0
10.	Education and health and social assistance	0,14	0,08	0,10
Global utility		0,23	0,17	0,16

Source: own calculation based on the data from NIS

From the above table, we could reflect upon the decreasing trend that governs the majority of the sectors. Therefore, Bistrița-Năsăud County is one of the “needy” counties from Northern Transylvania and it will require more support in order to gain in terms of competitiveness and to reduce the development gap compared to the other counties.

CLUJ County

Cluj county is distinguished as the region’s most competitive county, but not only through the highest results obtained for the global utility. Following the results, in all three analyzed years, Cluj occupied the first position from the North-West Region. In other words, this county contributes the most at acquiring a high level of regional competitiveness.

Table 5.: Sectoral utilities in Cluj county for 2008-2010

Nr.	Sectors	CLUJ		
		2008	2009	2010
1.	Mining and quarrying	0,47	0,51	0,47
2.	Manufacturing	0,70	0,78	0,70
3.	Electric energy	0,84	0,82	0,84
4.	Construction	1	1	1
5.	Wholesale and retail	1	1	1
6.	Hotels and restaurants	0,88	0,89	0,81
7.	Transport	0,85	0,91	0,95
8.	Real estate transactions	0,98	1	0,83
9.	Information and communication	1	1	1
10.	Education and health and social assistance	1	1	1
Global utility		0,92	0,91	0,87

Source: Own calculation based on the data from NIS.

The analysis showed some interesting results in terms of specialization. Cluj County registered the highest values for almost all sections, except *Mining and quarrying*. But still the highest result are obtained in *Construction, Wholesale and retail, Information and communication* and *Education, health and social assistance*. Even though, the *Construction* sector was the most affected by the economic crisis, its contribution to the county's competitiveness is noticeable. All four indicators are very important for the development of the sector, but the highest values are registered by the employees from this field, whose number is twice bigger compared with the rest of the counties. Although, the negative effects of economic crisis are observed especially in investments, within one year its value has decreased by six times. In the coming years, this sector should be supported because it represents a reliable source of competitiveness.

Wholesale and retail is, undoubtedly, one of the main pillars of the county's economy. This sector generates almost the highest turnover (in 2010, after Manufacturing) and absorbs most of the workforce. What characterizes this sector is the large number of small firms that do not have a high number of employees. In the future, this sector is one with potential and could contribute to increasing local and regional competitiveness.

The element of novelty is represented by *Information and communication*. This sector characterizes in particular Cluj county and brings it a competitive advantage and a specific nature compared with the other counties. The firms activating in this domain are profitable and the number of employees shows a positive trend. It's a certain fact that the firms from this area are a source of competitiveness and should be promoted in the future.

The maximum value registered by the county in these sections represents a high level of concentration of the investments from the mentioned sectors. As we specified in the theoretical part, especially "investments will gravitate from the less competitive regions to those highly competitive", which is the case of Sălaj County and Cluj. In other words, we could say that companies active in these areas should be sustained and encouraged, but definitely there is a need for distribution of investments between the counties. We observed that the highest difference in terms of utility was registered in *Information and communication* for all three years in Cluj County. The results are similar to reality especially taking into consideration this emerging sector.

MARAMUREȘ County

As opposed to the situation of declining recorded by Bistrița-Năsăud county, in Maramureș case was registered an increase in the value of utility, so that in 2010, this county was situated on the fourth place in the regional hierarchy.

Table 6.: Sectoral utilities in Maramureș county for 2008-2010

Nr.	Sectors	MARAMUREȘ		
		2008	2009	2010
1.	Mining and quarrying	0,38	0,38	0,43
2.	Manufacturing	0,15	0,36	0,26
3.	Electric energy	0,01	0,09	0
4.	Construction	0,19	0,15	0,26
5.	Wholesale and retail	0,12	0,08	0,15
6.	Hotels and restaurants	0,23	0,086	0,163
7.	Transport	0,21	0,197	0,164
8.	Real estate transactions	0,08	0,07	0,31
9.	Information and communication	0,12	0,11	0,10
10.	Education and health and social assistance	0,06	0,009	0,02
Global utility		0,14	0,19	0,20

Source: Own calculation based on the data from NIS.

Despite the fact that none of the results does not exceed the middle of the interval (which is 0,5), Maramureş has obtained the highest values in *Mining and quarrying*, *Manufacturing* and *Construction*. Of these three, *Manufacturing* registered a noticeable decrease between 2009 and 2010 which can be attributed to the decrease in the number of local active units. The factor with the highest contribution is represented by the employees.

Mining and quarrying confers the first place in terms of number of local active units and in terms of employment, but due to the fact that these firms generate an insignificant turnover and the sector does not benefit from a significant amount of investments, we could not say that in the future the sector will contribute at increasing the level of competitiveness of the Maramureş county.

Construction became a strategic sector especially in 2010, due to its increase in terms of utility. The most important factor which favored obtaining such a result was represented by the employees.

SATU MARE County

The third place in terms of utility is occupied by Satu Mare. The sectors registering a high value of utility are: *Manufacturing* and *Construction*. The factor with the highest input in the case of Manufacturing is represented by the number of employees, in all analyzed years. Also, we notice that despite the number of local active units, which registered a decrease between 2009 and 2010, the turnover grew. Due to the fact that this sector registers a significant number of employees and a number of profitable companies, we could say that in the future it should be supported.

Table 7.: Sectoral utilities in Satu Mare county for 2008-2010

Nr.	Sectors	SATU MARE		
		2008	2009	2010
1.	Mining and quarrying	0,003	0	0,085594
2.	Manufacturing	0,55	0,59	0,45
3.	Electric energy	0,03	0,14	0,15
4.	Construction	0,35	0,34	0,55
5.	Wholesale and retail	0,08	0,144	0,19
6.	Hotels and restaurants	0,32	0,31	0,11
7.	Transport	0,14	0,15	0,07
8.	Real estate transactions	0,09	0,13	0,15
9.	Information and communication	0,048	0,02	0,037
10.	Education and health and social assistance	0,045	0,047	0,038
Global utility		0,25	0,311	0,310

Source: Own calculation based on the data from NIS.

The *Construction* sector does not have sustainable evolution in terms of contribution of factors in its development. So, if in 2008, the most important factor was the number of local active units, in 2009 the number of employees contributed the most, and in 2010 the investments had the highest contribution. This sector could contribute at the improvement of the level of local competitiveness if it will manage to reunite all the mentioned characteristics at once. Currently, its evolution is confusing.

SĂLAJ County

In all three years, the last position was occupied by Sălaj. Unfortunately, we weren't able to identify the sources of competitiveness in this county, due to its disordered development. Still, there are some sectors for which the utility registered positive results.

Table 8.: Sectoral utilities in Salaj county for 2008-2010

Nr.	Sectors	SĂLAJ		
		2008	2009	2010
1.	Mining and quarrying	0,12	0,43	0,012
2.	Manufacturing	0,269805	0	0
3.	Electric energy	0,21	0,11	0,19
4.	Construction	0,04	0,037	0,039
5.	Wholesale and retail	0,05	0,07	0,15
6.	Hotels and restaurants	0,014	0,076	0,036
7.	Transport	0,72	0,299	0,429
8.	Real estate transactions	0,042	0,003	0,015
9.	Information and communication	0,028	0,024	0,017
10.	Education and health and social assistance	0,161	0,103	0,20
Global utility		0,15	0,05	0,09

Source: Own calculation based on the data from NIS.

From our point of view the only sector which deserves to be discussed is *Transport*. In 2008, the turnover of the companies and the investments made in this sector helped its development. A different situation was registered in 2009 when the only contribution came from the number of local active units and its turnover. In 2010, all four factors started to contribute at the development of this sector. But, still, the highest contribution was supported by the turnover. Regardless the utility values obtained, the development of this sector, from our point of view is uncertain because none of the factors has reported high levels. Sălaj county, along with Bistrița-Năsăud, represents the least competitive counties, and in order to contribute at increasing the level of regional competitiveness, development strategies that rely on the resources and strengths of these counties should be designed and implemented. As The first cohesion report (1996) emphasizes "strengthening the economic competitiveness level of the regions (or in our case, counties) left behind is very important in achieving the goal of social and economic cohesion". This is the case of Sălaj and Bistrița-Năsăud counties.

Final remarks and recommendations

Local and regional competitiveness are two interrelated concepts which have a contribution on the development growth, improving the access to public and private resources and a sustainable and safe presence on markets. A properly competitiveness promotion strategy could generate an increase in the level of development, which in turn can lead to an increase in the level of competitiveness.

The result of local and regional actions and processes should be coordinated in order to generate the maximum beneficial. Also, because of the fact that local and regional markets are characterized by different levels of imperfect competition, the forms of government intervention should be correlated. Regional competitiveness, as a "sum of local competitiveness", has an unbalanced structure due to the existence of counties inequalities, which are the result of the development differences among economic agents.

A conclusion that can be drawn from the obtained data is that Bucharest-Ilfov region is by far and not surprisingly in front of the classification with the highest results for almost all indicators in all analyzed years. North-West Region has maintained the fourth place at national level, a similar place with the one obtained in 2005.

Another conclusion that can be drawn is that North-West region has a moderate level of entrepreneurial spirit and from the author's point of view all businesses, especially those from the sectors in which we obtained favorable results, should be supported (*Manufacturing, Transport, Hotels and restaurants*).

The situation is not favorable for the following sectors: *Information and communication, Real estate transactions* and *Education and Health and social assistance*. Although, *Information and communication* is a developed sector in Cluj County, does not represent a priority for the rest of the counties due to the traditional economic structure. *Real estate transactions* is the sector that suffered the most from the outbreak of the economic crisis in all six counties, which is why, in all three years, does not represent a source of competitiveness.

Another conclusion that emerges from the analysis is that most of the economic activities with high global utility are from industry sector.

Also, the present study makes a review of the most competitive counties from Northern Transylvania taking into consideration some relevant indicators that characterize the business environment (number of local active units, investments, turnover, and personnel). The processed data showed that Cluj County is by far the most competitive county from the region and has a series of competitive advantages especially in sectors such as: *Information and Communication, Wholesale and retail, Construction* and so on. Another demonstrated statement is regarding investments, indicator which register the highest value in the most competitive county meaning Cluj (in 2011 the existing sold of FDI in Cluj was 1.768.588 thou. RON, Bihor= 1.252.847 thou. RON etc)⁵.

During the analysis, we observed that most of the counties have registered high values for *Transport* sector which can represent the premise of infrastructure development in the future for generating a high level of local and regional competitiveness (infrastructure was mention as a key factor that influence the regional competitiveness in the Cambridge/Ecorys-NEI study and also in the Global Competitiveness Yearbook).

Also, *Construction* and *Manufacturing* are strategic sectors for almost all counties. Despite the fact that *Mining and quarrying* and *Electric energy* have the highest global utility in Bihor, Sălaj, Bistrița-Năsăud they are not representative either from number of local units or turnover point of view.

Another conclusion refers to the fact that the highest utility is registered especially in the services sectors for the most developed counties. An example in this regard is the importance of *Information and communication* in Cluj county.

From the policy point of view we propose the following measures:

- Stimulating entrepreneurial culture;
- Promoting technological modernization and innovation in Manufacturing industry;
- Promoting the investments in the sectors that are able to generate high levels of competitiveness;
- Identifying the competitiveness strengths and perspective in the region;
- Stimulating the creation of new units in the sectors with high competitiveness potential;
- Supporting the adoption of international standards in order to increase international competitiveness of the region and local main sectors.

⁵ <http://www.nord-vest.ro/SERVICIIPentru-Dezvoltare-Regionala/PLANIFICARE-REGIONALA/Planul-de-dezvoltare-regionala-2014-2020/3-Competitivitate-economica--eID1310.html>

Bibliography

- Berumen, S. A. (2005): *An approach to local and regional competitiveness*, Cuad.Ad.Bogota, 18 (29)
- Comisia Europeană (1993): *White paper on Growth, Competitiveness and Employment: the challenges and Ways Forward into the 21st century*, Luxembourg
- Comisia Europeană (2006): *European Competitiveness Report 2009*, Commission staff working document, SEC (2009) 1657 final
- Committee on Spatial Development (1999): *ESDP-European Spatial Development Perspective*
- Lengyel, I. (2003): *Economic Growth and Competitiveness of Hungarian Region*, "Reinventing Regions in the Global Economy" Regional Studies Association Conference, 12-15th April, Pisa, Italy p.19.
- Negru-Străuți, G. – Sorin, M. – Mocan, M. – Pugna, A (2011): *Regional Competitiveness evaluation in Romania*, Annals of DAAAM for 2011 & Proceedings of the 22nd International DAAAM Symposium, Volume 22, No. 1, Published by DAAAM International, Vienna, Austria, EU, 2011
- Negru-Străuți, G. – Tăucean, I. M (2008): *Regional Competitiveness evaluation for Romania*, Annals of the Oradea University, Fascicle of Management and Technological Engineering, Volume VII (XVII)
- Porter, M. E. (2008): *Regional Competitiveness in a Global Economy*, The Summit for American Prosperity, The Brookings Institution, Washington, DC
- Regional Development plan 2014-2020, www.nord-vest.ro
- Sixth Periodic Report on the regions (1999): Regional Policy and Cohesion, Fact Sheet
- Storper, M. (2005): Society, Community and Economic Development, Studies in Comparative International Development, 39 (4) pp. 30-57

Marius Cristea – Stefana A.D. Varvari – Benedek József

Pros and cons of foreign direct investments on local economy

A case-study on the Cluj County

Foreign direct investments represent an essential factor of economic development and growth at all levels: national, regional and local (county or municipality/city/commune). These investments can have both positive and negative impact on the local development depending mostly on the type of FDI taking into consideration the attraction factors for specific foreign investors. The authors try to underline these aspects by analyzing the FDI in Cluj county and taking as a case study the NOKIA investment in Cluj and presenting the benefits and also the problems it created for the local community.

Key words: foreign direct investments, FDI determinants, FDI inflows
JEL-code: R11

Introduction

The present paper is structured on five sections. This first part of the paper covers some of the most important theoretical aspects linked to the pros and cons for foreign direct investments (FDI), but also the main types and factors that attract FDI into an economy. The second and the third parts present the main economic indicators at national and regional level showing the general context for FDI and the main trends of the FDI in Romania and North-West region in the last twenty years, underlying the most important moments in this evolution. In the main section of the paper, the fourth one, the authors present the situation of FDI in Cluj county, the most developed county of the North-West region, taking as a case study one of the most important foreign investment: NOKIA and presenting the effects it had on the local economy.

Definition

According to the International Monetary Fund¹: “*Direct investment* is a category of cross-border investment associated with a resident in one economy having control or a significant degree of influence on the management of an enterprise that is resident in another economy” (this definition of direct investment is the same as in the fourth edition of the *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*). The resident entity is the direct investor and the enterprise is the direct investment enterprise. The lasting interest implies the existence of a long-term relationship between the direct investor and the enterprise and a significant degree of influence by the investor on the management of the enterprise: “Immediate direct investment relationships arise when a direct investor directly owns equity that entitles it to 10 percent or more of the voting power in the direct investment enterprise”. Direct investment involves both the initial transaction between the two entities and all subsequent capital transactions between them and among affiliated enterprises, both incorporated and unincorporated.

Types of investors

Based on OLI (ownership, localization, internalization advantages) paradigm, John Dunning (1993) outlines four reasons for a firm to invest abroad:

- the search for resources – physical, technological, labour force (education, salaries, availability, unemployment);

¹Balance of Payments and International Investment Position Manual, sixth edition

- the search for markets – following the clients, suppliers or competition abroad, better knowledge of the local business environment, reducing the costs for supplying the foreign market;
- the search for efficiency – exploiting different equipments and institutional arrangements, economic and political systems, market structure (governmental aid, the level of public spending, the taxation level, industrial mix and structure, development level of different economic sectors)
- the search for new strategic assets – that could allow them to support and develop their international competitive advantage (buying new assets in order to maintain the mark/brand portfolio).

The dynamics between knowledge assets and location factors have dictated the upsurge in multinational investments over the last decades - mainly the search for strategic assets. In spite of the shifting, in recent years, of multinational activity towards developing countries, either market-seeking or resource-seeking, the main novelty is the increase in investments in developing countries in search of strategic assets, altering the nature of the location factors. If, on one hand, knowledge assets (intangible) can cross national borders, with which multinational firms would have a competitive edge in seeking strategic assets in countries other than their own, on the other hand, the location of these assets is increasingly influenced by the existence of activity clusters, which are complementary.

FDI determinants

Foreign investors take into consideration the advantages provided by one country, when considering a location for developing business. Countries in Central and Eastern Europe generally offer attractive conditions, especially comparative lower labor costs, along with educated and skilled labor force. Moreover, the fiscal regime has become very encouraging in many of these countries.

One can notice that Romania became a more appealing target for an increasing number of foreign investors due to the fact that it offers foreign investors many reasons to invest:

- *strategic location* - situated at the turning point between European Union, the Balkans and Commonwealth of Independent States countries - crossed by three important pan-European transport corridors that assure the connections between Eastern and Western Europe and Northern and Southern Europe (IV – E-W, IX – N-S and VII – Danube River);
- *great market potential* - one of the largest markets in Central and Eastern Europe, ranking 7th in the EU taking into consideration the number of inhabitants;
- *significant natural resources* - rich natural resources such as fertile agricultural land, oil and gas, surface and underground waters, high potential for tourism;
- *low-cost workforce* - was an important aspect that attracted foreign investors to Romania but mainly in the low-value sectors such as manufacturing;
- the *privatization process* - privatization-related FDI had great shares within the FDI flows and reached their peak during the mass privatization periods like 2000-2004, the EU accession negotiations period for Romania, and in 2006, the year preceding the officially announced EU integration for Romania
- *access to EU markets and EU funds* - the integration in the EU created a unique market gateway which facilitates the access to approximately 500 million consumers - access to the EU Single Market – economic openness;
- *friendly business environment* - progress of reforming the FDI institutional and legislative framework and the transformation of the business environment;
- *legislative and fiscal advantages* - Romania has a sound fiscal policy with 16% flat tax and the legal provisions are in line with the Acquis Communautaire;

- *political advantage* - bilateral agreements have been signed between Romania and other countries on investment promotion and protection, as well as diplomatic relations with 177 UN member states and also free trade agreements with EFTA and CEFTA - Romania is a member of the UN, OSCE and WTO.

The FDI were also driven by the national *economic development*, the high FDI flows being higher in the periods of important economic development. There are also state aid schemes for encouraging foreign investors to invest in Romania

Positive and negative effects generated by FDI

The effects of the foreign direct investment can be noticed both at firm level and at community level and also they could be positive or negative effects (Pavlinek, 2004).

At firm level one can notice that the FDI can contribute to the development and increase of the production, increase of the labour productivity and in competitiveness, increase in the R&D activities, access to the international markets and distribution networks, new technologies and know-how transfer.

On the other hand the entrance on the local market of new investors can bring an increase in the number of unemployed persons, transfer of knowledge and R&D abroad, disinvestments and decrease in production.

Taking into consideration the effects of FDI on regional and local economies one can mention lots of positive effects such as (Copenhagen Economics & Blomstrom, 2006):

- sustaining the local employment and creating new jobs on long term
- increase in the level of professional training of the labour force
- increase in the level of salaries and real incomes
- increase of the taxation base and in the incomes of the local budget
- increase in the level of capital investments
- access to the necessary currency for obtaining new and better equipment and technologies
- supplying social services for the local communities
- stimulating the local investments, increase in the local businesses' efficiency and competitiveness
- access to new modern technologies and management
- increase of the exports and access to new markets and distribution networks
- support for privatization and restructuring of the economy.

As we mentioned at the beginning there are also many negative effects that FDI can bring:

- local dependency on the foreign capital
- external control of the local economy
- informational advantage allows foreign investors to be more aggressive on the market and sometimes could get in a dominating position in the local economy
- "stealing" qualified workforce from the local companies
- decrease in the number of local companies due to the fact that they are not offered the same facilities as the foreign investors and can not compete with them due to the lack of new technologies and know-how
- specialization of the local economy in sectors with low value added and labour intensive and favoring the unbalanced development
- instability of the foreign investments.

We should also take into consideration the so called "speculative" foreign investments that are only interested in gaining high benefits in a very short period by capitalizing some opportunities and not having as an objective stability and integration on the local market. These types of investments will leave the local economy as soon as they are not benefiting anymore from the

advantages for which they came in the first place or if they identify better conditions on other markets.

The macro-economic context

The North-West region (Northern Transylvania) was created under the law 151/1998 (amended by Law 315/2004) by the voluntary association of the Bihor Bistrita-Nasaud, Cluj, Maramures, Satu-Mare and Salaj counties. As the other seven NUTS 2 development regions of Romania, The North-West region is not an administrative-territorial unit and has no legal personality.

The region covers 14% of the territory (34,159 km²), the number of inhabitants being 2.71 million (12,7%) in 2011, ranking fourth nationally both in terms of area and population. The population density is 79,5 inhabitants/km².

The region has a strategic geographical position, being the gateway to Romania from Hungary and Ukraine and standing at the intersection of the north-south axis and the east-west in Eastern Europe. Inside the country, it borders three other areas of development: in the south the West region, in the south-east and east the Centre and the North-East regions. The region is crossed by five European roads, a highway under construction, five railway junctions and three airports. In the territorial profile the region is structured around three centers of polarization: Cluj-Napoca (ranking 2nd among the Romanian cities), Oradea and Baia Mare.

The North-West region is a cosmopolitan region, where alongside Romanian, living Hungarians, Roma, Ukrainians, Germans and so on, which led to the creation of a unique cultural identity.

Comparing the Romanian economy with the European one we see that in 2009 the country ranked second lowest in Europe, ahead of Bulgaria (10.300 Euro/person), with a GDP/capita (PPP) of 11.000 Euro/person. In the North-West region this value was 10.100 Euro/capita, below the national average, ranking fourth nationally after Bucuresti-Ilfov, West and Center, the only regions that recorded values of GDP per capita above the national average. Despite a steady increase in the last period, the GDP/capita in absolute terms as well as national and regional income is low compared to the EU average. The GDP/capita at regional level was lower than the national average throughout the last decade. If the GDP/capita (PPP) at national average was 47% of EU-27 average at the regional this indicator was only 43% in 2009. This low level can be explained by the fact that most economic activities in the industrial sector have a low added value. Within the region, Cluj county emerges strongly from the rest, exceeding the regional and county averages, but with values still low compared to EU-27 average (58%).

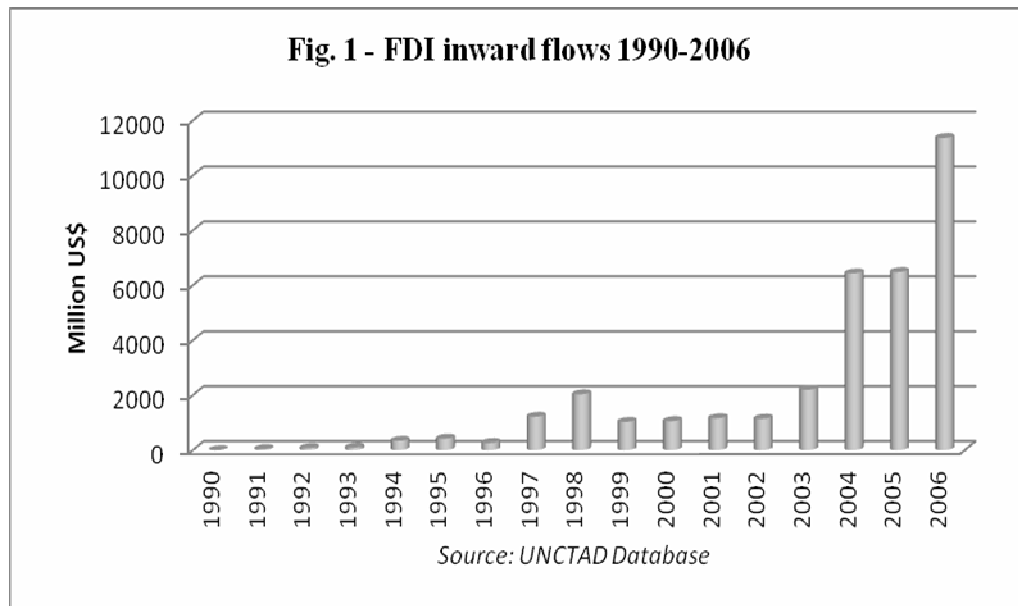
FDI flows' evolution at national and regional level in the last two decades

The FDI flows in Romania experienced major fluctuations since 1990. In the first three years of the '90s the inflows of FDI were almost inexistent, as investors remained reticent due to the political and economic instability of the states in the CEE. During the '90s Romania was marked by great economic difficulties, high unemployment, inflation and shortages of consumer goods, the transition process to the market economy being much harder compared with other countries in the region, such as Hungary, the Czech Republic or Poland.

The low FDI inflows during 1990-1996 are explained by the fact that this was the immediate period after the communism years when the Romanian government had just started its reform agenda, this period being characterized by many social and economic changes and also by a delay in promoting the market mechanism. The low FDI inflows were also influenced by the continuous decrease of the GDP and GDP per capita at the beginning of '90s. During this period Romania was not capable to attract big foreign investors due to the lack in privatization offers and was on the last places among the countries in the region.

Starting with 1997, the situation has changed and the stock of FDI started to ascend, even though evolution was a fluctuating one. Large scale privatizations and positive changes in the

business climate were among the determinants of this new evolution trend. Certainly, the progress in fulfilling the criteria of adhesion to the EU has substantially contributed to the increase of the investors' confidence.

If in 2006 Romania has overtaken the Czech Republic becoming the third largest destination of FDI flows among the new members of the European Union, in 2007 Romania was the second receiving state after Poland, even surpassing this country at the number of greenfield investments, 366 compared with only 333 for Poland. From the total FDI stock in Romania around 80% comes from the EU, with over 45% coming from just three countries, major investors in Romania: the Netherlands, Austria and Germany

In 2008 the maximum of FDI inflows was registered in Romania, reaching 13,909 mil.\$. Investors' interest diversified from low cost sectors towards high value added products, reflected in the raising share of services sector.

At the end of 2008, the global economic crisis made its presence felt in Romania, leading to a decline in the Romanian exports as the global crisis severely limited the access to external financing. A severe decrease has been noted also in FDI inflows in 2009-2011 period, when the inflows decreased to 4,844 mil.\$ in 2009 and reached a minimum of 2,671 mil.\$ in 2011.

The territorial repartition of the FDI for all activity sectors of the economy puts into evidence some of the trends manifested by the investors in 90s. During the 1990's and early 2000's, a big part of foreign direct investment was directed around Bucharest area (Bucharest-Ilfov region) and the Western part of the country (West and North-West regions and Cluj, Timiș and Bihor counties), as these regions have more extensive infrastructure networks available and some are closer to the Western Romanian border, thus facilitating exports to other states within the European Union. The regions and counties at the Southern border also registered important FDI flows (Argeș, Constanța, Galați, Prahova counties and South Muntenia and South-East regions).

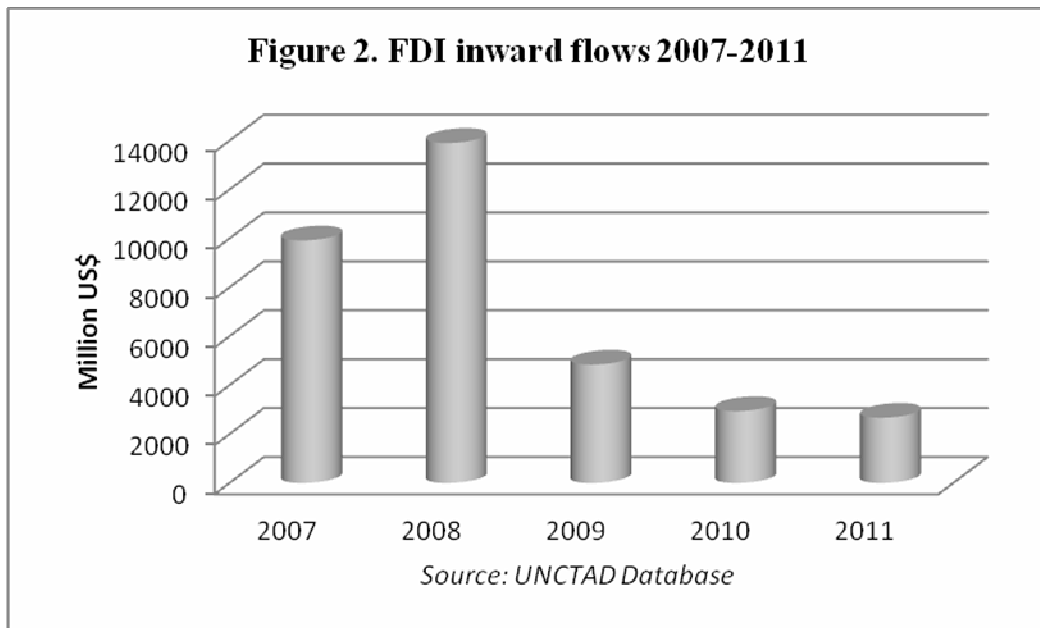

Table 1.: Structure of foreign companies and foreign capital by regions (1991-2006)

NUTS 2 regions of Romania	% of the total number of foreign companies	% of total foreign capital (mil. \$)
North-East	4,1	4,1
South-East	5,5	7,7
South Muntenia	4,2	9,9
South-West Oltenia	2,6	1,6
West	11,1	6,7
North-West	10	5,4
Center	9,7	5,1
Bucharest-Ilfov	52,8	59,5

Source: <http://www.onrc.ro/statistici>

There are emerging centers of concentration for the foreign investors in those geographical areas and historical provinces with a rich economic and infrastructure potential or with historical traditions in certain activity branches.

Figure 3.: Structure of foreign companies by regions (1991-2011)

Source: own calculation on the basis of the data from <http://www.onrc.ro/statistici>

When one analyzes the distribution of the foreign investors taking into consideration the number of the commercial companies, one can see that about half (49%) have been founded in Bucharest, which anyhow has the supremacy regarding the value of the invested capital, with almost 59%. The second group of regions, on the subsequent places are: the West, North-West and Center regions (between 10.2% and 11.5%), respectively Timiș, Arad, Bihor, Cluj, Sibiu, Brașov and Mureș counties. The fewest commercial companies were founded in South-West Oltenia region (only 2.7%).

Figure 4.: Structure of foreign capital by regions (1991-2011)

Source: own calculation on the basis of the data from <http://www.onrc.ro/statistici>

If we take into consideration the value of the investments, Bucharest-Ilfov region is followed by Center, West and South Muntenia regions, respectively Timiș, Cluj, Bihor, Brașov, Bacău, Galați, Argeș, Prahova and Constanța counties. These four regions gather over 80% of the total FDI in Romania. On the last place is the South-West Oltenia region. Generally, the foreign investors avoided the poorest regions in Romania (South-West Oltenia and North-East), the rural environment, preferring the towns or the adjacent areas.

Case-study: FDI in Cluj County

In 2011, Cluj county ranked first regionally and third nationally (after Bucharest and Timiș) by number of companies with foreign capital, and 2nd (after Bihor), respectively 12 nationwide by size of foreign capital.

Between 2001 and 2010, the only period for which data at county level is available, despite a steady increase in the number of foreign companies and capital, the share of the Cluj county at regional level dropped from 38,5% to 35,6% by number of firms and from 41% to 30,1% by capital. This tendency was largely influenced by what we are going to call the *NOKIA Effect*.

Established in Cluj in 2008, NOKIA was the biggest foreign investor in the county ever, but its presence was short, as in 2011 the factory in Jucu was closed and the entire staff dismissed. We can in the figure below that the foreign capital subscribed in the county doubled between 2007-2009 mostly due to the capital brought by the Finish company. The decline of the company in 2010-2011 conducted to a drop in the level of foreign investments in the county, inconsistent with the regional trend.

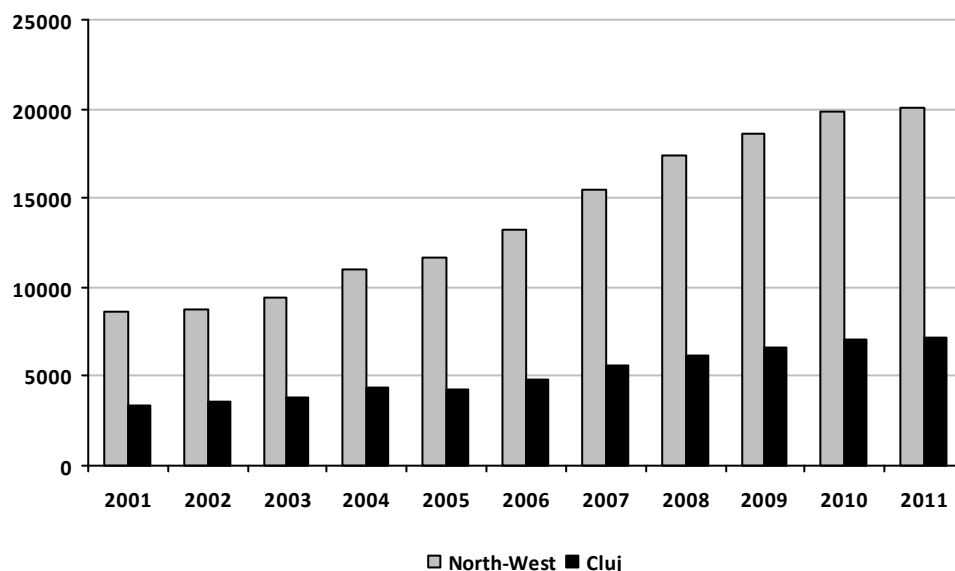

Figure 5.: – Number of companies with foreign capital, 2001-2011, the Cluj county vs the North-West region

Source: own calculation on the basis of the data from <http://www.onrc.ro/statistici>

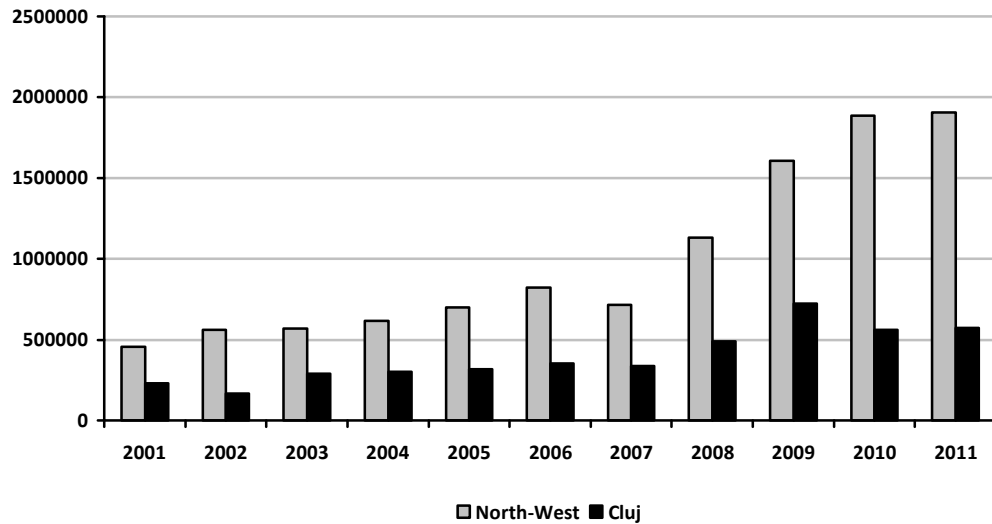

Figure 6.: – Foreign capital subscribed, 2001-2011, the Cluj county vs the North-West region
 Source: own calculation on the basis of the data from <http://www.onrc.ro/statistici>

By country, the most important foreign investors in the county come from Switzerland, The Netherlands and Austria. By comparison at national level most investors come from The Netherlands, Austria and Germany.

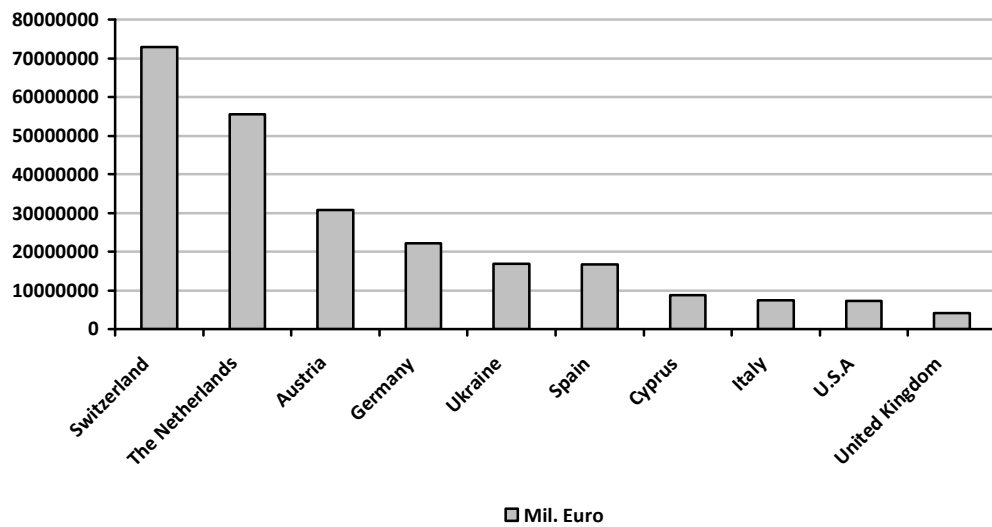

Figure 7.: – Foreign capital subscribed by country of origin, 1991-2011, the Cluj county
 Source: own calculation on the basis of the data from <http://www.onrc.ro/statistici>

The NOKIA Effect

In order to evaluate the economic performance of the foreign capital companies active and the effect of the NOKIA investment in the Cluj county we have selected a panel of 118 firms, covering all foreign companies with more than 50 employees. Despite the fact that these 118 companies represent only 1,7% of the total number of firms with foreign capital in the county, they contribute with more than 85% of the total turnover, employment and profit of this market segment.

In 2010, the panel of 118 foreign companies contributed with 38,5% to the total turnover of all companies registered in the county (including the one with Romanian ownership) and with 12,1% to the total number of employees. Against 2005, the share of the 118 foreign companies in the total turnover of the private sector of the county has increased by 18%. Moreover, the labor productivity of the companies in the panel was 3,2 times bigger than the county average in 2010.

Most of the foreign companies (80,5%) in the panel have established in the Cluj-Napoca Metropolitan Area, where modern business infrastructure (e.g. industrial and logistic parks) and skilled labor force is available.

By field of activity, the biggest number of foreign companies is registered in the field of trade (15,3%), IT&C (11%) and light industry (10,2%).

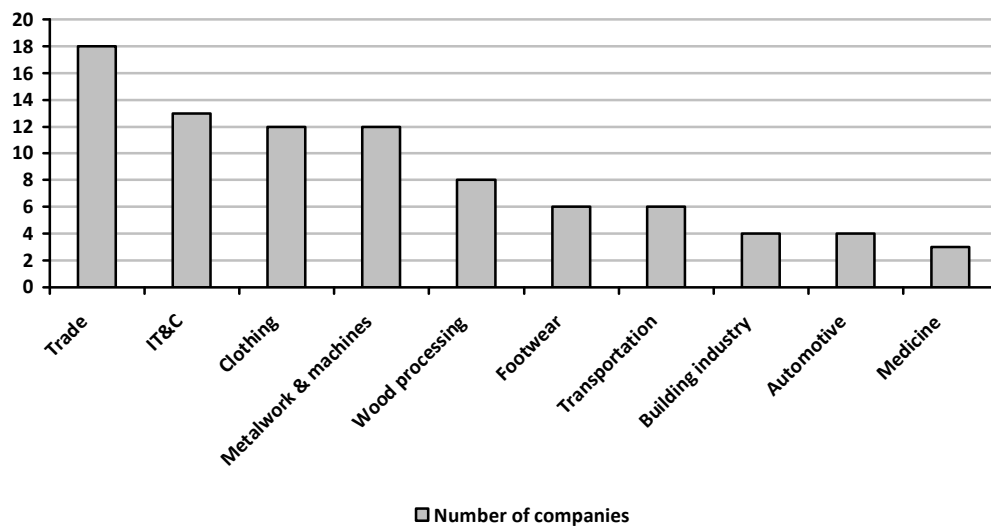

Figure 8.: – The number of foreign capital companies in the Cluj county with more than 50 employees, by field of activity

Source: own calculation on the basis of the data from the Romanian Ministry of Finance

As regards the total turnover of the foreign companies we can see in the Figure 7 that, after a steady increase in 2005-2008, their sales dropped in 2009 as a consequence of the global crisis, while the turnover of NOKIA increased substantially, as 2009 was the first year in which the factory from Jucu (Cluj-Napoca) worked at its full capacity. Considering the fact that this only investor assured around 45% of the total turnover of the foreign companies in the selected panel, it had a positive influence on the whole sector, inconsistent with the national and regional trend. As a result, the county was the only one in Romania to see a growth in GDP in 2009 and 2010 against 2008. In 2011, when the NOKIA factory was closed, the total turnover of the panel de-

creased, although the other companies have seen an increase in their sales, especially on the foreign markets.

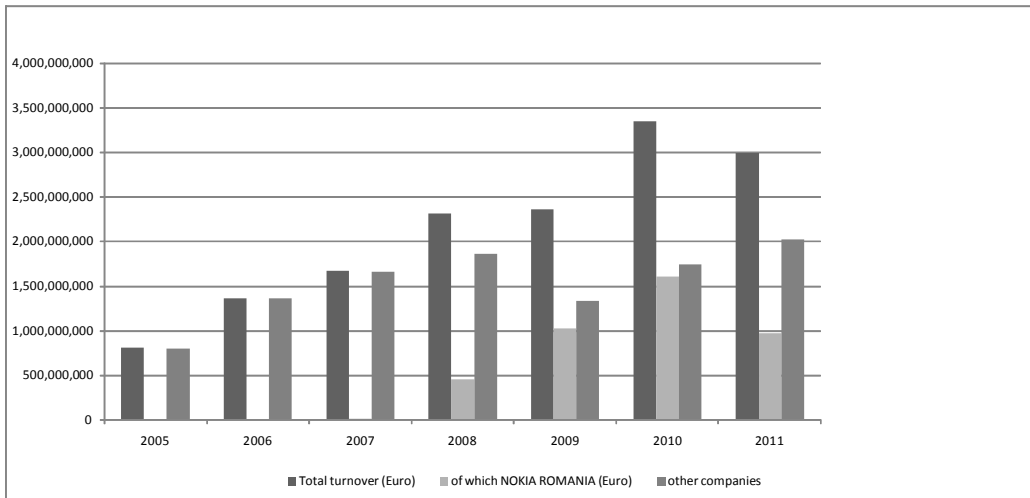

Figure 9.: – The total turnover of the foreign capital companies in the Cluj county with more than 50 employees and the contribution of NOKIA, 2005-2011

Source: own calculation on the basis of the data from the Romanian Ministry of Finance

As regards the net profit, the impact of NOKIA was rather marginal, as the factory in Jucu was active for only 3 years, too short to ensure the return on investment. However, we see huge fluctuation in the profitability of the other foreign companies, which is quite normal considering that most of them are in the first cycle of the investment process and the turbulence on the global market.

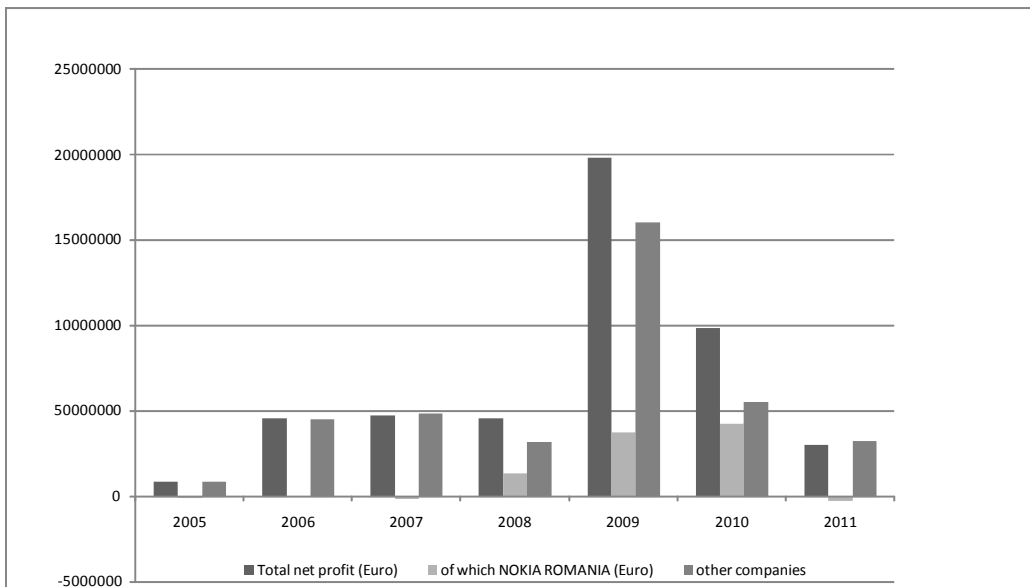

Figure 10.: – The total net profit of the foreign capital companies in the Cluj county with more than 50 employees and the contribution of NOKIA, 2005-2011

Source: own calculation on the basis of the data from the Romanian Ministry of Finance

We can see below that the impact of the NOKIA investment on employment was rather marginal for the entire period. This can be explained by the fact that, although NOKIA had a total turnover of more than 1 billion Euro in 2010 and 2011, its number of employees was only around 1.500. As a result the labor productivity in its case being seven times bigger than for the other companies. Considering this argument we can conclude that the NOKIA effect has been more relevant from the structural point of view (high-added value output and labor productivity).

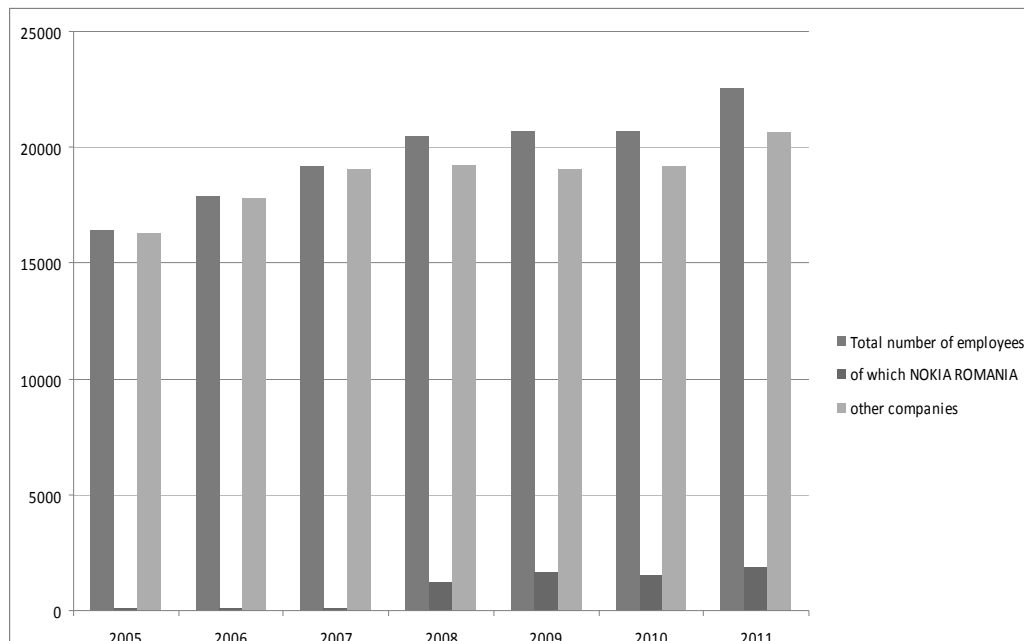

Figure 11.: – The total number of employees of the foreign capital companies in the Cluj county with more than 50 employees and the contribution of NOKIA, 2005-2011

Source: own calculation on the basis of the data from the Romanian Ministry of Finance

Figure 10 shows that the NOKIA investment had an significant impact on the total industrial output and turnover, during the cycle of its existence (November 2008 – November 2012). More exactly, in the 1st half of 2012, the first year in which the factory was completely closed, the industrial output and turnover of the county dropped by 40-60% compared with same period in 2011.

As indicated before, the NOKIA investment had a positive impact on the labor productivity of the county, the performance of this company being more than seven times bigger against the other foreign companies. This indicator can be explained by the fact that NOKIA had a portfolio of high-added value products (IT&C), whereas the other companies are mostly labor-intensive ones (light industry, software, wood processing, etc.).

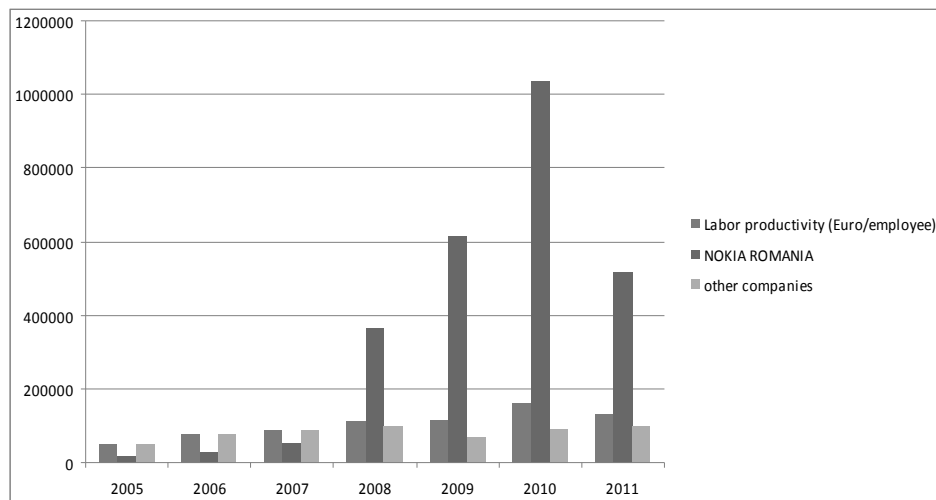

Figure 12.: – The total number of employees of the foreign capital companies in the Cluj county with more than 50 employees and the contribution of NOKIA, 2005-2011

Source: own calculation on the basis of the data from the Romanian Ministry of Finance

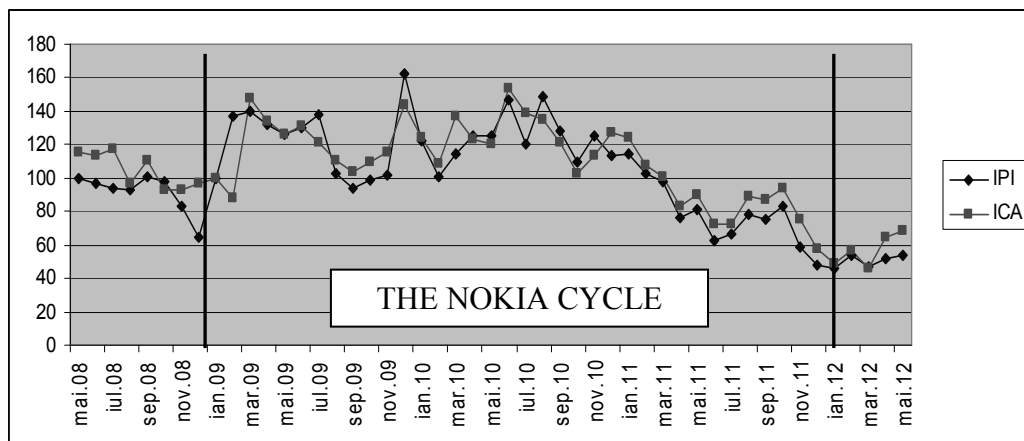

Figure 13.: – The NOKIA Effect on the monthly industrial output and turnover of the Cluj county, 2008-2012

Source: The National Institute of Statistics. Cluj County Monthly Statistical Bulletin. 2008-2012
 IPI – the industrial output index (the corresponding month of the previous year = 100%)
 ICA – the industrial turnover index (the corresponding month of the previous year = 100%)

The same huge impact can be seen when it comes to the monthly foreign trade figures for the same period. After NOKIA left the county in November 2011 the volume of FOB exports dropped by 50% against. Currently the monthly volume of exports is similar to the one registered before the NOKIA Cycle, in the 2nd semester of 2008. The volume of import was much lower in 2012 against the pre-NOKIA Cycle – being influenced by the reduced purchasing power, in the context of the global crisis. We have to mention here that NOKIA was also the main importer from the county, by purchasing different inputs for its factory, so a similar negative impact was registered also for imports after November 2011.

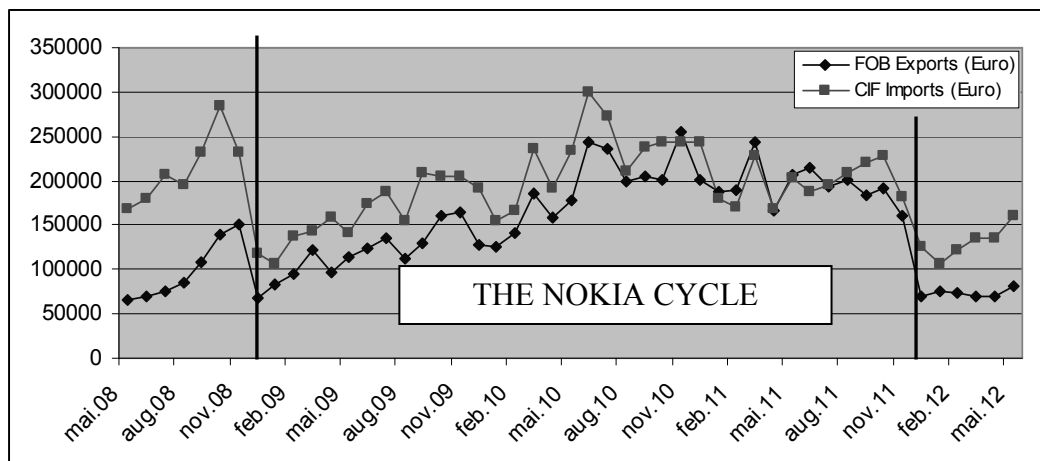

Figure 14.: – The NOKIA Effect on the monthly exports and imports of the Cluj county, 2008-2012

Source: The National Institute of Statistics. Cluj County Monthly Statistical Bulletin. 2008-2012

Final remarks

Over the past years, most regions from the New Member States of the EU, as well as Romania, benefited from increasing foreign direct investment (FDI) flows due to the macroeconomic stabilization, strong GDP growth, large-scale privatizations and the EU membership. These flows slowed down after 2008 due to less capital inflows from privatizations and also due to the global economic crisis that brought changes in the level of FDI flows all over the world.

Foreign direct investments played an important role in the Romanian economy in the pre-accession period, representing the main means for covering the lack of own capital. FDI assured the necessary capital and technology for restructuring different sectors of the economy and access to modern technologies, competitive management methods, qualification of the labour force, as well as access to new markets. Even though there are many benefits that foreign investments bring to an economy, they could also bring unwanted effects if they leave the economy.

Foreign investment also generated an increasing proportion of private-sector employment, foreign trade and GDP. Restructuring and competitiveness gains have taken place more rapidly in those sectors that benefited from foreign investments, such as, IT&C, food-processing, automotive, banking and brewing sectors, due to the introduction of new technologies and know-how.

The case-study above shows that foreign investments in general and NOKIA in particular, have had a positive impact on the Cluj county economy:

- creating more than 20.000 new jobs;
- higher labor productivity;
- a positive change in the structure of the regional economy, by increasing the share of high added-value products;
- a large contribution to the GDP, industrial output and turnover;
- a significant increase in the volume of foreign trade.

However, we have to have in mind that in most cases FDI have negative effects, especially for less developed regions:

- a large dependency on a short list of big foreign investors makes the local economies vulnerable to the instability of foreign investment;
- the case of NOKIA shows that so-called "speculative" FDI really exist, aimed at maximizing the benefits (in this case the competitive costs with the labor force) for a period of as soon as possible, taking advantage of some opportunities and not necessarily stability and integration into the local market;
- in some cases, the total costs with the incentives offered by central, regional and local authorities may overcome the short-time benefits offered by the foreign investment;
- the economic boom generated by big FDI is often misleading for public authorities, that weaken their efforts to attract new investors, especially SMEs, that are not so visible.

Acknowledgment:

This work was possible with the financial support of the Sectoral Operational Programme for Human Resources Development 2007-2013, co-financed by the European Social Fund, under the project number POSDRU/107/1.5/S/76841 with the title „Modern Doctoral Studies: Internationalization and Interdisciplinarity”.

Bibliography

- Copenhagen economics & Blomstrom, M (2008): *Study on FDI and regional development*, Final report
- Dunning, J.H. / Lundan, S.M. (1993/2008 2nd edition): *Multinational Enterprises and the Global Economy*, Wokingham: Addison-Wesley / Edward Elgar Publishing, Incorporated,
- International Monetary Fund (2011): *Balance of Payments and International Investment Position Manual* (sixth edition)
- National Bank of Romania, *Foreign Direct Investments in Romania, 2004-2010* – [www.bnro.ro], last viewed on 11/4/2012
- National Institute of Statistics of Romania, *TEMPO database*– [www.insse.ro], last viewed on 11/4/2012
- National Office of Trade Register, *Statistics – Firms with Foreign Capital Participation, 2002-2012* – [www.onrc.ro], last viewed on 11/4/2012
- Organization for Economic Cooperation and Development (2008):, *OECD Benchmark Definition of Foreign Direct Investment* (fourth edition)
- Pavlinek, P. (2004): *Regional Development Implications of Foreign Direct Investment in Central Europe*, European Urban and Regional Studies Vol.11, No. 1
- Romania Trade & Invest – [http://www.romtradeinvest.ro], last viewed on 11/4/2012
- UNCTAD *database and World Investment Report 2012* – [www.unctad.org], last viewed on 11/4/2012

Vicsai Nóra-Csilla

Kolozsvár metropolisz térség idegenforgalma

Kolozsvár metropolisz térség Kolozsvár municípiumból és további 17 közigazgatási egységből áll. A térségre a sokszínűség jellemző; az alkotó települések változatos szabadidőtöltési lehetőségeket kínálnak, ennek köszönhetően pedig a turizmusformák palettája is széles. Az idegenforgalom kiemelkedő központja Kolozsvár. A város elsősorban kulturális (városi) turizmust, valamint üzleti turizmust bonyolít le. Másodlagos gócpont Gyalu és környéke: a Meleg-Szamos – Tárnica vidék rekreációra, természetjárásra kínál lehetőséget, így a hétvégi turizmus helyszíne. Ugyanakkor a tranzitturizmus is megnyilvánul, kihasználva az előnyös földrajzi helyzetet. A tranzitturizmus különösen azoknak a településeknek a sajátja, amelyek a Kolozsvár – Nagyvárad országút mentén találhatóak. A különböző turizmusformák kiegészíthetik egymást: a metropolisz térség több lehetőséget nyújt az integrált turizmus fejlesztésére – ezért is érdemes az idegenforgalmat egy, a településnél magasabb területi szinten, a metropolisz térség szintjén vizsgálni.

Kulcsszavak: Kolozsvár metropolisz térség, idegenforgalom, turizmusformák.
JEL-kód: R11

Elméleti háttér

Az elmúlt húsz évben fokozódó érdeklődés nyilvánult meg a metropolisz térségek iránt, mivel a globális szinten a világvárosok és nagy kiterjedésű agglomerációik a leginkább innovatívak, gazdaságilag sikeresek, jövőorientáltak és kevésbé sérülékenyek a válságokkal szemben.

A metropolisz térség egy településrendszer, amely egy nagyvárosból (külvárosaival együtt) és közvetlen vonzáskörzetéből áll. A kapcsolódó vonzáskörzet (agglomeráció) több, különböző méretű városi központot is magába foglalhat. A metropolisz térség által – adminisztratív vagy földrajzi értelemben – uralt régiót nevezzük metropolisz régiónak (*CEMAT 2007*). A metropolisz térségek általában egy nagy népsűrűségű városi magból, valamint az azt övező, alacsonyabb népsűrűséggel rendelkező területekből állnak, amelyek közösen osztoznak az ipar, az infrastruktúra és a lakókörzetek felett (*Squires 2002*).

A gazdasági, szociális és politikai változásoknak köszönhetően, ezek a térségek kulcsfontosságúakká váltak, úgy gazdasági, mint politikai téren (*Mark et al. 2008*). Ugyanakkor az erős, de kis számú metropolisz térségek kiemelt támogatása növekvő regionális különbségeket, demográfiai és gazdasági polarizációt vont maga után. Az egyenlőtlen regionális fejlődés, valamint a regionális polarizáció legnagyobb teoretikusai közé tartozik Gunnar Myrdal és Albert Hirschman, míg a politikai gazdaságtan legnevesebb képviselői Polányi Károly, Colin Hay, illetve David Harvey.

A fejlődésnek és növekedésnek több elmélete is ismert. André Gunder Frank fogalmazza meg a függőségi elméletet (dependency theory), Imanuel Wallerstein és Samir Amin neve a világ rendszerszintű megközelítéséhez kapcsolódik (world system theory), míg a gyarmatbirodalmak felbomlása utáni folyamatokkal elsősorban Robert Young és Edward Said foglalkozott.

A többszintű interkonnectivitás fogalma is számos irányba gyűrűzött tovább. Antonio Gramsci vezeti be a kulturális hegemonia fogalmát. Erik Swyngedouw és Neil Brenner nevéhez fűződik a többszintű kormányzás elve, amelynek értelmében a helyi, regionális, nemzeti, nemzetközi, valamint a globális folyamatokba való bekapcsolódás nem hierarchikus viszonyt alkotnak, hanem egymást kiegészítik.

Reinhard Kreckelhez a többszintűség-centrum-periféria-fogalom kapcsolódik, aki a centrumot társadalmi magként és a hatalmi központként definiálja, a közvélemény alakításában és az erőforrások eloszlásában vállalt szerepének köszönhetően.

A metropolizáció folyamatával egyidejűleg periferizáció is lejátszódik. A periféria gazdasági szerepe elhanyagolható, politikai szempontból pedig gyenge és hatalom nélküli. A periferizáció folyamata a gazdasági hanyatlásnak, a szisztematikus dezintegrációnak (pl. infrastruktúra), a jelentőség, fontosság elvesztésének (pl. népesség, munkahelyek) és a növekvő függőségnek a szinonímája.

Törvényi keret

Az a törvényi háttér, amely Romániában megteremti a metropolisz térségek létrehozásának lehetőségét, három rendelkezést foglal magában: (1) a területfejlesztésről és urbanisztikáról szóló 2001. évi 350. törvényt, (2) a 2001. évi 215. helyi közigazgatási törvényt, valamint (3) a 2001. évi 351. törvénybe foglalt országos területfejlesztési terv városhálózatra vonatkozó részét. A metropolisz térség fogalmát Románia Nemzeti Területfejlesztési Terve (PATN – Planul de Amenajare a Teritoriului National) határozza meg, míg a helyi közigazgatási törvény ennek célját mondja ki, ami nem más, mint “az infrastruktúra javítása és közös fejlesztési célok kidolgozása” (a 2001. évi 215. helyi közigazgatási törvény, 11². cikk).

A törvények értelmében, Romániában nagy városi központok (Románia Fővárosa és az 1. rangú települések), valamint az ezek közvetlen szomszédságában (legfeljebb 30 km távolságban) fekvő, a nagyvárossal sokoldalú együttműködési viszonyt kialakított városi és vidéki települések hozhatnak létre metropolisz térséget. Az így lehatárolt terület önkéntes partneri kapcsolat alapján, társulással jön létre, azzal a céllal, hogy megerősítsék a komplementaritást a fejlesztési folyamat során (Benedek 2006). Ezek a társulások nem rendelkeznek önálló jogi személyiséggel.

Az 1. rangú települések közé 11 országos és európai fontosságú municípium tartozik, ezek egyike Kolozsvár. Romániában 2. rangú települések (regionális, megyei fontosságú vagy a településhálózatban egyensúlyfenntartó municípiumok) is hoztak létre metropolisz térséget, így például Nagybánya és Marosvásárhely. Ezeket a 2001. évi 215. helyi közigazgatási törvény későbbi kiegészítésére hivatkozva alakították ki; a kiegészítésben a közösségi fejlesztési térség (zonă de dezvoltare intercomunitară) fogalom szerepel.

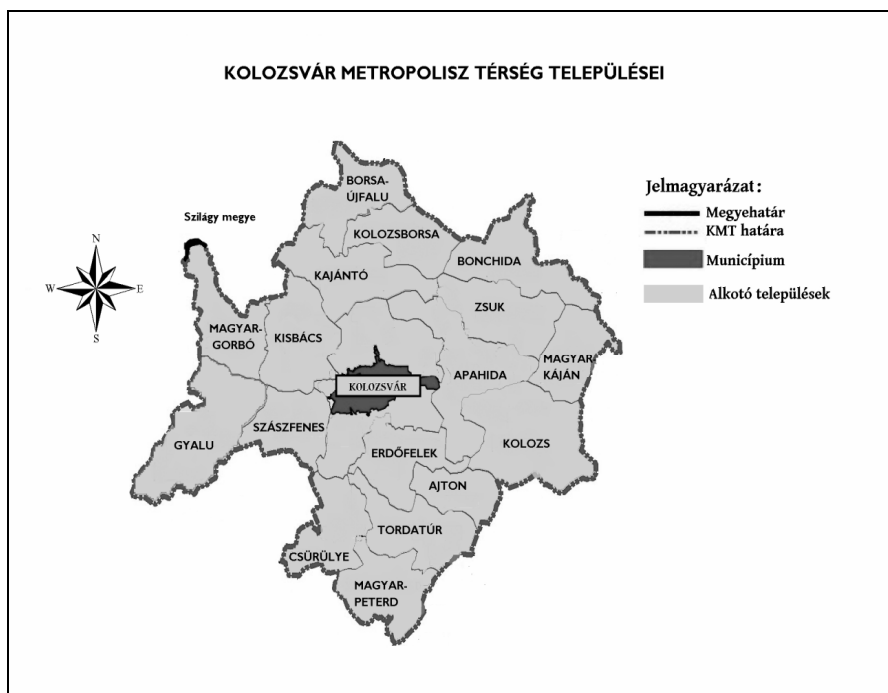
A romániai metropolisz térségek esetében nem teljesülnek a klasszikus metropolisz térség-fogalom jellemzői, a milliós nagyságrendű népesség, a nagy fokú népsűrűség és beépítettség. Igaz ez például Kolozsvárra is: népessége alig haladja meg a 300.000 főt, népsűrűsége 1800 fő/km² alatti.

Kolozsvár metropolisz térség struktúrája

Kolozsvár metropolisz térség (KMT) az Észak-Nyugati Fejlesztési Régióban, Kolozs megyében található. A metropolisz térség létrehozását a Kolozs Megyei Tanács kezdeményezte 2006-ban. A Megyei Tanács egy olyan gazdasági térség kialakítását tűzte ki célul, amelynek alapja Kolozsvár, illetve a térségben található vidéki és városi települések közötti partneri együttműködés. Az önálló jogalanyisággal rendelkező Kolozsvár Metropolisz Térség Településközi Fejlesztési Egyesületet (Asociația de Dezvoltare Intercomunitară Zona Metropolitană Cluj) Kolozsvár önkormányzatának 2008. évi 415. határozata értelmében hozták létre; struktúrája hosszas huzavona után 2009 elején vált véglegessé.

A metropolisz térség Kolozsvár municípiumból, valamint további tizenhét közigazgatási egységből és a hozzájuk tartozó településekből áll; ezek a következők: Ajton, Apahida, Bonchida, Borsaujfalu, Csűrűlye, Erdőfelek, Gyalu, Kajántó, Kisbács, Kolozs, Kolozsborsa, Magyargorbó, Magyarkályán, Magyarpeterd, Szászfenes, Tordatúr, Zsuk. A metropolisz térség

közigazgatási központja Kolozsvár. Területe 153.754 ha (a Kolozs Megyei Tanács honlapja szerint), népessége 387.638 fő (2011. január 1-jén, Országos Statisztikai Hivatal).

1. ábra: Kolozsvár metropolisz térség szerkezete

Forrás: PIDU 2009 alapján

A metropolisz térség területét az E60-as európai út (az 1-es számú országút, DN1) szeli át, amely Románia fővárosát köti össze két európai fontosságú fővárossal, Budapesttel és Béccsel. A közelmúltban adták át az észak-erdélyi autópálya (A3) egy szakaszát, amely a metropolisz térség déli részén halad keresztül, és erőteljes hatást gyakorol közúti közlekedésére. A pálya hiányossága, hogy Kolozsváron nincs felhajtó-, illetve lehajtó-sávja, így az azt használni vágók Gyaluban csatlakozhatnak rá a közlekedési folyosóra.

Nagyon előnyös viszont a metropolisz térség légi megközelíthetősége. A Kolozsvári Nemzetközi Repülőtér Kolozsvár központjától 10 km-re, keleti irányba helyezkedik el, és egyike az ország legjelentősebb reptereinek, úgy a belföldi, mint a nemzetközi személy- és áruforgalmat illetően.

A fenti közlekedési módok mellett, a metropolisz térség vasúti összeköttetésben is áll Európával. Kolozsváron halad át a 3-as számú fő vasútvonal, amely Bukarestet Biharkeresztesen keresztül köti össze Magyarországgal, ezáltal más nyugat-európai államokkal. A kolozsvári vasúti csomópont regionális fontosságú.

1. táblázat: Kolozsvár metropolisz térség népességének jellemzői (2012. január 1-jén)

	Terület (ezer km ²)	Népesség (fő)	Népsűrűség (fő/km ²)
Kolozsvár	179,50	304.802	1723,33
Ajton	40,94	1.122	30,19
Apahida	106,2	10.879	90,03
Bonchida	80,38	5.098	62,88
Borsaújfalu	71,12	1.446	20,22
Csűrűlye	72,22	1.503	20,09
Erdőfelek	48,41	3.692	74,57
Gyalu	116,82	8.746	70,98
Kajántó	96,5	2.975	28,66
Kisbács	87,51	9.863	96,89
Kolozs	138, 63	4.351	32,11
Kolozsborsa	62,00	1.474	25,85
Magyargorbó	72,51	2.566	36,27
Magyarkályán	55,11	2.377	44,82
Magyarpeterd	62,01	1.617	28,06
Szászfenes	60,92	18.377	146,96
Tordatúr	74	2.439	33,95
Zsuk	85,13	4.311	48,6
ÖSSZESEN	1.510	387.638	389,53

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal és PIDU 2009 alapján

A KMT-re a sokszínűség jellemző, úgy a lakosság etnikai és felekezeti hovatartozását illetően, mint turisztikai szempontból (Vicsai 2010). A sokféle vallás és nemzetiség fontos jellemzője a térségnek, ugyanis kulturális sokszínűséget fejez ki, amely egyre inkább turisztikai erőforrásnak számít. A metropolisz térséget alkotó települések szintén sokfélék, változatos szabadidőtöltési lehetőségeket kínálnak, ennek köszönhetően pedig a turizmusformák palettája is széles.

Azonban az idegenforgalom központja, gerince Kolozsvár municípium: egyrészt itt koncentrálódnak az erőforrások, másrészt adott a megfelelő infrastrukturális kiépítettség is. Kolozsvár elsősorban kulturális (városi) turizmust, valamint üzleti turizmust bonyolít le. Másodlagos gócpont Gyalu és környéke, földrajzi elhelyezkedésének, turisztikai infrastruktúrájának köszönhetően. A Meleg-Szamos – Tárnica vidék rekreációra, természetjárásra kínál lehetőséget, így a hétvégi turizmus helyszíne. Ugyanakkor Gyalun nagyon markánsan megnyilvánul a tranzitturizmus is, kihasználva földrajzi helyzetét. A tranzitturizmus különösen azoknak a településeknek a sajátja, amelyek a Kolozsvár – Nagyvárad országút mentén találhatóak. A metropolisz térség további településein (Apahidán, Kisbácsban) a tranzitturizmus dominál, illetve a hétvégi kikapcsolódás jöhet még szóba. Esetenként más turizmusformák is életképesek lehetnek, ahogyan azt a későbbiekben látni fogjuk.

Kolozsvár metropolisz térség kulturális öröksége

A metropolisz térség kulturális örökségének nagy része Kolozsvár municípiumban koncentrálódik. A város az Erdélyi-medence fő idegenforgalmi központja (Gyuricza 2009), nemzetközileg is ismert és elismert kínálattal rendelkezik, amelynek alapját a nagyszámú és változatos történelmi emlékhelyek, vallási, népművészeti, kultúrtörténeti objektumok, műemlékek képezik. Itt működik a Magyar Tudományos Akadémia egy fiókja (Kolozsvári Akadémiai Bizottság), a Román Akadémia egy fiókja, különböző írók, zeneszerzők és képzőművészek egyesületeinek fiók-

jai, a Magyar Állami Színház és a Magyar Állami Operaház, a Román Nemzeti Színház és a Román Állami Operaház, a Bábszínház (román és magyar szekciókkal), az Állami Filharmónia, amelynek van egy népzenei szekciója is, a Rádió és Televízió Nemzeti Egyesületeinek területi stúdiói, illetve több magán rádió- és kábeltévé-állomás.

Állandó vonzerőnek számítanak a történelmi műemlékek, illetve az épített örökség darabjai, amelyek nem hiányoznak az Erdély-körutakból. A legismertebb műemlékek közé tartoznak: a Szent Mihály templom, a Ferencesek temploma, a Szent György-szobor, a Mátyás király szoborcsoport, a Farkas utcai református templom, Mihai Viteazul szobra, a Szabók Bástyája, a Román Nemzeti Színház épülete, az Ortodox katedrális, az ún. "Școala Ardeleană" szoborcsoport.

Kolozsvár nem szűkölködik múzeumokban és gyűjteményekben sem. A hazai múzeumok – fontosságuk, hatókörüik, méretük alapján – négy csoportra oszthatók: országos, regionális, megyei, illetve helyi jelentőségű múzeumokra. 2005-ben a 33 romániai országos jelentőséggel bíró múzeum közül három működik Kolozsváron.

Kolozs megye múzeumai egyébként Kolozsvár municípiumban koncentrálódnak. Kolozsvár legjelentősebb múzeumai között tartják számon a következőket: Erdélyi Néprajzi Múzeum, Romulus Vuia Falumúzeum, Erdélyi Történelmi Múzeum, Gyógyszertörténelmi Múzeum, Kolozsvári Szépművészeti Múzeum, Nemzeti Galéria, Emil Racoviță Barlangkutatói Múzeum, illetve a Babeș-Bolyai Tudományegyetem hét egyetemi múzeuma (a Botanikai Múzeum, az Alexandru Borza Botanikus Kert, az Ásványtani Múzeum, a Paleontológiai Múzeum, az Állatani Múzeum, a Vivárium, az Egyetemi Múzeum). A múzeumok nemcsak állandó és időszakos kiállításai miatt fontosak; programjaik, rendezvényeik által akár kulturális központokká is válhatnak. A múzeumi rendezvények kínálata egyre változatosabbá vált az elmúlt években, az egyéb intézményekkel való együttműködésnek köszönhetően (helyi hatóságok, más múzeumok, egyetemek, kulturális központok, stb.). A különböző múzeumok leginkább a Múzeumok Éjszakája, de a Denevérek Nemzetközi Éjszakája és a Nemzetközi Gyereknapi alkalmával is szerveznek programokat.

A változatos és számos darabból álló gyűjtemények, valamint a programok, rendezvények ellenére a múzeumok látogatóinak száma stagnált az elmúlt években (ez országosan is érvényes tendencia), pedig a múzeumok száma megnövekedett. Az érdeklődők többsége belföldről érkezett (*Vicsai 2010*). A múzeumok promoválnak, kulturális központokká alakításuk, illetve kínálatuk vonzóbbá tétele, látogatóik számának növelése olyan lehetőségek, amelyeket ki lehetne aknázni Kolozsvár metropolisz térség idegenforgalmának fejlesztése érdekében.

Kolozsvár municípium műemlékei úgy országos, mint regionális és helyi érdekeltiségek, és különböző korokból származnak – a római kortól kezdődően, a középkoron át a 19. századig. A Történelmi Műemlékek Listája (Lista Monumentelor Istorice – LMI) alapján ezek a darabok városi együttesben, körülhatárolt zónában vagy önállóan léteznek, így kettős védelem alatt állnak, úgy is mint körülhatárolt zónák részei, úgy is mint önálló építmények. A műemlékeket Kolozsvár polgármesteri hivatala periodikusan leltározza; nagyrésztük jelenleg magántulajdonban van. Ezek megőrzése érdekében szükség van egy olyan stratégia kidolgozására, amely az erre specializálódott szereplők közötti versenyből születik (Kulturális és Vallásügyi Minisztérium – Történelmi Műemlékek Zonális Bizottsága, Kolozsvár Polgármesteri Hivatala, különböző művészettörténelmi, építészeti, stb. egyetemek és intézetek) és amely stratégia tartalmazza a leltározást és a különböző tudományos, jogi, adminisztratív, pénzügyi, adóügyi és technikai intézkedések összességét, amelyek biztosítják az azonosítást, kutatást, leltározást, osztályozást, megőrzést, védelmet és fenntartást, restaurálást, értékesítést és a kolozsvári közösségbe való társadalmi-gazdasági és kulturális integrációt (*PIDU 2009*).

Ami Kolozsvár metropolisz térség községeit illeti, egész sor történelmi műemlék, kastély, régészeti lelet, kasztrum, udvarház, emlékház, múzeum és egyházi épület található ezekben a falvakban (2 és 3 táblázat). A KMT területén csak vallási jellegű épületből 34 látogatható, melyek közül kettő kolostor (Szászfenes és Erdőfelek településeken), 17 pedig olyan fatemplom, amely 1400 és 1900 között épült. Külön érdekességnek számítanak azok a fejedelmi sírok, amelyek még a népvándorlás korából maradtak fenn. Önmagában azonban egyetlen objektum sem annyira számottevő, hogy jelentős idegenforgalmat generáljon.

2. táblázat: Templomok, fatemplomok, kolostorok KMT községeiben

Település	Templomok, fatemplomok, kolostorok
Ajton	Ajton: Fatemplom (1711)
Apahida	Apahida: Szent Arkangyalok fatemplom (1806)
Bonchida	Bonchida: Református templom (1130)
Borsaújfalú	Kide: Református templom (13. sz.)
Csűrűlye	Magyaróság: Szent Arkangyalok fatemplom (1750) Tordaszeleste: Szent Arkangyalok fatemplom (1754)
Erdőfelek	Erdőfelek: görög-katolikus kolostor (15. sz.)
Gyalu	Gyalu: református templom (12. sz. vége) Hidegszamos: fatemplom (1728)
Kajántó	Kajántó: katolikus templom (12. sz. vége) Bodonkút: fatemplom (1726) Szellőcskevény: fatemplom (15. sz.)
Kisbács	Kisbács: Keresztelő Szt. János Születése fatemplom (1417) Csonkatelep: fatemplom (1750) Nádasdaróc: református templom (15. sz.) Szucság: református templom (13-18. sz.) Méra: református templom (18. sz.)
Kolozs	Kolozs: ortodox fatemplom (1796)
Magyargorbó	Magyargorbó: Fatemplom (19. sz.)
Magyarkályán	Magyarkályán: ortodox fatemplom (1750) Vajdakamarás: református templom (1723)
Magyarpeterd	Magyarpeterd: unitárius templom (1570) Pusztagegres: fatemplom (1842)
Szászfenes	Szászfenes: római katolikus templom (14. sz.), fatemplom (18. sz.) Kolozstótfalu: református templom (18. sz.) Magyarlóna: református templom (14. sz.)
Tordatúr	Tordatúr: unitárius templom (1693), református templom (1701), római katolikus templom (1841) Komjátszeg: ortodox templom (1800), unitárius templom (1857) Mikes: ortodox templom (1783) Pusztacsán: ortodox templom (1890)

Forrás: PIDU 2009 és az egyes települések hivatalos honlapjai alapján

3. táblázat: Történelmi műemlékek, kastélyok, udvarházak, régészeti leletek, emlékházak és múzeumok KMT községeiben

Település	Történelmi műemlékek, kastélyok, udvarházak, régészeti leletek, emlékházak, múzeumok
Ajton	Ajton: Şurilor régészeti lelet, Deasupra Morii régészeti lelet, Potaissa – Napoca római út, La Cruce
Bonchida	Bonchida : Bánffy-kastély Válaszút : Bánffy-kastély
Borsaújfalu	Borsaújfalu : Etnográfiai Múzeum, régészeti leletek a Stiubei és Tonei zónából (fazekasság) Kide : parasztház – múzeum
Gyalu	Gyalu : római kasztrum, Wass-Bánffy kastély, Gallus-udvarház
Kisbács	Nádaskóród : ortodox egyházi lakás (volt postaállomás a 17. sz.-ban) Nádaspapfalva : Bornemisza-Matskássy kúria (1804)
Kolozsborsa	Kolozsborsa : Bánffy-kastély (jelenleg pszichiátriai szanatórium), Hősök keresztje (Crestaia), Hősök emlékműve Csomafája : Villa Rustica
Magyargorbó	Magyargorbó : Lászy-udvarház (1791) Magyarnádas : földesúri udvarház, Lászy-Filip udvarház (18-19. sz.) Türe : Bánffy-kastély (17. sz.)
Szászfenes	Szászfenes : fejedelmi sír a népvándorlás korából
Tordatúr	Tordatúr : Peştera Vulturilor régészeti lelet, neolitikus maradványokkal (14. sz.), Svona régészeti lelet, bronzkori maradványokkal, La furci régészeti lelet
Zsuk	Zsuk : Teleki Géza kastélya, Teleki nyári rezidencia és park, a Kolomán bárók udvarháza

Forrás: PIDU 2009 alapján

Természeti értékek

Kolozsvár metropolisz térségnek a természeti értékei is rendkívül sokszínűek. A térség több védett területe nemzeti hírnevű, illetve magas és kihasznált turisztikai potenciállal rendelkezik.

1994-ben, a környezetvédelmi civil szervezetek indítványozására, a Kolozs Megyei Tanács 1994. évi 147. határozatával területek egész sorát nyilvánította védetté. Mivel ezek a területrendezési törvénykezés alapján lettek azonosítva, a természetvédelmi területeket az épített, gyógy- és vadászati területekkel egységes módon kezelték. A megyei fontosságú természetvédelmi területek jelentős része országos fontosságúvá vált a 2000. évi 5. területrendezési törvény értelmében.

4. táblázat: Országos jelentőségű természetvédelmi területek Kolozsvár metropolisz térségben

Védett terület	Község/ település	Terület (ha)	Típus
Kőfejtő	Gyalu község	2	geológiai
Malomvölgye	Erdőfelek község	1	botanikai
Dumbráva-patak	Csűrűlye község	0,5	botanikai
Bácsi torok	Kisbács község	3	vegyes ⁽¹⁾
Túri-hasadék	Tordatúr község	25	vegyes ⁽¹⁾
Bükk	Kolozsvár	10	vegyes ⁽¹⁾
Nádaskóródi kövület-lelőhely	Kisbács község	2	geológiai
Tordai-hasadék	Magyarpeterd község	324	vegyes
Szénafüvek (Copârșai)	Kolozsvár	97	botanikai
Szénafüvek (Valea lui Craiu)	Kolozsvár	2,2	botanikai
Földikutya rezervátum	Apahida	31,11	zoológiai

(1) Vegyes érték : táji + vadászati + geológiai + botanikai stb.

Forrás : PIDU 2009 alapján saját szerkesztés

5. táblázat: Megyei fontosságú természetvédelmi területek Kolozsvár metropolisz térségben

Zóna/terület	Község/ település	Érték
Gát a Meleg-Szamoson	Gyalu	táji
Tárncai tó	Gyalu	táji
Hideg-Szamos völgye	Gyalu község	táji
Ózek-völgye	Erdőfelek	táji
Bükk	Kolozsvár	vegyes ⁽¹⁾
Szamosfalvi fürdő	Kolozsvár	gyógy
Kolozsi fürdő	Kolozs	gyógy

(1) Vegyes érték: táji + vadászati + geológiai + botanikai stb.

Forrás: Kolozs Megyei Tanács honlapja alapján saját szerkesztés

2007-ben, a Környezet és Fenntartható Fejlődés Minisztériuma 1964. rendelete értelmében új természetvédelmi kategória lépett érvénybe, éspedig a közösségi fontosságú természetvédelmi területek, mint az európai környezetvédelmi hálózat, a Natura 2000¹ szerves részei Romániában. A KMT hét Natura 2000-es területtel rendelkezik.

6. táblázat: Natura 2000 területek Kolozsvár metropolisz térségben

Elnevezés	Terület ⁽²⁾ (ha)
Tordai-hasadék	323,7
Túri-hasadék	105
Magyarkáján	235,4
Bükk – Malom-völgye	1638,6
Szénafüvek (Copârșai)	99,2
Hója-erdő	7,6
Hideg-Szamos ⁽³⁾	8462

(2) A 2007. évi 1964. számú rendeletnek megfelelően.

(3) A Hideg-Szamos túllépi a KMT határát, és kiterjed Szamosfő, valamint Járavize községekre is.

Forrás: PIDU 2009

¹ Natura 2000: összefüggő európai területhálózat, amelyet azzal a céllal hoztak létre, hogy megőrizték az élővilágot; két irányelv – madárvédelem, illetve természet megőrzése – alapján működik.

A fenti táblázatok azt mutatják, hogy a védett területek jelentős kiterjedésűek. Ennek ellenére csupán hétvégi idegenforgalmat generálnak. Ugyanakkor használatuk során éppen az ellenkezője játszódik le annak, amiért ezeket létrehozták. A területek magas turisztikai potenciállal rendelkeznek, nagyszámú látogatót vonzanak, akik kirándulásaik során nagy mennyiségű hulladékot hagynak maguk után. A megfelelő infrastruktúra hiánya rögtönzött ösvények megjelenéséhez vezetett, amelyek egyrészt fragmentálták a területeket, másrészt gátolták a turizmus civilizált formájának kialakulását.

További probléma az ellenőrizetlen legeltetés egyes védett térségek területén, amelynek kárát nem csak az ökoszisztéma látja, hanem veszélyt jelenthet a látogatókra is. Egyes természetvédelmi területek nincsenek egyértelműen lehatárolva a védett területek urbanisztikai terveiben (PUZP - Plan de Urbanism de Zonă Protejată), ezek pontos határa és területe nem ismert, így nehéz megakadályozni a lakosságot és a befektetőket tevékenységeik kifejtésében.

Ezek a nehézségek abból adódnak, hogy a természetvédelmi területek némelyike nem tartozik semmilyen intézmény hatáskörébe, gyámsága alá, azaz hiányzik a felügyelet: 11 országos érdekelttségű védett területből öt nem áll felügyelet alatt. Emiatt elmarad a vonatkozó előírások betartása és betartatása is.

Vendéglátóipari és elszállásolási egységek

Vendéglátóipari egységek

A vendéglátóipari egységek a turisták és a helyi lakosok étkezési és szórakozási igényeit elégítik ki. Ebből következően két típusú vendéglátóipari egységet különítünk el (*Michalkó 2004*): (1) amelyek kimondottan az étkeztetést biztosítják, illetve (2) amelyek a szórakoztatásra specializálódtak.

A KMT-ben az étkezést nyújtó egységek széles skálája megtalálható: kávézók, cukrászdák, gyorsétkezdék, pizzázók, éttermek, sörözők, kocsmák, bárók. Az éttermek is többfélék lehetnek (klasszikus, specializált, stb.), ezeknek szinte minden típusa fellelhető a metropolisz térségben. A zenés szórakozóhelyeken étel- és italfelhasználásra, zeneszolgáltatásra, esetenként valamilyen rendezvényre kerül sor. Ezek változatossága és elterjedése elsősorban azzal áll összefüggésben, hogy Kolozsvár egyetemi város, így a tanév idejére ugrásszerűen megnő a fiatalok száma.

A metropolisz térség vendéglátóipari egységei természetesen Kolozsvár municípiumban koncentrálódnak, a város vendéglátóipara jelentős. A további 17 közigazgatási egység vendéglátóiparának jelentősebb része viszont az elszállásolási egységekhez kapcsolódik.

Elszállásolási egységek

Az elmúlt 15 évben nemcsak az elszállásolási egységek számbeli növekedése, hanem egy koncentrálódási folyamat is megfigyelhető a KMT egyes településein, mindenek előtt Kolozsváron és Gyalun, továbbá Kolozson, Erdőfeleken, Szászfenesen, Tordatúron, Csűrűlyén és Apahidán. Ez azzal magyarázható, hogy jelentősen megnőtt a kereskedelmi áruforgalom és diverzifikálódott a kulturális kínálat. A kulturális turizmus mellett jelentősebbé váltak az üzleti találkozók és az (elsősorban orvosi) szakképzések, konferenciák is. Az elszállásolási egységek számának változását, illetve összkapacitásuk alakulását a következő táblázatok szemléltetik.

7. táblázat: Elszállásolási egységek száma 1996 és 2011 között

	1996	2001	2006	2011
Kolozsvár	21	21	54	79
Kolozs	2	3	2	:
Erdőfelek	-	3	1	:
Szászfenes	-	-	3	3
Gyalu	1	5	14	13
Tordatúr	-	-	1	2
Csűrűlye	:	:	:	2
Apahida	:	1	1	2

(:) Nincs adat.

Forrás: PIDU 2009 és az Országos Statisztikai Hivatal alapján saját szerkesztés

8. táblázat: Férőhelyek száma 1996 és 2011 között

	1996	2001	2006	2011
Kolozsvár	3127	3300	3387	4327
Kolozs	352	298	161	:
Erdőfelek	-	5	5	:
Szászfenes	-	-	23	57
Gyalu	36	157	651	362
Tordatúr	-	-	12	56
Csűrűlye	:	:	:	50
Apahida	:	24	24	42

(:) Nincs adat.

Forrás: PIDU 2009 és az Országos Statisztikai Hivatal alapján saját szerkesztés

A térségben érzékelhető Kolozsvár fejlődésének a hatása; ennek köszönhető például, hogy 2006-ban Erdőfelek egyetlen egy elszállásolási egységgel rendelkezett. A tordatúri, erdőfeleki, szászfenesi és gyalui egységek létrejöttének az lehet a magyarázata, hogy ezek a települések országos jelentőségű utak mentén találhatóak, de akár az is, hogy Kolozsvártól mért távolságuk relatív csekély. Annak, hogy Gyaluban 1996 és 2006 között 1-ről 14-re nőtt az elszállásolási egységek száma, az lehet az oka, hogy megnövekedett a zóna turisztikai vonzóereje, de az is, hogy jócskán javult az infrastruktúra, jobb lett a Kolozsvárt Nagyvárossal összekötő út minősége. A Gyalu – Tárnica vidék szépsége nagyszámú látogatót vonz. A 2006-2011-es periódusban viszont a férőhelyek számának jelentős mértékű visszaesése tapasztalható. Ez összefüggésben állhat a nyaralók számának látványos emelkedésével: sokan azok közül, akik hétvégi turizmus céljából választották Gyalut, már saját ingatlannal rendelkeznek. De még egy ilyen trend mellett is Gyalu messzemenően vezeti a vidéki települések listáját.

A kolozsi elszállásolási egységek a környék fürdőivel hozhatók összefüggésbe. A kolozsi fürdők rehabilitációja 2008 februárjában kezdődött el; a komplexumot a közelmúltban adták át. A 2,5 millió eurós befektetést PHARE-pénzekből finanszírozták. A munkálatok nemcsak a melegvízű fürdőkre vonatkoznak, hanem a tavakra, strandokra, sétányokra, tenisz- és futballpályákra, 400 parkolóhely építésére és a valamikori gyógykezelési központ felújítására is kiterjedtek (PIDU 2009). Kolozs elsősorban a kolozsváriak kedvelt nyári célpontja; a (főleg hétvégenként) zsúfolásig telt üdülőt színvonalasabbnak értékeli a városi strandoknál.

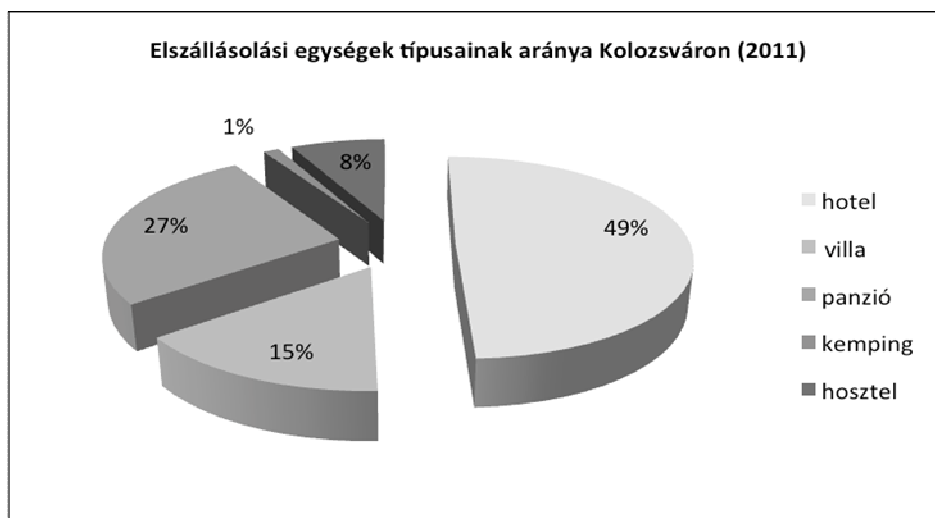
Külön elemezve Kolozsvár municípium elszállásolási egységeit, látványos a mutatók emelkedése. Különösen a 2004-2005-ös időszakban gyarapodott a szálláshelyek száma; az új egységek nagyrésze típusát tekintve hotel. Az első 5 csillagos szálloda, az Opera Plaza 2006 júliusában nyitotta meg kapuit; ehhez csatlakozott a közelmúltban a Grand Hotel Italia. Emellett 9 négy

csillagos (pl. Agape, Belvedere), 19 három csillagos (pl. Capitolina, Paradis), 7 két csillagos (pl. Napoca, Beta), valamint 2 egy csillagos (Pax, Vlădeasa) hotele van a városnak.

Az szállásolási egységek típusát tekintve, Kolozsváron a szállodák száma, és arányuk is lényegesen meghaladja az összes többit. Érdekes jelenség azonban, hogy bár az elmúlt öt évben a szállodák száma 29-ről 39-re emelkedett, részarányuk 81%-ról 49%-ra esett (2. és 3. ábra). Ez elsősorban a panziók elterjedésével magyarázható: míg 2006-ban csupán 10, 2011-ben már 21 panzió üzemel (ezek közül mindössze egy éri el a legmagasabb minősítést: az 5 margarétás Déjà Vu 2004-ben nyílt). A hosztelek száma szintén növekedett, 2-ről 6-ra. Emelkedett a villák részaránya is, noha számuk az említett időperiódusban 11-ről csak 12-re változott; ezek közül egyik sem éri el az 5-ös besorolást. Egyetlen egy kemping üzemel Kolozsváron, a bukki Făget. A 158 férőhelyes szállásolási egységet az elmúlt 10 évben újították, ma sem éri el az európai standardokat.

2. ábra: Elszállásolási egységek típusainak aránya Kolozsváron 2006-ban
 Forrás: PIDU 2009 és az Országos Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

3. ábra: elszállásolási egységek típusainak aránya Kolozsváron 2011-ben
 Forrás: Az Országos Statisztikai Hivatal adatai alapján saját szerkesztés

Turisztikai forgalom

A turisztikai forgalmat illetően nem állnak rendelkezésre empirikus adatok, lehet rá következtetni viszont az elszállásolási egységek számából, kapacitásából és ezek kihasználtságából.

A Kolozsvár Turisztikai Irodája (Biroul de turism al municipiului Cluj-Napoca) által szolgáltatott információk szerint, az érkezések száma emelkedő trendet mutat Kolozsvár municípiumban. A 2004 és 2007 közötti periódusban egy folyamatos növekedés figyelhető meg, 6,97%-ról (2005) 11,3%-ra (2007). Ebből kifolyólag a vendégéjszakák száma is megugrott a korábbi évekhez viszonyítva: 12,6% 2005-ben, 8,3% 2006-ban és 21% 2007.

Az átlagos tartózkodási idő szintén megnőtt, 1,59 napról (2004) 1,87 napra (2007). Ez valószínűleg annak tudható be, hogy a város egyre több szórakozási és szabadidőtöltési lehetőséget nyújt az ideérkezők számára, ezzel pedig hosszabb itt-tartózkodásra készíti őket (*PIDU 2009*).

Visszaesett viszont az elszállásolási egységek kihasználtsági foka. Ennek oka éppen az, hogy megnőtt az elszállásolási egységek és a szálláshelyek száma. Ez utóbbiak számbeli növekedése sokkal inkább a város gazdasági fellendülésének, és kevésbé a turisztikai keresletnek köszönhető. Kolozsváron, 2007-ben, a kihasználtsági fok 37,49% volt (*PIDU 2009*).

9. táblázat: Turistaérkezések KMT egyes településein

	2001	2006	2011
Kolozsvár	121.727	234.809	221.426
Apadida	164	922	1.102
Csűrűlye	:	:	550
Erdőfelek	:	537	:
Gyalu	871	6.479	4.063
Szászfenes	:	244	8.028
Tordatúr	:	4.172	3.635

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal alapján

10. táblázat: Vendégéjszakák KMT egyes településein

	2001	2006	2011
Kolozsvár	198.633	404.312	317.453
Apadida	230	1.002	2.230
Csűrűlye	:	:	998
Erdőfelek	:	1.074	:
Gyalu	1.569	12.958	6.500
Szászfenes	:	339	12.026
Tordatúr	:	6.497	4.910

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal alapján

A fenti két táblázatból leginkább Szászfenes és Tordatúr értékei tűnnek ki. A két település turistaérkezéseinek, valamint vendégéjszakáinak magas száma a tranzitturizmussal, valamint a konferenciaturizmussal magyarázható. Külön érdekesség Szászfenes mutatóinak 2011-es megugrása 2006-hoz képest: a vendégek magas száma azzal áll összefüggésben, hogy a szászfenesi Fusion Hotel egyre több konferenciának, üzleti találkozásnak ad otthont, elindítva ezzel egy enyhe dekoncentrációs folyamatot a metropolisz térségén belül.

Turizmusformák Kolozsvar metropolisz térségben

Kolozsvar metropolisz térség jellegét tekintve nagyon heterogén, az öt alkotó települések nagyon sokfélék, változatos szabadidőtöltési lehetőségeket kínálnak. Ebből következően a turizmusformák területileg eltérnek a metropolisz térségen belül. A különböző turizmusformák azonban kiegészíthetik egymást: a metropolisz térség lehetőséget nyújt az integrált turizmus fejlesztésére – ezért is érdemes az idegenforgalmat egy, a településnél magasabb területi szinten, a metropolisz térség szintjén vizsgálni.

Kulturális turizmus

Kolozsvar metropolisz térségben vezető helyen kétségkívül a kulturális turizmus áll, melynek alapját a nagyszámú és változatos történelmi, vallási, népművészeti, kulturális objektumok, műemlékek képezik. A kulturális turizmus három formája ismert: a városi turizmus, a faluturizmus és a vallási turizmus.

A városi turizmus fellegvára a metropolisz térségben Kolozsvar municípium; itt a kulturális turizmus jelentős, nemzetközileg ismert és elismert kínálattal rendelkezik. A műemlékek és emlékművek állandó látványosságnak számítanak, emellett a különböző múzeumok és gyűjtemények is állandó jelleggel várják a látogatókat. Változatos programot és rendezvényeket kínálnak a különböző kulturális intézmények. Ezek mellett Kolozsvar még számos kezdeményezésnek, fesztiválnak, kulturális rendezvénynek is otthont ad. Mindezek a látnivalók és programok képek hosszabb időre, napokra itt tartani a látogatókat; és ehhez adott a megfelelő turisztikai infrastruktúra is. A szálláshelyek minden típusa megtalálható itt – hotelek, panziók, villák, motelek –, mindenféle igényre és diszkrécionális jövedelemre mérten. A vendéglátóipar szintén nagyon jelentős, a szórakoztatóipar szintén.

A faluturizmus ellenben nem erőssége Kolozsvar metropolisz térségnek. Vannak ugyan a megyében híres központjai a faluturizmusnak (az Erdélyi Szigethegység és Kalotaszeg), amelyek képesek kihasználni vidékük adottságait, népművészeti örökségét, hagyományait, de a metropolisz térség erre a turizmusfajtára nem alkalmas. Vonzótényezőnek számíthatnak a többnyire 1700-as évekbeli (vagy még régebbi) templomok, fatemplomok, illetve a kastélyok, udvarházak. Kolozs Megye Fejlesztési Terve javasolja is a faluturizmus fejlesztését Borsaujfaluban, Kolozsorsán és Gyaluban. Borsaujfaluba valóban rendelkezik látnivalókkal (ortodox templom a 13. századból, fatemplom a 18. századból, etnográfiai múzeum, múzeumként funkcionáló parasztház, régészeti leletek), de nincs kiépített turisztikai infrastruktúrája, nincsenek elszállásolási egységei. Kolozsorsán egy Bánffy-kastély található, de ez a település sem nyújt elszállásolást. Gyaluban szintén vannak látnivalók (római kasztrum, kastélyok, Gallus-udvarház), de inkább jellemző a hegyvidéki, rekreációs turizmus, illetve a tranzitturizmus. Látnivalók koncentrálnak még Kisbácsban, Tordatúron, Bonchidán, Szászfenesen, Zsukon, illetve Magyarorbón.

Sajnos ezek mind nem elegendőek ahhoz, hogy hosszabb időre helybenmaradásra bírják a turistákat. Ezek meglátogatása mindössze néhány percet, félórát vesz igénybe. Mivel nem kínálnak semmilyen kiegészítő programot, foglalkozást a látogatóknak – és a legtöbb esetben szállást sem –, azok továbbutaznak. Ez a fajta turizmus csupán átmeneti jellegű.

A kulturális turizmus harmadik formája, a vallási turizmus csupán egyetlen helyen érvényesül Kolozs Megyében, mégpedig a füzesmikolai kolostornál. Füzesmikola kívül esik a metropolisz térségen, így vallási turizmusról nem beszélhetünk.

Üzleti turizmus

Az üzleti turizmus elsősorban Kolozsvar municípiumban zajlik, és ahhoz köthető, hogy Kolozsvar gazdasági központ, egyben egyetemi központ, orvosi centrum és kutatóközpont. A különbö-

ző intézmények, szervezetek rendezvényei – elsősorban az egészségügy és az IT-szektor területén – jelentős számú vendéget hoznak a városba.

Az elmúlt húsz évben a külföldi befektetők koncentrációja figyelhető meg, akik – együttműködve a Kolozs Megyei Kereskedelmi és Gazdasági Kamarával, az Észak-Nyugati Fejlesztési Ügynökséggel és számos más szervezettel, illetve magáncéggel – egyre nagyobb közönséget vonzanak kiállításai, termékbemutatóik, évfordulóik, vagy éppen tréningeik által.

A 11 felsőfokú oktatást nyújtó intézmény (köztük a Babeş-Bolyai Tudományegyetem, az Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem, a Technikai, az Agronómiai és Állatorvosi Egyetem) évente több országos és nemzetközi rendezvényt is szervez. Ezt kiegészíti még számos adminisztratív, gazdasági és kulturális intézmény is, amely hasonló területeken tevékenykedik. Idén őszre több egészségügyi – orvosi és fogászati konferencia, esemény is tervbe van véve, a rendezvények kedvezményezettjei pedig elsősorban a luxusszállodák, a Grand Hotel Italia és a City Plaza².

Megfigyelhető ugyanakkor egy enyhe dekoncentrációs folyamat is a metropolisz térségen belül, Szászfenes irányába: enyre több konferenciának, üzleti találkozásnak ad otthont a Best Western családhoz tartozó Fusion Hotel. Időnként szakmai rendezvényeket tartanak a bonchidai Bánffy-kastélyban is, de ezek egyetlen szervezethez, a kastélyt is adminisztráló Transylvania Trust Alapítványhoz kapcsolódnak.

A turizmusnak ez a formája, illetve a konferenciaturizmus a jövőben minden bizonnyal egyre inkább teret fog nyerni, jelentőségét és mértékét tekintve. Nem biztos azonban, hogy a turisztikai infrastruktúra megfelelően kiépített és modern ahhoz, hogy képes legyen kiszolgálni ezt a fajta keresletet. Ugyanis az üzleti turizmusban érdekelték többnyire rövid időre utaznak az adott desztinációba; idejük korlátozott – ezért gyorsan és zökkenőmentesen szeretnének eljutni a helyszínre; a pénz többnyire nem akadály – ennek köszönhetően a maximális minőséget keresik. Kolozsvár megközelíthetőségével nincs probléma: adott a nemzetközi repülőtér és az autópálya, de tovább kellene fejleszteni a repülőtér és a belváros közötti összeköttetést. Az üzleti turizmusban érdekelték többnyire szállodákban szállnak meg, Kolozsváron viszont csak két öt csillagos hotel található. Négy csillagosból már több van, kilenc, de a hotelek túlnyomó többsége csupán három csillagos. További magas színvonalú szolgáltatást biztosító elszállásolási egységekre lenne szükség. A vendéglátóipar kínálata nagyon sokszínű, de minőségbeli javítása ennek is ajánlott, hiszen sok étterem az európai átlag alatt marad. Új konferenciatermek és -központok létrehozásába, illetve a régiók modernizálásába is fektetni kellene.

Rendezvényturizmus

Kolozsvár egyre ismertebbé válik a szabadidős programok terén, elsősorban a filmeket és a sportot kedvelők számára.

Ami a filmfesztiválokat illeti, Kolozsvár immár kettőnek is otthont ad: az őszi Comedy Cluj nevű rendezvénynek, valamint a minden év tavaszán megrendezésre kerülő TIFF-nek (Transylvania International Film Festival). A szállodák a filmfesztiválok alkalmával is jelentős bevételeket generálnak. A TIFF évente mind több és több érdeklődőt vonz, évről évre növelve az elszállásolási egységek kihasználtsági fokát. Idén 800 meghívottja volt a rendezvénynek; őket elsősorban a Grand Hotel Italiában, az Akantus-ban és a Univers T-ben szállásolták el. A TIFF idejére egyes városközpontban lévő elszállásolási egységek kihasználtsági foka eléri a 100%-ot, különösen azon a két hétvégén, amelyre a rendezvény kiterjed. A City Plaza ezzel szemben a Comedy Cluj partnerintézménye. Nem hivatalos források szerint a hotel idén a rendezvény idejére 80-100%-os kihasználtsági fokkal számol.

² A City Plaza mottójával is jelzi, milyen vendégkör számára kínálja szolgáltatásait: THE BUSINESS AND after Business HOTEL.

Idén, 2012 őszén jelentős sportesemények házigazdája is Kolozsvár, hiszen a CFR focicsapat bekerült a Bajnokok Ligájába. A Champions League egyik meccsére érkezett Manchester United teljes legénysége a Grand Hotel Italia szállodában szállt meg, elfoglalva a 187 szobás hotel közel felét.

Az eseményturizmusból származó plussz bevételek jól jönnek a gazdasági válságot megsínyelt vendéglátóiparnak. A rendezvényekre érkezők a kisebb szálláshelyek, panziók és hosztelek, valamint a különböző vendéglátóipari egységek forgalmát is megnövelik.

Az eseményturizmus egy harmadik elemének tekinthetők a „városnapok” jellegű események: a Kolozsvári Városnapok (Zilele Cluj-Napoca), illetve a Kolozsvári Magyar Napok célközönsége inkább a környékbeliekből áll. Az előbbire májusban, ez utóbbira pedig rendszerint augusztusban kerül sor. A városi tanács egyre jelentősebb összeggel támogatja ezeket a rendezvényeket, azzal a nem titkolt céllal, hogy 2020-ban Kolozsvár megpályázza, és meg is nyeri az Európa Kulturális Fővárosa címet. A siker érdekében egy civil szervezetet is létrehozta: a Kolozsvár 2020 Kezdeményezés több kulturális intézmény vezetőjét tömöríti, és a polgármesteri hivatal mellett tevékenykedik.

Hegyvidéki turizmus

A hegyvidéki, kikapcsolódást szolgáló turizmusnak számos válfaja létezik: barlangi turizmus, alpinizmus, gyalogtúra, vadászturizmus, halászturizmus stb. Kolozs Megye Fejlesztési Terve elsősorban Tordatúron (Túri-hasadék), illetve Magyarpeterden (Tordai-hasadék) javasolja a hegyvidéki turizmus fejlesztését. Noha ez a turizmusforma Kolozs megye területének 25%-án gyakorolható, Kolozsvár metropolisz térségre kevésbé jellemző, ugyanis a települések túlságosan távol esnek a hegyektől, adott esetben a kialakított pályáktól.

Téli sportok (sí, bob, szánkó, korcsolya) a Gyalui-havasok – Nagyhavas masszívumban üzhetők. Ebből következően Gyaluban és környékén lehetne erre turizmust kiépíteni. Ugyanakkor Erdőfeleken is található egy sípálya.

Barlangturizmus elsősorban a Túri- és Tordai-hasadékban lenne lehetséges. A barlangturizmus egyike a legérdekesebb és legjövődmezőbb turizmusformáknak, ha megfelelően van kiaknázva. Sajnos jelenleg szervezetlen formában, gazdaságilag nem hatékonyan és gyakran környezetromboló módon gyakorolják. A Túri- és a Tordai-hasadékban kisebb barlangok találhatóak, amelyek esetében azonban meg kellene oldani a biztonságosabb és könnyedebb megközelítést.

A Tordai- és Túri-hasadék alpinizmus gyakorlására is lehetőséget nyújt: kezdőknek javasolt útvonalak (I-II-es fokozat) és jóval nehezebb szakaszok (IV-VI-os fokozat) is megtalálhatóak itt. Hiányzik viszont az utak kiépítettsége, felszereltsége, és nincsenek a turisták elszállásolását biztosító egységek sem.

Túrázásra szintén lehetőség nyílik Kolozsvár metropolisz térség egyes térségeiben. Erre legalkalmasabb a már említett Tordai- és Túri-hasadék; mindkettő országos jelentőségű természetvédelmi terület, illetve Natura 2000-es terület is. Szintén országos jelentőségű természetvédelmi terület a Bácsai-torok – itt úgyszintén látok esélyt a túrázás meghonosodására.

Ugyanakkor Gyalu is a gyalogtúrák kiindulópontja lehet, köszönhetően a megyei és országos jelentőségű természetvédelmi területeknek (gát a Meleg-Szamoson, Tárnicei-tó, Hideg-Szamos völgye; illetve a hidegszamosi köfajtó).

Az elszállásolási és vendéglátóipari egységek, valamint a hétvégi magánházak számának alakulása azt mutatja, hogy Gyalu a közeljövőben önálló turisztikai desztinációvá léphet elő, a hegyvidéki turizmus említett válfájának meghonosodása által. Egyes villák marketingjében szerepel is, hogy jó kiindulópontok a környéket felfedezni vágyó kirándulók, túrázók számára.

Túrázásra, természetjárásra lehetőség nyílik még Csürülyén (országos jelentőségű, botanikai természetvédelmi terület), Apahidán (országos jelentőségű zoológiai rezervátum),

Erdőfeleken (országos, megyei és Natura 2000-es területek), illetve a Kolozsvár környéki természetvédelmi területeken is, bár ezek jelentősége kisebb.

A vadászturizmus és az extrém sportok fellegvára inkább a hegyvidék, így ezek a turizmusformák nem jellemzőek Kolozsvár metropolisz térségre, ahogyan a halászturizmus (sporthalászat, hobbihalászat) sem.

Gyógyturizmus

A gyógyturizmus "nyersanyagforrása" az a sóvonulat, amely keresztülhalad Kolozs megyén, ÉK – DNy irányba. Ennek mindössze egy kis része húzódik a metropolisz térség területén.

Jelentős gyógyfürdő található Kolozson. Kolozs egyfajta kivételt képez Kolozsvár metropolisz térség többi településéhez viszonyítva: általában elmondható, hogy a metropolisz térség településeiben az elszállásolási egységek száma megnövekedett, Kolozs esetében viszont ennek a folyamatnak a fordítottja játszódott le. Az elszállásolási egységek, valamint a férőhelyek száma csökkent az elmúlt tizenöt évben, amely azzal hozható összefüggésbe, hogy az 1996 – 2006-os periódusban nem történtek a medencék felújítását célzó beruházások. A komplexum néhány évvel ezelőtti rehabilitációja, és egyre népszerűbbé válása viszont beindíthatja a gyógyturizmust. A kolozsi fürdő emellett megyei fontosságú természetvédelmi terület is.

Kolozson kívül Szamosfalván üzemel még gyógyfürdő, ez azonban sokat veszített jelentőségéből: ma már jellemzően helyi érdekelttségű.

Tranzitturizmus

A tranzitturizmus nagyon hangsúlyos Kolozsvár metropolisz térség egyes településein, köszönhetően annak, hogy Kolozsvár közlekedési csomópont, illetőleg annak, hogy a metropolisz térség területét nemzetközi jelentőségű útvonalak szelik át. Ami a vasúti közlekedést illeti, Kolozsváron áthalad a 300-as vasútvonal, amely összeköti a fővárost Magyarországgal. Ennek a fő vasútvonalnak a mentén mégsem alakult ki tranzitturizmus.

A tranzitturizmus legerőteljesebben a Kolozsvár metropolisz térséget átszelő főutak mentén található településeken van jelen. A legnagyobb jelentőségű ebből a szempontból az E60-as európai út, másnéven az 1-es számú országút (DN1), amely Románia fővárosát Budapesten keresztül Béccsel köti össze. Ezen az úton Kolozsvár Torda irányából közelít hető meg, majd Nagyvárad irányába hagyható el. Ennek az útnak a mentén helyezkedik el Nagyvárad irányába Gyalu és Szászfenes (NY), Gyulafehérvár irányába pedig Erdőfelek és Tordatúr (DK). Másik, a tranzitturizmus szempontjából jelentős település Apahida, amely a Nagybánya fele vezető Kajántói út mentén fekszik (EK).

Kolozsvár metropolisz térség elszállásolási egységei Kolozsvár municípium mellett többnyire ezen az öt településen koncentrálódnak. Az egységek száma (és ezzel együtt a férőhelyek száma is) csekély. Az, hogy egyáltalán vannak egységek ezeken a településeken, annak köszönhető, hogy az említett főutak mentén találhatóak. A szálláshelyek alacsony száma viszont azzal magyarázható, hogy Kolozsvártól mért távolságuk relatív kicsi.

Tordatúron és Apahidán mindössze 2-2, Szászfenesen 3 egység található. Gyalu esetében kicsit más a helyzet, hiszen itt nemcsak tranzitturizmusra nyílik lehetőség; a gyalui szálláslehetőségek fentebb már részletezésre kerültek.

A megyei út mentén fekvő Csűrűlye ugyan 2 elszállásolási egységgel rendelkezik, mégsem jeleskedik egyetlen egy turizmusformában sem. Itt is lenne esély a tranzitturizmus kialakítására, de akár a rövidtávú, hétvégi turizmust is lehetne promoválni, kikapcsolódás, rekreáció céljából, ugyanis a Dumbráva-patak botanikai, országos fontosságú természetvédelmi terület.

Nincsenek elszállásolási egységek Marosvásárhely fele Magyarországon településen, pedig országút mentén helyezkedik el. Potenciálisan itt is lenne esély a tranzitturizmus kialakulására, hiszen ráadásul Natura 2000-es térség is.

Összefoglaló

Az idegenforgalom jelenlegi fejlődési irányvonala azt mutatják, hogy Kolozsvár – és a köré szerveződő metropolisz térség – továbbra is Erdély egyik legfontosabb idegenforgalmi központja. A metropolisz térségben elsősorban az üzleti turizmus van kiteljesedőben, amelynek előfeltételei (nemzetközi repülőtér, magas színvonalú szállodák és éttermek, konferenciatermek, nagyvállalatok stb.) adottak. Üzleti turizmus különösen Kolozsvár municípiumban zajlik, ugyanakkor megfigyelhető egy enyhe dekoncentráció is Szászfenes irányába. Kolozsváron az eseményturizmus is jelentősebbé vált a közelmúltban, ugyanakkor a kulturális (városi) turizmus sem veszített jelentőségéből.

A metropolisz térség igazi idegenforgalmi súlypontja tehát Kolozsvár, hiszen itt koncentrálódik a vonzerők nagy része, adott a megfelelő turisztikai infrastruktúra, és több turizmusforma is életképes. Ezzel egyidejűleg, a környező települések esetében is több turizmusformával kell számolnunk. A metropolisz térség községei közül kiemelkedik Gyalu, ahol jelenleg a hétvégi turizmus dominál, de amelynek adottságai több turizmusformát is lehetővé tesznek, és a megfelelő infrastruktúrával is rendelkezik ahhoz, hogy Kolozsvár mellett egy másodlagos gócpontot alkosson.

A metropolisz térség további településein – elsősorban Kisbácsban, Szászfenesen, Apahidán és Erdőfeleken – a tranzitturizmus dominál.

Településként a legéletképesebb turizmusformák a következők:

11. táblázat: Turizmusformák Kolozsvár metropolisz térség egyes településein

Község/település	Turizmusformák
Kolozsvár	a) kulturális turizmus (városi turizmus) b) üzleti turizmus c) tranzitturizmus d) természetjárás
Gyalu	a) tranzitturizmus b) hegyvidéki rekreációs turizmus (téli sportok és túrázás) c) kulturális turizmus
Kolozs	gyógyturizmus
Tordatúr	a) hegyvidéki rekreációs turizmus (barlangászat, alpinizmus és túrázás) b) tranzitturizmus
Magyarpeterd	hegyvidéki rekreációs turizmus (barlangászat, alpinizmus és túrázás)
Szászfenes	a) tranzitturizmus b) kulturális turizmus
Erdőfelek	a) tranzitturizmus b) hegyvidéki turizmus (téli sportok)
Apahida	a) tranzitturizmus b) természetjárás
Csűrűlye	természetjárás
Kisbács	a) természetjárás b) kulturális turizmus
Magyargorbó	kulturális turizmus
Borsaujfalu	kulturális turizmus
Magyarkályán	természetjárás
Bonchida	a) tranzitturizmus b) kulturális turizmus

Forrás: Vicsai 2010

A tanulmány az EDUTUS Főiskola és a Collegium Talentum támogatásával készült.

Felhasznált irodalom

- Benedek, J. (2006): *Területfejlesztés és regionális fejlődés*. Presa Universitară Clujeană, Kolozsvár
- Gyuricza, L. (2009): *A turizmus nemzetközi földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs
- Mark, M., Katz, B., Rahman, S., Warren, D. (2008): *MetroPolicy: Shaping A New Federal Partnership for a Metropolitan Nation*. Brookings Institution, Metropolitan Policy Program Report
- Michalkó, G. (2004): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár
- Squire, G. (2002): *Urban Sprawl and the Uneven Development of Metropolitan America*. – Squires, G. (szerk.) *Urban Sprawl: Causes, Consequences and Policy Responses*. Urban Institute Press, Washington, pp. 1-19.

Dokumentumok

- Románia Nemzeti Területfejlesztési Terve. Románia Parlamentje, 2001. Elérhető:
http://www.mdrl.ro/_documente/dezvoltare_teritoriala/amenajarea_teritoriului/patn_sec_tiuena4.htm, 2012.10.17
- Kolozs Megye Fejlesztési Terve. A Román Akadémia kolozsvári fiókja, 2005
- Kolozs Megye Fejlesztési Stratégiája 2007-2013. Kolozs Megyei Tanács, 2009. Elérhető:
http://www.cjcluj.ro/UserUploadedFiles/File/strategia%20judetului/Strategie%20Cluj_v_finalaII.pdf
- PIDU 2009. Planul integrat de dezvoltare urbană a Polul de Crestere Cluj-Napoca. Elérhető:
<http://www.primariacj.ro/docs/propiecte%20dezbateri/zona%20metropolitana/Planul%20integrat%20de%20dezvoltare%20pentru%20zona%20metropolitana%20Cluj-Napoca.pdf>
- Spatial development glossary. European Conference of Ministers responsible for Spatial/Regional Planning (CEMAT). Council of Europe Publishing, 2007

Weboldalak

- Országos Statisztikai Hivatal, <http://www.insse.ro>
- Kolozsvár Turisztikai Irodája
- Kolozs Megyei Tanács hivatalos honlapja
- Kolozsvár metropolisz térség egyes településeinek hivatalos honlapja

Cozma Lujza Tünde

Északnyugat-Erdély helye és szerepe Románia turizmusában

Északnyugat-Erdély Románia egyik legversenyképesebb fejlesztési régiója, mely gazdag és változatos turisztikai potenciállal rendelkezik. A turizmus és a turizmusfejlesztés prioritásként szerepel a régió fejlesztési tervében, ám a tervdokumentumok kizárólag csak a turisztikai potenciált és a tevékenység a régió gazdaságában betöltött szerepét vizsgálják. Viszonylag keveset tudunk Északnyugat-Erdély konkrét idegenforgalmi pozíciójáról. Ezért a tanulmány célja meghatározni Északnyugat-Erdély helyét és szerepét Románia turizmusában, vizsgálva a régió turisztikai kínálatának legfőbb elemeit, valamint a régió turisztikai teljesítményét Románia más régióival szemben. Továbbá a térség turizmusának földrajzi környezete tükrében a tanulmány rávilágít Északnyugat-Erdély turisztikai kínálatának speciális szegmenseire is, illetve átfogóan tárgyalja a régió turizmusának területi képét.

Kulcsszavak: turisztikai kínálat, turisztikai teljesítmény, területi hatás, Északnyugat-Erdély

JEL-kód: L83, R12.

Bevezetés

Északnyugat-Erdély kedvező földrajzi pozíciója, természeti adottságai, kiépült közlekedési hálózata, gazdasági szempontból vonzó nagytérségi mivolta, kulturális sokszínűsége és értékes turisztikai potenciálja egyre erősítik országos és tágabb európai környezetben elfoglalt pozícióját (Kurkó 2011). Bár a turizmus és a turizmusfejlesztés prioritásként szerepel a fejlesztési tervdokumentumokban, viszonylag keveset tudunk Északnyugat-Erdély konkrét idegenforgalmi pozíciójáról. Ezért a tanulmány fő célja megvizsgálni Északnyugat-Erdély Románia turizmusában betöltött helyét és szerepét.

Áttekintve az elmúlt évtizedekben megjelent publikációkat, megállapítható, hogy a legtöbb szerzőt a régió és általánosan Románia turisztikai potenciálja, és ennek hasznosítási lehetőségei, foglalkoztatja (Cocean 2005, Căndea et al. 2001 és 2006, Ielenicz et al. 2006, Ciangă 2006). Egy angol és egy román szerzőpáros, Light – Andone (1996) pedig, általános képet fest a Romániai turizmus állapotáról a rendszerváltást megelőző és azt követő néhány évben. Nem tárgyalja külön Északnyugat-Erdély turizmusát, ám említést tesz néhány Erdélyre általánosan vonatkozó jellemzőre és folyamatra, illetve kiemel néhány jelentős turisztikai forgalmat lebonyolító települést és üdülőhelyet a régióból is. Benedek – Dezsi (2006) a romániai faluturizmusról szóló munkájukban külön fejezeteket szentelnek az ország elszállásolási bázisa, illetve ennek területi megoszlásának, valamint a turisztikai forgalom általános jellemzőinek. Egy újabb tanulmány (Raiu et al. 2010) szintén országos szinten foglalkozik a turizmus jelenlegi kihívásaival és stratégiai orientációjával. Különböző lehetőségeket vázol fel a turizmusfejlesztés számára, melyek regionális szinten is érvényesek, ám külön nem foglalkozik a regionális diszparitásokkal vagy a turizmus területi hatásaival. Kimondottan Északnyugat-Erdély turizmusáról, egy helyről szerezhetünk információt, a tervdokumentumokat leszámítva. Juszász (2006) részletesen tárgyalja a régió turizmusának szerepét 1998 és 2004 között, ám nagyobb hangsúlyt fektet a regionális gazdaságban betöltött szerepére és csak kis mértékben foglalkozik a vendégforgalommal és tágabb értelemben a kínálat jellemzőivel, területi megoszlásával. Ezért világossá vált egy átfogó vizsgálat szükségessége, melynek eredményei alapján következtetni lehessen arra, hogy képes-e a régió turizmusa megfelelni a turizmus fokozódó kihívásainak, s ez által is hozzájárulni a területfejlesztéshez?

A tanulmány első része röviden tárgyalja a régió turizmusának földrajzi környezetét, kiemelve azokat a természeti, gazdasági és társadalmi tényezőket, melyek a turizmus szektor jelenlegi állapotához vezettek. Továbbá a második rész a turizmus területi képét vizsgálja, elemezve a szálláshelyek típusát és kapacitását, ezek területi koncentrációját, valamint minőségi jellemzőit, a vendégforgalmat, illetve a vendéglátó-ipari egységek és utazási irodák eloszlását. A harmadik rész tárgyalja Északnyugat-Erdély konkrét idegenforgalmi pozícióját Románia turizmusában, a vendégforgalmi adatok, a turizmus gazdaságban betöltött szerepe és a turizmus területi hatásai elemzése által. Az utolsó rész röviden tárgyalja a régió turisztikai kínálatát, kiemelve ennek speciális szegmenseit.

Északnyugat-Erdély turizmusának földrajzi környezete

Románia Északnyugati Régióját, amely Magyarországgal és Ukrajnával határos, hat megye alkotja: Bihar, Beszterce-Naszód, Kolozs, Máromaros, Szatmár és Szilágy, melyek az ország összterületének 14,3%-át foglalják el, azaz 34 159 km²-t. Ahhoz, hogy a régió turisztikai pozícióját megértsük, több jellemzőre is szükség van. Ezért a következőkben röviden összefoglaljuk a régió turizmusának természeti, társadalmi-kulturális és gazdasági környezetét.

Természeti környezet

A természeti környezet a turizmust befolyásoló tényezők közül az egyik legfontosabb, hisz a domborzati és éghajlati jellemzők, a természeti adottságok, illetve a környezet általános állapota alapvető közeget teremtenek a turizmus kialakulásához.

A természetföldrajzi lehatárolás szempontjából a régió többnyire egységes képet mutat, a közigazgatási határok jól illeszkednek a vízgyűjtő területekhez, kivéve a nyugati határt, amit az országhatár képez. Domborzatát a változatosság jellemzi: vannak gyűrt szerkezetű hegységek, hajdani vulkánok által kialakított felszínek, karsztos fennsíkok, dombok és üledékfelhalmozódással létrejött síkságok. A régió átlagos magassága 480 m körüli és öt nagy domborzati egységre tagolható: a *Szilágysági-dombság* teljes egészében, a *Keleti-Kárpátok* északi csoportja, az *Erdélyi-medence*, az *Erdélyi-szigethegység* és a *Nyugati-síkság*. (Imecs - Pál 2006).

Északnyugat-Erdély a mérsékelt éghajlati égövben található, ám domborzati sajátosságainak köszönhetően megfigyelhető az éghajlat emeletessége is. A sokévi átlaghőmérséklet értéke is széles határok között mozog: az alacsonyabb területeken, mint a Nyugati-síkság eléri a 10 C°-t, míg a Keleti-Kárpátok magas csúcsain -2 C°, és megfigyelték, hogy kelet felé csökken. A csapadék területi eloszlása változatos képet mutat, az uralkodó szélirányoknak való kitettség, a hegyvonulatok iránya és a nyugat-keleti távolság függvényében. A Körösök-síkságán 600 mm, a magas hegyekben akár 1200 mm is lehet. (Imecs - Pál 2006).

Társadalmi-kulturális környezet

A turizmus szempontjából egy hely társadalmi egyrészt azt a fogadóközeget képviseli, amelyben az odalátogató turistáknak kell igazodniuk, másrészt a lakosság is potenciális turistaként értelmezhető (Michalkó 2007a). Fontos, hogy nemcsak a helyieknek kell alkalmazkodniuk a turistákhoz, hanem a turistáknak is alkalmazkodniuk kell a hely társadalmi-kulturális környezetéhez.

Északnyugat-Erdély 2,71 millió fős lakosságnak ad otthont, tehát Románia népességének mindössze 12,7%-ának (2010-es adatok szerint). A régió népsűrűsége jóval az átlag alatt helyezkedik el (79,7 fő/km²), csak Kolozs megye haladja meg az országos értéket (103,7 fő/km²). A régióban mintegy 43 városi település található, ám az itt élő népesség majdnem fele vidéken él (46,7%-a). A régióra kulturális sokszínűség és etnikai diverzitás jellemző. A népesség nyelvi és

vallási tekintetben is keverten él. Nemzetiségi szempontból a terület népességének nagytöbbségét a románok alkotják (75%), őket követik a magyarok (19,3%) és a romák (3,5%) (2002-es népszámlálás). A többi nemzetiség 2,2%-ot képez (németek, szlovákok, rutének stb.). A magyar népesség néhol szórványként jelenik meg, de viszonylag erős a magyar közösségek jelenléte Szatmár, Bihar, Szilágy és Kolozs megyékben. Fontosabb etnikai csoportoknak számítanak még a szatmári svábok (németek), a máramarosi rutén-ukránok és a bihari szlovákok (*Veres* 2006). A népesség nagytöbbsége ortodox (68,4%), őket követik a reformátusok (12,7%), majd a római katolikusok jóval kisebb arányban (6,9%). Az egyéb vallások körében nagyobb számban képviselik magukat a görög katolikusok, a pünkösdisták, a baptisták, az adventisták és a lutheránusok.

Az iskolázottság szintje a régióban, Bukarestet leszámítva, a többi régió átlagánál jobb (6,6% rendelkezik felsőfokú diplomával), ám megyénként igen eltérő a helyzet. Kolozs megyében a legmagasabb ez az érték, míg Beszterce-Naszód és Szilágy megyében a legalacsonyabb. A régióban 16 egyetemi központ működik, egyesek évtizedes múltra tekintenek vissza és nagyfokú polarizációs tendenciával rendelkeznek (pl. a kolozsvári Babe-Bolyai Tudományegyetem).

Gazdasági környezet

A turizmus rendszerében, a piac egészséges működésében, a gazdasági környezet meghatározó szerepet játszik. Ha a mikro- és makrogazdasági környezet is zavartalanul működik, akkor a turizmus által generált jövedelmek háztartások szintjén, és állami vagy önkormányzati szinten is hozzájárulhatnak a bevételi forrásokhoz (*Michalkó* 2007a).

Gazdasági szempontból Északnyugat-Erdély a fővárosi régió után a második legvonzóbb nagytérség, ami a fejlett üzleti környezetének, a magasabb reálbéreknek, a külföldi tőke jelenlétének és a munkaerőpiac kedvezőbb alakulásának tulajdonítható. A régióban a szolgáltatási szektoré a főszerep, ugyanis itt dolgozik az aktív népesség 39,2%-a és ez adja a megtermelt GDP 44,8%-át. A regionális gazdasági növekedést biztosító kis- és középvállalkozások a Romániában bejegyzett vállalkozásoknak 15%-át képviselik. Ezek hatékony működését a több megyében működő korszerű ipari parkok biztosítják (pl. Kolozsvár).

Összességében a gazdasági fejlődés tekintetében Kolozs és Bihar megye egyértelműen a nyertesek közé tartoznak, akár országos szinten is; visszaesés figyelhető meg Máramaros és Szatmár megyékben, míg a térség hagyományosan elmaradott vidékei Szilágy és Beszterce-Naszód megyék (*Kurkó* 2011).

A turizmus területi képe

Az elmúlt évtizedek során a régió szálláshelyeinek száma, típusa és kapacitása több változáson ment keresztül. Megfigyelhető volt a szálláshelyek számának nagyon dinamikus növekedése, ezzel párhuzamosan pedig a kapacitás lassabb ütemű növekedése. Ennek oka kettős: egyrészt új típusú szálláshelyek jelentek meg 2000 után (például ifjúsági szálloda, hostel, apartman szálló stb.), illetve a panziók és az agroturisztikai panziók száma is növekedett, másrészt a hagyományos egységek fizikai és erkölcsi leértékelődésével magyarázható, mint a villák és kabanák (nyaralók). Az utóbbiak a gyógyfürdők és a hegyvidéki üdülőközpontok speciális egységei voltak (*Ciangă* 2006), a kommunista rezsim belföldi turistáinak kedvenc desztinációin (*Light-Andone* 1996).

Jelenleg az Északnyugati Régióban 658 kereskedelmi szálláshely létezik (az ország összes kereskedelmi elszállásolási egységének 12,6%-a), melynek a teljes működő kapacitása 8 105 382 hely/év (az ország teljes működő kapacitásának 12,7%-a). Tehát 1,93 egység km^2 -ként (míg az országos érték 2,2 egység km^2 -ként). Regionálisan, az egységek típusát illetően, agroturisztikai panzióké a főszerep (266 egység), majd ezt követik a szállodák (139 egység) és a panziók (100 egység). Jelentős számban találhatóak még villák, motelek és bungalók. Viszonylag kevés ifjúsági szálló és apartman szálló található (2-2 egység).

1. táblázat: Északnyugat-Erdély szálláshelyeinek működő kapacitása

Szálláshely típus/ Megye	Bihar	Beszterce-Naszód	Kolozs	Máramaros	Szatmár	Szilágy	Összesen
Szálloda	1 917 456	634 033	1 394 162	672 616	194 228	184 147	4 996 642
Ifjúsági szálló	0	0	16 060	0	0	0	16 060
Hostel	59 215	0	12 656	55 480	5 355	20 440	153 146
Apartment szálló	14 360	0	0	2 920	0	0	17 280
Motel	56 325	26 208	56 940	52 949	86 539	0	278 961
Fogadó	-	-	-	-	-	-	¹
Villa	47 263	0	118 228	31 515	67 959	11 956	276 921
Kabana	11 343	0	277 422	17 461	34 310	6 570	347 106
Bungaló	0	0	0	0	14 600	10 248	24 848
Kemping	21 344	0	31 390	0	-	12 300	65 034
Turisztikai pihenő	0	0	23 360	0	19 710	0	43 070
Turisztikai házikók	0	0	0	0	0	1 722	1 722
Iskolástábor	29 740	22 080	126 804	0	-	12 862	191 486
Panzió	27 125	19 182	176 169	246 149	25 114	92 152	585 891
Agroturisztika i panzió	170 483	17 206	482 538	358 064	21 685	57 239	1 107 215
Összesen	2 354 654	718 709	2 715 729	1 437 154	469 500	409 636	8 105 382

Forrás: saját szerkesztés az NSH², 2011 adatai alapján

A legtöbb elszállásolási egység Kolozs megyében található (34%), ezt követi Máramaros megye (29%), illetve jelentős még Bihar megye (17%-al). A régió többi megyéi viszont számottevően lemaradnak az élmezőnytől: Szatmár (10%), Szilágy (6%) és végül Beszterce-Naszód (csupán 4% az össz. elszállásolási egységből). A táblázatból kiolvasható, hogy a működő kapacitás több mint fele (61,6%-a) szállodákban található, illetve egy másik jelentős része (13,7%-a) agroturisztikai panziókban. Településszinten a legnagyobb kapacitással Váradszentmárton község rendelkezik (Bihar megye), ezt szorosan követi Kolozsvár municípium (Kolozs megye), majd a harmadik pozíciót szintén egy bihari municípium foglalja el, Nagyvárad.

Az elszállásolási egységek minőségi kategóriáját illetően csak a szállodákra térünk ki és mivel az NSH nem szolgáltat regionális adatokat erre vonatkozóan, az RFTM³ adatait vizsgáltuk. Az RFTM szerint 2011 májusában 138 szálloda rendelkezett turisztikai engedéllyel a régióban. A régió kínálatában a közepes, 2-3 csillagos szállodák vannak túlsúlyban. Egyes megyékben, mint például Szilágy és Beszterce-Naszód a magasabb kategória teljes egészében hiányzik. Egyedül Kolozs megye rendelkezik jelentős számú magasabb színvonalú szállodákkal.

Országos szinten is a középkategóriájú szállodák dominálják a kínálatot: a szállodák 46%-a 3 csillagos, 31% pedig 2 csillagos, 15%-uk 4 csillagos és csupán 2% kapta meg az 5 csillagot. Az országos értékekkel összehasonlítva az Északnyugati régió szálloda kínálata jóval színvonalasabb minőséget kínál, hisz egyre több a 4 és 5 csillagos szállodák száma, illetve jóval alacsonyabb az 1-2 csillagos szállodák száma.

Északnyugat-Erdély turizmusa a vendégforgalmi statisztikák alapján két pólusúnak mondható. A kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek száma alapján Kolozsvár a régió legfontosabb pólusa, majd fele annyi vendéggel Váradszentmárton község⁴. A vendégéjszakák

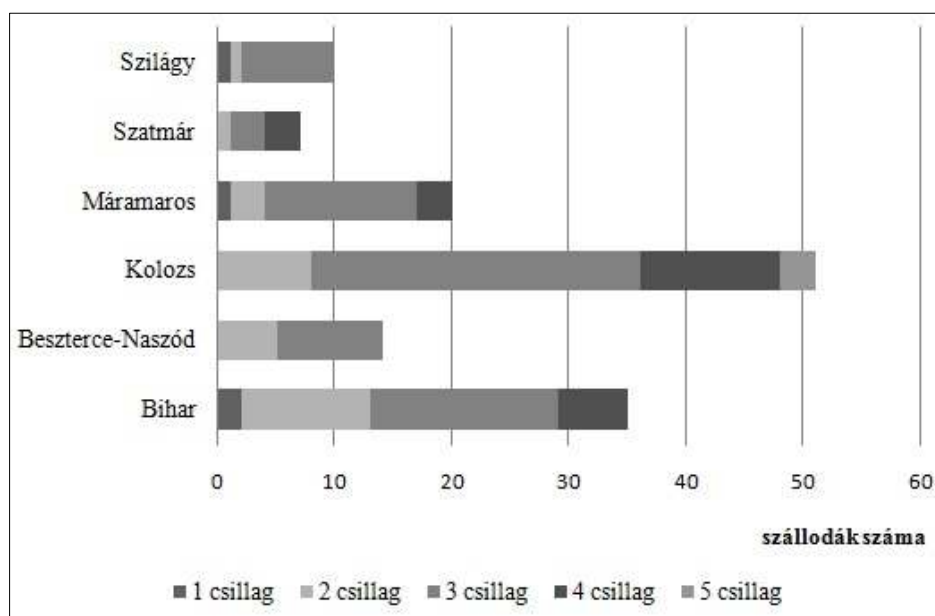
¹ nincs adat

² Romániai Nemzeti Statisztikai Hivatal

³ A Regionális Fejlődés és Turizmus Minisztériuma

⁴ A községhez 6 falu (Váradszentmárton, Váradcehi, Hájó, Rontó, Betfia és Kardó), illetve két turisztikai

szempontjából a felállás éppen fordított, Váradszentmárton az első számú, míg Kolozsvár a második számú központ. Ez az ellentét azzal magyarázható, hogy míg Kolozsváron az átlagos tartózkodási idő 1,7 éjszaka, addig Váradszentmárton községben 7 éjszaka. Az előbbi szálláshelyeit inkább az átutazók és az üzleti turisták veszik igénybe, az utóbbi szálláshelyeit, pedig az üdülni, pihenni és/vagy gyógyulni vágyók.

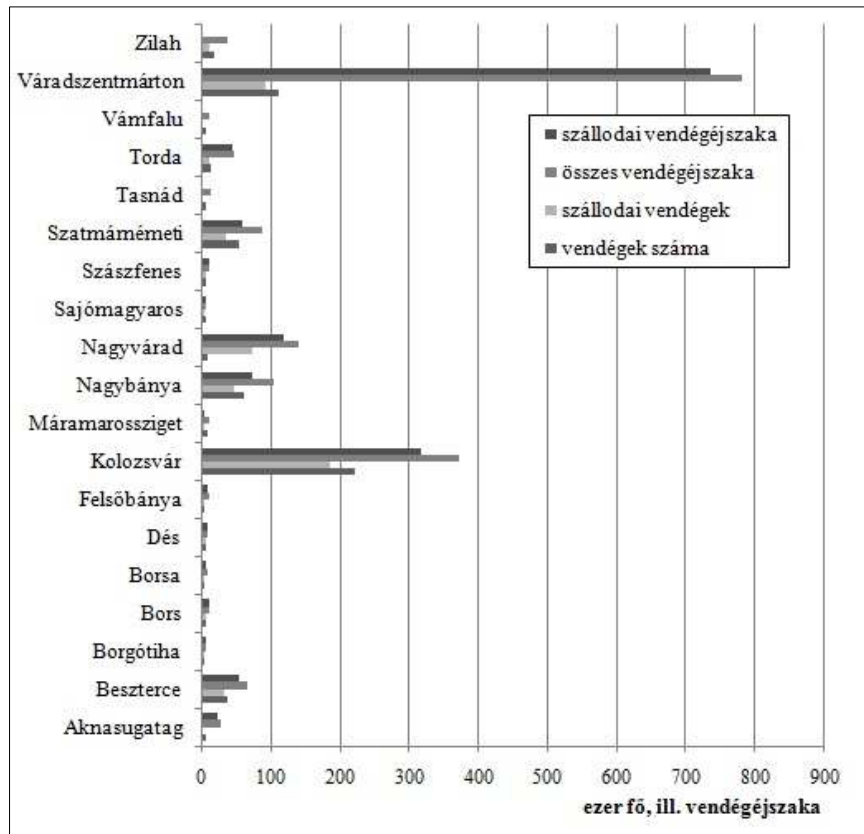

I.
áb-

ra: Szállodák megyei eloszlása minőségi kategóriánként
Forrás: saját szerkesztés, a RFTM adatai alapján

Váradszentmárton 2011. évi 781 ezer vendégéjszaka forgalmával a régió turizmusának 37,5%-át adta. Kolozsvár részaránya a megye vendégforgalmából pedig 17,9%-os. Ez a két idegenforgalmi centrum bonyolítja a régió turizmusának, vendégéjszakákban mért, 55,4%-át.

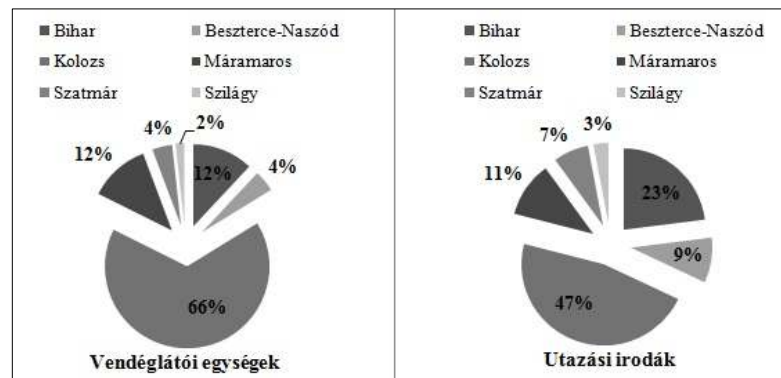
A többi település szerepe láthatóan jóval kisebb, illetve a legtöbb esetben az idegenforgalom intenzitása összefügg a városok/települések méretével. A vendégéjszák rangsorát tekintve Nagyvárad a harmadik helyezett, régió belüli részaránya alig 6,8%. A negyedik helyen Nagybánya áll, 104 ezres vendégéjszakával, megelőzve Szatmárnémetit (közel 87 ezer). Jelentős vendégéjszakával rendelkezik még Beszterce (66 ezer), Torda (47 ezer), Zilah (39 ezer) és Aknasugatag (28 ezer).

2. ábra: Vendégéjszakák megoszlása Északnyugat-Erdély főbb idegenforgalmi potenciállal rendelkező településein

Forrás: saját szerkesztés, az NSH 2011 adatai alapján

Az Északnyugati régió vendéglátói egységei nagyon egyenlőtlenül oszlanak meg a régió belül. A vendéglátói egységek 66%-át Kolozs megyében találjuk (3. ábra). Kolozs megyét követik, egyenlő részesedéssel Máramaros és Bihar (12-12%). A régió másik három megyéje, Beszterce-Naszód, Szatmár és Szilágy összesen csupán 10%-át koncentrálnak a régió összes vendéglátói egységének.

3. ábra: Vendéglátói egységek és utazási irodák megyei eloszlása

Forrás: saját szerkesztés, a RFTM 2011 adatai alapján

Az utazási irodák regionális megoszlása is erősen differenciált a régió megyéin belül. Ebben az esetben is Kolozs megyében találjuk a legtöbb turisztikai irodát, mindössze a 47%-át. Ezt követi Bihar megye, 23%-al, majd jóval kevesebb részesedéssel, 11%-al Máramaros megye. Az elszállásolási egységek és a vendéglátói egységek megoszlásához hasonlóan, szintén Szilágy megye található a lista végén, itt a régió turisztikai irodáinak csupán 3%-a található. Megjegyzendő, hogy az utazási irodák 90%-a a megyeszékhelyekben található.

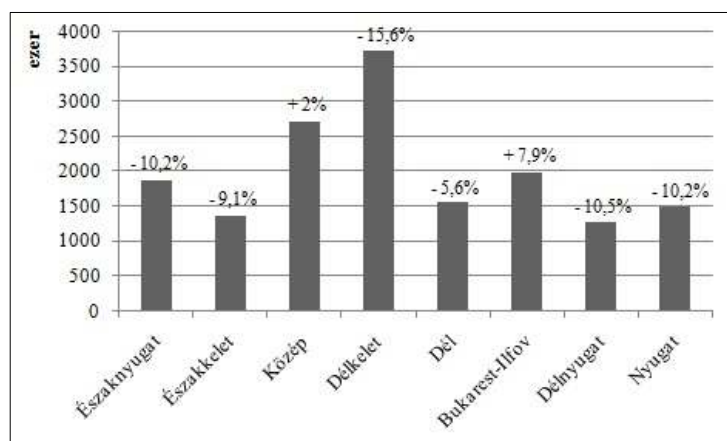
A turisták tájékozódását és informálását elősegítő turisztikai információs irodák csak pár éve működnek a régióban és viszonylag kevés van belőlük. A Minisztérium hivatalos adatai alapján 4 ilyen jellegű központ működik a régióban: Kolozsváron, Tordán, Nagyváradon és Nagybányán. Helyi egyesületek működtetnek ilyen céllal még két központot: Máramarosszigeten és Váradszentmártonon.

Északnyugat-Erdély pozíciója Románia turizmusában

A régió súlya, szerepe az ország vendégforgalmában

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitása alapján Északnyugat-Erdély a harmadik helyen áll a 8,1 milliós hely/év kínálatával. A Fekete-tenger partját és a Duna-deltát magába foglaló Délkelet régió van az első helyen, illetve a szomszédos Közép régió a második helyen. A másik két szomszédos régió, Északkelet és Nyugat jóval lemaradnak régióink szálláshely kínálatától.

A vizsgált régió Romániában elfoglalt *vendégforgalmi pozíciójáról* elmondható, hogy a 2010. adatok szerint a negyedik helyen áll, szintén Délkelet és Közép, illetve Bukarest-Ilfov régiók után. Romániában a legnagyobb vendégforgalmat a Délkeleti régió generálja, pontosabban 23,5%-át. Ezzel szemben a negyedik pozíción található Északnyugat a vendégforgalom 11,7%-át generálja.

4. ábra: Vendégforgalom fejlesztési régióként és 2010/2009 százalékos változás
Forrás: saját szerkesztés, az NSH 2010 adatai alapján

Ami a külföldiek által eltöltött vendégéjszakákat illeti, Északnyugat-Erdély a negyedik helyen áll, évi 257 ezer turistával, Bukarest-Ilfov (38,6%), Közép (17,5%) és Dél (9,8%) régiók után. A főváros polarizáló szerepe ebben az esetben sokkal jobban körvonalazódik, többnyire a könnyebb megközelíthetőség és a két nemzetközi repülőtérnek köszönhetően.

Meg kell jegyeznünk, hogy a romániai kereskedelmi szálláshelyek átlagos kihasználtságához képest, ami 25,2%, Északnyugat kevéssel alul marad, hisz a régióban a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtsága csupán 23,3%. A legjobb kihasználtságot a Délnyugat régióban regiszt-

rálták (30,5%), míg a legalacsonyabbat Északkeleten (21,6%). Országos és regionális szinten is a legjobb kihasználtságot a magasabb minőségi kategóriájú szálláshelyeken regisztrálták, ez az 5 csillagos létesítmények esetében közel 35%-os.

Visszatérve a vendégforgalomra, 2010-ben a leglátogatottabb megye Konstanca (3,2 millió vendégéjszaka), ezt követi Bukarest, a főváros (1,8 millió vendégéjszaka), a harmadik helyen pedig Brassó megye áll (1,1 millió vendégéjszaka). A legkevesebb vendégéjszakát Olt megyében regisztrálták, csupán 22 ezret. Az országos rangsorba Északnyugat-Erdély megyéi a következő pozíciókat foglalják el: 5. Bihar (885 ezer), 11. Kolozs (428 ezer), 21. Máramaros (201 ezer), 25. Szatmár (162 ezer), 27. Beszterce-Naszód (138 ezer) és végül 35. helyezett Szilágy megye (70 ezer).

A régió turizmusának szerepe az ország gazdaságában

Napjainkra a turizmus a leggyorsabban fejlődő és legjelentősebb gazdasági ágazattá nőtte ki magát. A régiók gazdasági fejlődésében jelentős szerepet játszik főleg a vidéki települések alternatív jövedelemforrásának biztosításában. Továbbá jelentős humán erőforrás-felvevő képessége által a foglalkoztatási problémákra is megoldást jelenthet, illetve számtalan lehetőséget kínál a beruházók számára is (*Talpas – Pál* 2011).

Bár Románia óriási turisztikai potenciállal rendelkezik, nemzetközi szinten a turizmus szektor teljesítménye gyengének mondható. A WTTC felmérései alapján 2010 végére a turizmus szektornak a GDP-hez való hozzájárulása szempontjából, a vizsgált 181 ország közül, Románia a 155. helyen áll (közvetlen 1,4%, közvetett 3,4% és indukált hozzájárulás 4,5%). A foglalkoztatottak arányát tekintve Románia a 125. helyen állt. Egyedül a befektetések tekintetében ért el az ország jobb helyezést világszinten, pontosabban a 70. pozíciót (7,2% az összbefektetésekből).

Zaman et al. (2010), a hiányos statisztikai adatok ellenére, megpróbálta megbecsülni a turizmus szektor teljes részesedését az ország gazdaságából, Romániai szinten. Arra a következtetésre jutott, hogy összességében a szállásadás, a vendéglátás, a vasúti-, közúti-, vízi-, és légiszállítás, a turisztikai ügynökségek, a szállítási felszerelés bérlése, kulturális tevékenységek, valamint sport- és rekreációs tevékenységek, 2000 – 2008 között 7-8%-al járultak hozzá az országos GDP-hez.

Északnyugat-Erdély szerepét az ország gazdaságában hasonló statisztikai mutatók segítségével vizsgáltuk, azzal a korlátozással, hogy regionális szinten nem állnak rendelkezésre komplex mutatók kiszámítására alkalmas adatok, ezért kizárólag csak a szállás és vendéglátásra vonatkozó adatokat használtuk fel, így csak részleges képet kapunk a turizmusszektor gazdasági teljesítményéről.

Megvizsgálva a 2004 – 2008-as statisztikai adatokat (4. táblázat) megállapítható, hogy az Északnyugati régióban növekvő tendenciát tapasztalhatunk a szálláshely és vendéglátás GDP-hez való hozzájárulásában. Megfigyelhető, hogy a vizsgált periódusra ez a tendencia országos szinten érvényes volt. Míg 2004-ben a szálláshely és vendéglátás 1,3%-kal járult hozzá a regionális GDP-hez, addig 2008-ra 1,5%-os volt a hozzájárulás. Ez az érték még egyelőre alul marad az országos átlaghoz (1,7%) képest, ám a növekvő tendencia biztató. A többi régióval összevetve elmondható, hogy 2008-ban Északnyugat-Erdély a negyedik helyen állt a szálláshely és vendéglátás regionális GDP-hez való hozzájárulása terén.

Figyelembe véve a tevékenység jellegzetességeit (a panziók gyakran egyéni, illetve családi vállalkozásként működnek), úgy véljük, hogy a lakossági foglalkoztatottsági mutató többet mondó az elemzés számára, mint az alkalmazottakat számba vevő adatok. A szállás és vendéglátás tevékenységek fejlődését mi sem tükrözi jobban, mint a lakossági foglalkoztatottak száma. Az Északnyugati régióban az összfoglalkoztatottak 13%-a szálláshely és vendéglátás területén foglalkoztatott (23 ezer fő). Ez a részarány a harmadik helyre helyezi a régiót, Bukarest-Ilfov és Közép régiók után.

2. táblázat: Szállás és Vendéglátás részesedése a GDP-ből 2004-től 2008-ig

	millió lei folyó áron				
GDP Szállás&Vendéglátás	2004	2005	2006	2007	2008
GDP Románia	247 368,0	288 954,6	344 650,6	416 006,8	514 700,0
GDP Északnyugat	29 852,5	34 323,1	40806,2	50 724,5	57 937,1
Románia	3 803,6	5 089,9	6 621,5	7 817,3	8 727,3
Északnyugat	379,7	509,4	671,0	858,4	893,1
Északkelet	335,8	535,6	663,6	825,3	814,3
Közép	637,9	822,9	988,6	1 120,6	1 217,0
Délkelet	607,6	666,8	906,6	991,1	1157,7
Dél	338,2	518,4	682,5	817,2	848,0
Bukarest-Ilfov	972,9	1 228,4	1 679,2	1 983,4	2 470,4
Délnyugat	234,5	343,5	433,5	501,7	523,4
Nyugat	287,0	464,9	596,5	719,6	803,4

Forrás: Románia Statisztikai Évkönyve, 2011

Az utóbbi években a turisztikai célú befektetések a turisztikai infrastruktúrát és a turisztikai kínálat diverzifikációját célozták meg. A befektetéseket ezen a területen számos befektetési programmal ösztönözték, amelyeket kezdetben előcsatlakozási illetve nemzeti alapokból biztosítottak, majd az utóbbi években egyre népszerűbbek a REGIO támogatások. A szálláshely és vendéglátás területe 13%-át nyerte el az összbefektetéseknek (294 millió lei folyó áron) 2010-ben. Országos szinten ez az érték a negyedik helyre pozicionálja Északnyugat-Erdélyt, Bukarest-Ilfov (28%), Délkelet (16%) és Közép (14%) régiók után.

A turizmus területi hatásai

2006-ban az ESPON kutatásainak középpontjába helyezte a turizmust az 1.4.5. Turizmus projekt keretében, melynek fő tárgya a turizmus területi hatásai volt, és megteremtette az alapokat a 2013-as programidőszakban megcélzott kutatások számára. Mivel a turizmus egy összetett, sokdimenziós jelenség, így hatásait is célszerű egy komplex mutatóval mérni. A turisztikai versenyképesség vizsgálatára a kutatók összeállítottak egy komplex turisztikai hatásmutatót, a TPI indexet (*Tourism Penetration Index*, magyarul *turisztikai behatolási index*).

A TPI index lényege, hogy három dimenziót együttesen mérve (gazdasági, szociális és környezeti hatás) állít elő egy komplex mutatót. A gazdasági hatást a beutazó turisták egy főre jutó turisztikai költsége adja, a környezeti hatást a szállodai szobák száma km²-ként, a társadalmi hatást pedig az átlagos napi látogatók száma 1000 lakosra vetítve (*McElroy – Albuquerque* 1998; *Sütő* 2007; *Tóth – Dávid* 2010). A három egyéni mutatót az alábbi képlet alapján számítják ki:

$$\begin{aligned} TPI_{eco} &= (x_{eco} - x_{eco\min}) / (x_{eco\max} - x_{eco\min}) \\ TPI_{env} &= (x_{env} - x_{env\min}) / (x_{env\max} - x_{env\min}) \\ TPI_{soc} &= (x_{soc} - x_{soc\min}) / (x_{soc\max} - x_{soc\min}) \end{aligned}$$

ahol:

TPI_{eco} = gazdasági,

TPI_{env} = környezeti és

TPI_{soc} = társadalmi hatások,

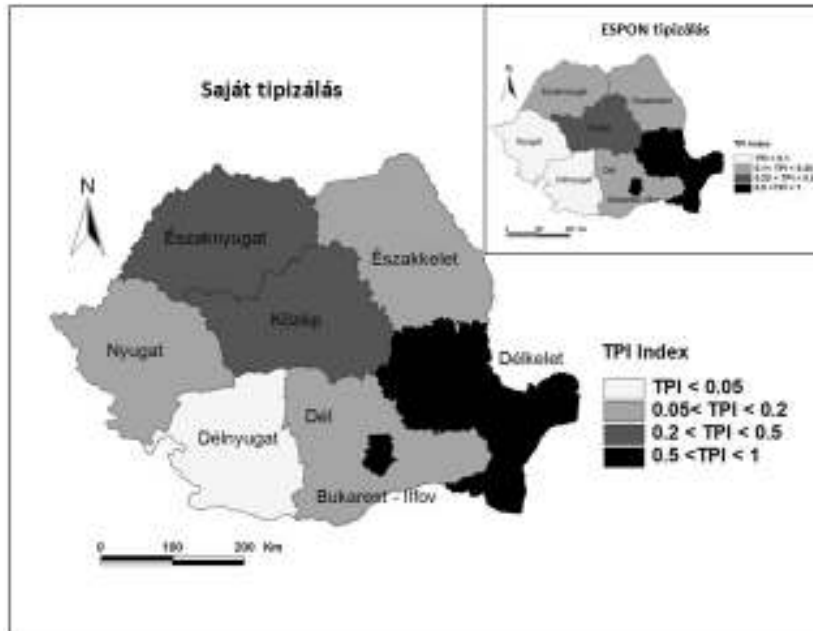
x_{eco} vagy x_{env} vagy x_{soc} = az adott mutató értéke az adott térségben,

x_{eco} or x_{env} or x_{soc} min = az adott mutató legalacsonyabb értéke a vizsgált térségben,

x_{eco} or x_{env} or x_{soc} max = az adott mutató legmagasabb értéke a vizsgált térségben.

$$TPI = (TPI_{eco} + TPI_{env} + TPI_{soc}) / 3$$

Az ESPON 2006. projekt vizsgálatai, bár az eredmények nem túl tökéletesek, hisz adódtak módszertani hibák (Sütő 2007), 4 csoportba sorolta Európa államait: alacsony leterheltségű desztinációk, közepesen-alacsonyan telített desztinációk, közepesen-magasan telített desztinációk és érett desztinációk. Az érett kategóriába kerültek olyan világszinten fontos fogadó országok, mint Spanyolország, Franciaország, Svájc és Görögország, míg Románia az alacsony leterheltségű desztinációk közé sorolandó. A kutatók jelezték, hogy a jövőben fontos lenne a számításokat NUTS II-III szinten is elvégezni. Vizsgálatunkban ezért a turizmus komplex hatásait fejlesztési régiók szintjén kívánjuk ábrázolni.

5. ábra: Románia fejlesztési régióinak TPI indexe

Forrás: saját szerkesztés, NSH adatai alapján

A Romániában rendelkezésre álló statisztikai adatokhoz igazodva az eredeti mutatók köre a következőképpen módosult:

- TPI_{eco} = Szállítás és Vendéglátás által generált GDP, 2008,
- TPI_{env} = kereskedelmi szálláshelyek kapacitása km^2 -ként, 2008,
- TPI_{soc} = belföldi és külföldi turisták száma 1000 lakosra, 2008.

Számításaink eredményeit egyrészt az ESPON tipizálást felhasználva, másrészt a romániai területi különbségeket jobban érzékeltető, az adatsor természetes töréspontjait figyelembevevő térképen (5. ábra) mutatjuk be. Az ábrán látható, hogy a saját tipizálás szerint Északnyugat-Erdély a második kategóriába sorolható, Közép régióval együtt, a *közepesen-magasan telített desztinációk* közé, hisz a régió turisztikai teljesítménye jóval meghaladja Északkelet és Dél régiók teljesítményét. Továbbá a Nyugati régió besorolása a *közepesen-alacsonyan telített desztinációk* közé is sokkal indokoltabb az elért TPI index értékek alapján.

Az adathiány és egyéb torzító tényezőket leszámítva az alapvető funkciót Románia fejlesztési régiói esetében is teljesíti a mutató, és pedig kirajzolódnak azok a térségek, amelyekben a turistaérkezés, az idegenforgalmi leterhelés a legnagyobb méreteket ölti az országban. A legnagyobb TPI értéket a nemzetközileg is versenyképes Délkelet érte el, többnyire a már említett

tengerparti és ökológiai adottságoknak köszönhetően, illetve a főváros és környéke. A rangsor alapján esetünkben is a turisztikailag kevésbé frekvenciált, periférikus Délnyugati régiót találjuk.

Az index használata kapcsán további finomításokra és főleg adatbázis kiegészítésre, területibbé tételére van szükség. Ez a román turisztikai statisztika számára fontos feladatot jelent, melynek az uniós intézményekkel, nemzetközi összehasonlíthatósági követelményekkel összehangoltan kell történnie.

A turisztikai kínálat speciális szegmensei

Északnyugat-Erdélyben a gazdag és változatos természeti, építészeti és kulturális adottságok miatt különböző turizmustípusok fejlődtek ki. Akár azt is mondhatnánk, hogy a régió adottságai képesek minden jellegű igényt kielégíteni. Mégis el kell különítenünk a kínálat azon speciális szegmenseit, melyek több évtizedes múltra tekintenek vissza és jelentős turistaforgalmat generálnak.

Az *egészségturizmus* a régió legnagyobb múlttal rendelkező szegmense, már a rómaiak felismerték Erdély termál- és gyógyvizeinek az egészségre gyakorolt jótékony hatásait. A gyógyfürdők mellett a klimatikus üdülőhelyek is kiemelt népszerűségnek örvendenek. A régióban három nagy balneológiai és termál terület különíthető el: a Nyugati-alföld, az Erdélyi-fennsík és a Máramarosi-fennsík (Juhász 2006). Az ország 38 nemzeti fontosságú üdülőhelyei közül kettő található a régióban (852/2008-as Kormányhatározat, kiegészítve az 1181/2011-es Kormányhatározattal): Félixfürdő (Bihar) és Oláhszentgyörgy fürdő (Beszterce-Naszód); a 47 helyi fontosságú üdülőhely közül pedig 11 található itt, ezek a következők: Május 1 fürdő (régiben Püspökfürdő), Tenkefürdő, Biharfüred (Bihar), Tordafürdő és Kérőfürdő (Kolozs), Aknasugatag és Borsabánya (Máramaros), Tasnádfürdő (Szatmár), valamint a klimatikus üdülőhelyek közül Funtinellai tanyák és Kisbányahavas térsége (Kolozs), Kapnikbánya-Felsőbánya térsége (Máramaros). Bár hivatalosan még nem országos vagy helyi fontosságú üdülőhelyek, szintén az egészségturizmust szolgálják a következők: Kolozsfürdő, Désakna, és Tordai Sóbánya (Kolozs), Margitta (Bihar), Bagos és Büdöspataka (Szilágy) stb. A Bihar megyei Félixfürdő és Május 1 fürdő bonyolítja le a legnagyobb turisztikai forgalmat, több ezer férőhelyet kínálva.

A régió domborzati és klimatikus adottságai kiválóak a *hegyvidéki turizmus* számára, melynek keretében nemcsak a hegyvidéki pihenő turizmusra (Bélisi-tó, Tarnicai-tó, Dregán-völgyi tó, Lesi-tó környéke), hanem téli sportokra (Kisbányahavas, Kapnikbánya, Borsa, Forrásliget), hegyvidéki túrázásra (Erdélyi-szigethegység nagyrésze, Máramarosi-havasok, Kelemen-havasok stb.) hegymászásra (Tordai-hasadék, Turi-hasadék, Radnai-havasok, Vigyázó csúcs, télen jégmászás a Rekeceli vízesésnél), sőt extrém sportokra (vadvízi evezés, off-road motorkerékpározás, sárkányrepülés stb.) is lehetőség van.

A *kulturális turizmusnak és városi turizmusnak* szintén nagy hagyománya van a régióban. Az országos Kultúra Kutatási és Tanácsadási Központja (Centrul de Cercetare i Consultană în Domeniul Cultural) felmérései szerint 2004-ben az Északnyugati régió az első helyen volt a kulturális örökség, könyvtárak, színházak és UNESCO világörökségi helyszínek terén. A városi turizmus kiemelt helyszínei: Kolozsvár, Beszterce, Nagybánya, Nagyvárad. A régió sok történelmi emléket őriz várak, kastélyok és kúriák formájában is. Továbbá különböző népművészeti tájegységek találhatóak a régióban, melyek egyediek az építészet, a népviselet, népszokások és hagyományok szempontjából. Ilyenek: Kalotaszeg és Máramaros. Szintén a kulturális turizmus kínálatát gazdagítja a helyi gasztronómia és italkínálat.

A *faluturizmus* egyre nagyobb teret nyer a régió kínálatában. Faluturizmus szempontjából a legaktívabb kistérségek: Kolozs megyében a Bánffyhunyadi-medence (Szentkirály mikrorégió), Máramarosban Farkasrév, Jód és Batizháza környéke (*Benedek – Dezsi* 2006), Beszterce-Naszód megyében Lunka térsége.

A régió templomai, kolostorai és szakrális terei a *vallásturizmus* kialakulásához vezettek, számos hagyományos vallási rendezvényen és zárandoklaton vehetnek részt a látogatók. A régió legfontosabb zárandokhelyének számít a Kolozs megyei Füzesmikola kolostor.

Az említett speciális szegmenseken kívül megemlíthetjük még az *üzleti turizmust* és az *ökoturizmust*, melyek bár még nem a régió legerősebb ágazatai, az utóbbi években egyre nagyobb keresletet generáltak. Az ökoturizmus számára főleg a Nemzeti Parkok és a Természetvédelmi Területek jelentősek: Radnai-havasok Nemzeti Park, Erdélyi-szigethegység Természetvédelmi Terület, Kelemen-havasok Nemzeti Park, Máramarosi-havasok Természetvédelmi Terület. Külföldi példára kezdenek megjelenni a öko-szálláshelyek és „zöld” tematikus utak. Az üzleti turizmus hatásai főleg a nagyvárosokban érzékelhető, ahol a nagy külföldi vállalatok piacra lépésével egyre több az üzleti látogató, számos nemzeti és nemzetközi konferenciát és kongresszust szerveznek, illetve szakmai kiállításokat. A régió legnagyobb kiállítóközpontjai: a kolozsvári Expo Transilvania és a nagyváradi Expo Varadium. Az üzleti turizmus tovább fejlődését erősítik a korszerű konferenciatermek kialakítása különböző elszállásolási egységekben, illetve a kolozsvári regionális repülőtér által generált megközelítési előnyök.

Összegzés

Északnyugat-Erdély természeti, épített és kulturális adottságokban igen gazdag, turisztikai kínálata sokszínű és változatos, gazdasági szempontból az ország második legvonzóbb nagytérsége, Romániai viszonylatban pedig versenyképes desztinációnak tekinthető.

A kereskedelmi szálláshelyek kapacitását illetően a régió a harmadik pozíciót foglalja el (8,1 millió ágy/nap). A minőségi szolgáltatásokat illetően meghaladja az országos átlagot, ám nemzetközi viszonylatban még mindig alacsony színvonalú szolgáltatásokat kínál. A vendégforgalom szerint, országos viszonylatban, a negyedik pozíciót tarja évek óta (1800 ezer vendégéjszaka). A nemzetközi turisták vendégforgalomban levő szerepe, bár javult az elmúlt évtizedben, még mindig alacsony (csupán 14% körüli). A kihasználtság is nagyon alacsony, még az önmagában is alacsony országos átlag alatt marad, csupán 23,3%-os. Északnyugat-Erdély számára Közép-Erdély jelenti a legfontosabb versenytársat, hisz a régió turizmusának teljesítménye jelentősen meghaladja az Északnyugatét.

A turizmus gazdasági teljesítménye, bár rendkívül fontos, még gyengének mondható, a szállás és vendéglátás hozzájárulása a regionális GDP-hez 1,5%-os, ami a régiók között a negyedik helyre pozicionálja Északnyugatot. Egyre magasabb a szállás és vendéglátásban foglalkoztatottak aránya (13), illetve a szállás és vendéglátás területén történő bruttó befektetések téren is a negyedik helyen áll a régió.

Összességében a területi hatásokat illetően Északnyugat a közepesen-magasan telített desztinációk közé tartozik, ami egy időben jelent lehetőségeket a térségi turizmusfejlesztés számára, illetve több odafigyelést és a turisztikai tevékenységek jobb menedzsmentjét.

A kutatás eredményeiből következően, a turizmusszektor kihívásai közé tartoznak: a szolgáltatások minőségének növelése, a kihasználtság javítása, a tartózkodási idő meghosszabbítása kiegészítő szolgáltatásokkal és gazdag programkínálattal, a regionális imázs kialakítása és megfelelő promotálása.

Felhasznált irodalom

- Benedek, J. – Dezsi, (2006): *Analiza socio-teritorială a turismului rural din România din perspectiva dezvoltării regionale i locale*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
 Căndea, M. – Erdeli, G. – Simon, T. (2001): *România. Potenial turistic i turism*. Editura Universităii din Bucureti, Bucureti.
 Căndea, M. – Simon, T. (2006): *Potenialul turistic al României*. Editura Universitară, Bucureti.

- CCDC (2005): *Raport 02/2005: Indici despre sectorul cultural la nivel regional*. [http://www.culturadata.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=83], letöltve 2011 Április.
- Ciangă, N. (2006): *România. Geografia turismului*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Coccean, P. (2005): *Geografia generală a turismului*. Meteor Press, Bucureți.
- ESPON (2007): *Final Report, project 1.4.5: Preparatory Study of Spatially Relevant Aspects of Tourism*. [https://www.espon.eu/mmp/online/website/content/projects/261/428/file_2422/fr-1.4.5-full_revised_Jan2007.pdf], letöltve 2008 október.
- Ielenicz, M. – Comănescu, L. (2006): *România. Potențial turistic*. Editura Universitară, Bucureți.
- Imecs, Z. – Pál, Z. (2006): Természeti környezet. In: *Északnyugat-Erdély* (szerk. Horváth, Gy.), Dialog Kampusz Kiadó, Budapest, pp. 59-93.
- Juhász, A. (2006): Turizmus. In: *Északnyugat-Erdély* (szerk. Horváth, Gy.), Dialog Kampusz Kiadó, Budapest, pp. 334-343.
- Kurkó, I. (2011): Régiók, regionális diszparitások. In: *Románia. Tér, gazdaság, társadalom*. (szerk. Benedek, J.), Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár, pp. 429-453.
- Light, D. – Andone, D. (1996): The Changing Geography of Romanian Tourism. *Geography*, 3., pp. 193-203.
- McElroy, J.L. - de Albuquerque, K. (1998): Tourism penetration index in small Caribbean Islands. *Annals of Tourism Research*, 25., pp. 145-168.
- Michalkó, G. (2007a): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Michalkó, G. (2007b): *Magyarország modern turizmusföldrajza*. Dialóg Kampusz Kiadó, Budapest-Pécs.
- Raiu, M.P. – Oprescu, E.A. – Botea, L. (2010): Tourism and Travel Industry in Romania: Challenges, Opportunities and Strategic Development Directions. *Journal of Tourism Challenges and Trends*, 1., pp. 83-95.
- Sütő, A. (2007): A turizmus területi hatásai. *Falu, Város, Régió*, 4., pp. 36-50.
- Talpas, J. – Pál, Zs. (2011): Turizmus. In: *Románia. Tér, gazdaság, társadalom* (szerk. Benedek, J.), Nemzeti Kisebbségkutató Intézet – Kriterion, Kolozsvár, pp. 386-395.
- Tóth, G. – Dávid, L. (2010): Competitiveness and complex impact indicators in the Hungarian tourism regions. *Journal of Tourism Challenges and Trends*, 3., pp. 111-121.
- Veres, V. (2006): Népeesség. In: *Északnyugat-Erdély* (szerk. Horváth, Gy.), Dialog Kampusz Kiadó, Budapest, pp. 93-126.
- World Travel & Tourism Council (2010): *Travel & Tourism Economic Impact 2010 – Romania*. [<http://www.wttc.org/research/economic-impact-research/country-reports/r/romania/>], letöltve 2011 Február.
- Zaman, Gh. – Vasile, V. – Surugiu, M.R. – Surugiu, C. (2010): Tourism and Economic Development in Romania: Input-Output Analysis Perspective. *Revista Română de Economie*, 2., pp. 5-37.

Köszönetnyilvánítás:

A dolgozat megírásához szükséges anyagi támogatást a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program 2007–2013 és az Európai Szociális Alap biztosította a POSDRU/107/1.5/S/76841 projekt „A doktori tanulmányok időszerezése: nemzetköziség és interdiszciplinaritás” keretéből.

A kutatást támogatta: az EDUTUS Főiskola, Collegium Talentum.

Nagy Anna

Regionális fejlesztéspolitika Romániában a 2007-2013-as programozási időszak tükrében

Romániában a regionális fejlesztéspolitika, szinte kizárólag a strukturális és kohéziós alapok elköltésének kapcsán van jelen a közvitákban. Újságírók, politikusok, szakértők próbálkoznak az ok-okozati összefüggések, többé-kevésbé koherens módon való megvilágításával. Jelen tanulmány is ezt a tematikát igyekszik, tudományos igényességgel, körbejárni: történeti perspektívába ágyazva a romániai regionalizálás folyamatát, a jelenlegi programozási időszak útvesztői-, rendellenességeinek gyökereit, illetve kiigazítási lehetőségeit vizsgálja.

Kulcsszavak: Románia, regionalizáció, strukturális alapok felhasználása
JEL-kód: R11

Az 1989 előtti romániai közigazgatási rendszerek történeti áttekintése

Románia közigazgatási rendszerének alakulása a múlt század viszontagságos történelmét tükrözi. Az I. világháború után alakult új nemzetállam négy, különféle államszervezési filozófia és politika mentén kialakított területi-közigazgatási rendszer összehangolásának, valamint a centralizált hatalom kialakításának kihívásaival szembesült egyszerre.

Moldvában, a közigazgatási strukturálódás első formái az ún. „tartományok” (ținuturi), Havasalföldön a megyék voltak, melyek a két, Kárpát medencén kívül eső vajdaság megalapításával egyidejűleg jöttek létre, a megyék 1385-ben, a tartomány pedig 1399-ben kerültek először említésre Moldvában (Nistor 2000). A megye megnevezés a latin *judicum* szóból származik és a bíraskodó székeket jelölte meg (hasonlóképpen, tartomány megnevezés is, indirekt módon a bíraskodás helyére utal). A XIX. század elejét a megyék és tartományok száma csökkent, ami az ún. kerületek/körzetek (Moldvában), illetve járások/vidékek (Havasalföldön) kialakításának volt betudható. A Moldovát és Havaselvét 1859-ben Öromániává egyesítő Alexandru Ioan Cuza fejedelem 1862-64 közötti egységesítő közigazgatási reformja eredményeképpen Románia közép-szintű közigazgatási területi egysége a megye lett, melyeket a Kormány által megbízott prefektusok vezettek. Ezek több kisebb területi közigazgatási egységekből, járásból álltak, amelyeket alprefektusok vezettek.

Fél évszázaddal később, az 1918-as területi szerzeményeket követően kialakult Nagy Romániát egy eléggé mozaikszerű közigazgatási rendszer jellemezte. Az Ókirályság (1859-ben egyesült Moldva és Havasalföld) megyéi mellett Besszarábiában a cári kormányzóságok, Bukovinában a kis területű osztrák körzetek, valamint a Kárpátoktól nyugatra található volt osztrák-magyar ispánságok viszonylag sok ideig maradtak fenn (1918. december 1-től – 1925. június 14-ig). A politikai, gazdasági és közigazgatási egységesítésre való törekvés jegyében, 1925. június 14-én kihirdetett törvény 71 megye határát jelölte ki, melyek nagyjából a tíz történelmi régió (Erdély, Bánság, Körösvidék, Máramaros, Bukovina, Besszarábia, Moldva, Dobrudzsa, Havasalföld, Olténia) határait követték, a megyék járásokra, illetve városokra és községekre oszlottak. A közigazgatási alapegységként megjelölt „megye” a két világháború közötti gyakori közigazgatási reformok nyomán folyamatosan változó alárendeltségben, hatáskörökkel rendelkezett: hol a helyi autonómiát és a történelmi provinciák tagadását valló centralista-, hol meg a széleskörű helyi autonómiával felruházott, a történelmi régiókra ráépülő, makro-régiókat szorgalmazó regionalista elképzelések mentén szerveződtek (Săgeată 2004).

A kommunista rendszer első felében (1948-1968) számos közigazgatási reform követte egymást, amelyek jelentős mértékben átrajzolták az ország közigazgatási térképét. Ezek elsődleges célja a létező regionális identitások és az együttműködési formák megszüntetése és újabb, hasonló kötődések kialakulásának megakadályozása volt. 1950. szeptember 6-án fogadták el a területi átszervezésre vonatkozó törvényt, melynek értelmében a háború utáni Románia addigi 59 megyéjét és 424 járását, 26 régió váltotta fel, 148 várossal és 177 járással/kerülettel (rajonnal). Az új felosztás nem vette figyelembe a régi megyék konfigurációját és a városok új besorolási rendszerét vezet be: egyesek köztársasági (Bukarest, Brassó, Kolozsvár, Jászvásár, Konstanca, Galac, Ploiești, Temesvár), mások regionális, a kisebbek pedig körzeti alárendeltségbe kerültek. Alig két év múlva, 1952 szeptemberében, a régiók száma 18-ra csökkent, a járássok/kerületek (rajonok) száma 183-ra nőtt, majd újabb 4 év múlva, 1956-ban, a régiók száma továbbcsökkent 16-ra, a járássok/kerületek száma 192-re gyarapodott. 1960-al kezdődően a román kommunista vezetés Moszkvától való eltávolodása, a nacionál-kommunizmus megvalósításának tendenciái a közigazgatás területén is megmutatkoznak: így pl. a Sztálin elnevezésű régió és város visszakapja eredeti nevét (Brassó), miközben hozzá csatolják Magyar Autonóm Tartomány Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely környéki részét. A községek száma, akárcsak a kerületeké, növekvő dinamikát mutat, 1950 és 1960 között 4052-ről 4259-re gyarapodva.

Az 1968-as újabb közigazgatási reform tulajdonképpen a kétpillérű közigazgatási rendszerhez való visszatérést jelentette, melynek alapegységei a megye és a község. A megyék újraalapítása azonban közel sem jelentette az 1950 előtti állapotokhoz való visszatérést, sem a lehatárolások, sem az elnevezések, sem pedig a besorolások terén. A két közigazgatási egység – régió és körzet – megszüntetése mellett ez a törvény gondoskodott az etnikai alapú (formális) helyi közigazgatási autonómia – a Magyar Autonóm Tartomány – megszüntetéséről is.

A kommunista rezsim közigazgatási rendszer átalakítását célzó utolsó kísérlete 1989 áprilisában történt, mely többek között 380 romániai község megszüntetésére irányult. A néhány hónap múlva bekövetkező rendszerváltás lehetővé tette a totalitárius rendszer eme utolsó intézkedésének gyakorlatba ültetése előtti hatálytalanítását.

Decentralizáció, szubszidiaritás, regionalizáció az 1989 utáni Romániában

A helyi közigazgatási egységek számszerű alakulása tekintetében Románia helyzete (3181 helyi tanács, 41 megyei tanács) nem mutatott lényeges eltérést más európai államok gyakorlatától.

1. táblázat: A közigazgatási egységek számszerű növekedése kategóriánként

Helyi közigazgatási egységek/ kategóriák	1990	2010	Számszerű növekedés
Municípiumok száma	56	103	+47 (átminősített)
Más urbánus közigazgatási egységek száma	204	217	+60 (217-204+47) (átminősített)
Rurális közigazgatási egységek száma	2 688	2861	+233 (2861-2688+60) (újjonnan létrehozott közigazg. egységek)
Összesen	2 948	3 181	+ 233 (3181-2948)

Forrás: <http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/Romania%20in%20cifre%202010.pdf>

A fenti táblázat adatai szerint 1990 és 2010 között 47 romániai város kapta meg a municípiumi közigazgatási besorolást, továbbá 60 községet minősítettek át várossá, miközben 233-al nőtt az önálló közigazgatási egységként létrejött községek száma. Eszerint, bár nem beszélhetünk a közigazgatási rendszer kirívó felaprózódásáról, hiszen 1990 és 2010 között a megyei tanácsok száma változatlan maradt, míg a helyi tanácsok (alapszintű közigazgatási egységek) száma mindössze 8%-al nőtt (2948-ról 3181-re), mégis, a permisszív törvénykezésnek kö-

szönhetően, a román közigazgatás alapszintjének alakulása, inkább a „sok és kisebb” irányába mozdult el, mintsem a fenntarthatóság szempontjainak érvényesítése felé. Ezt a megállapítást támasztja alá az a tény is, hogy 2010-ben a városok számának (320) 6,5%-a (21 város), illetve a községek számának (2861) 84%-a (2404 község) 5000 lakos alatti közigazgatási alapegységként működött, miközben az európai szakértők szerint ez az a határérték, mely felett biztosítható a közigazgatási egységek és közszolgáltatások fenntarthatósága.

2. táblázat: A közigazgatási egységek száma a lakosság száma szerint

Urbánus közigazgatási egységek lakosság-száma	Összesen (320)	Rurális közigazgatási egységek lakosság-száma	Összesen (2860)
5.000 alatt	21	1.000 alatt	80
5.000 – 19.999 között	199	1.000 – 1.999 között	594
20.000 – 49.999 között	56	2.000 – 4.999 között	1730
50.000 – 99.999 között	20	5.000 – 9.999 között	430
100.000 – 199.999 között	13	10.000 felett	26
200.000 – 999.999 között	10	-	-
1.000.000 felett	-	-	-

Forrás: <http://www.insse.ro/cms/files/publicatii/Romania%20in%20cifre%202010.pdf>

A Közép-kelet-európai országok jelentős mértékben központosított és bizonyos értelemben instabil közigazgatási rendszereket örököltek. Az országos területfejlesztési koncepcióknak megfelelően a regionális fejlesztés alapvető formáját a nagy horderejű beruházások jelentették. A források újraelosztása a központi szervek exkluzív feladata volt. Ez a gyakorlat az alárendelt egységek közötti jelentős egyenlőtlenségeket, illetve az ún. horizontális érdektelenséget eredményezte. Vagyis az ugyanazon alárendeltségi szinten elhelyezkedő közigazgatási egységek között nagyon kismértékű együttműködési hajlandóságot. Ennek az öröksége napjainkban is komoly akadályokat gördít a kiegyensúlyozott regionális fejlesztési törekvések elé. (Horváth 2007)

A többi közép- és kelet-európai országhoz hasonlóan, Románia számára is a posztkommunizmus egyik legnagyobb kihívását a decentralizáció elvére épülő közigazgatási reformok megvalósítása jelentette. A korábbi évtizedekben felhalmozódott demokrácia-deficit helyreállítása alapos stratégiai elképzelések és társadalmi konszenzus hiányában valósult meg. Az első reformintézkedések, a szubszidiaritás és a decentralizáció elvein alapuló, közigazgatási, hatalmi átalakítást vállalták fel. Az első demokratikus alkotmány (1991), valamint az 69/1991-es Közigazgatási Törvény a helyi közigazgatási hatalom jogszerű alanyaiként az autonóm helyi közösségeket jelölte meg. Ám egészen 2006-ig (az 195/2006-os számú Decentralizációs kerettörvény elfogadásáig), az Alkotmányos előírásokat nem egészítették ki átfogó, koherens, a decentralizáció mi-kéntjére vonatkozó törvények. Így a közigazgatás átalakulása ebben a periódusban inkább kaotikusan és véletlenszerűen alakult. Ez bizonyos térségek és igazgatási feladatkörök esetében majdnem bizonyos mértékű közigazgatási dezintegrálódást eredményezett, hisz a közigazgatási gyakorlatban a fenntarthatóság és hatékonyság szempontjai nagymértékben háttérbe szorultak. Ugyanakkor, annak ellenére, hogy Romániában formálisan a dekoncentráció alkalmazásának horizontális modellje került elfogadásra, a prefektus intézménye révén egyfajta kettős alárendeltségi logika érvényesül. Ez a kettős alárendeltsége abban áll, hogy a törvény szerint központi hatalom, a Kormány területi képviselője a prefektus, aki számos megyei szintű intézmény működését koordinálja. Ugyanakkor ezek az intézmények közvetlenül alá vannak rendelve a különböző minisztériumoknak, vagy más központi közigazgatási intézményeknek (Dincă 2005).

Fontos továbbá, hogy Románia a decentralizáció és a közigazgatási reform elindításakor elmulasztotta azoknak a területeknek (oktatás, egészségügy, szociális szolgáltatások, környezetvédelem, városgazdálkodási szolgáltatások stb.) az újragondolását, amelyekben az állami közszolgálati felelősségvállalás elengedhetetlen, illetve amelyekben az államnak nem áll módjában

vagy csak korlátozott mértékben kíván - a mindenható kommunista államstruktúrától eltérően – felelősséget vállalni. Az átszerveződés kontextusában a decentralizációra irányuló döntések nem előzte meg a központi és helyi közigazgatási hatáskörök felleltározása, és azok elvszerű szétválasztása. Nem utolsó sorban, az anyagi források elosztásának kiszámíthatatlansága, az egyes közszolgáltatások kiszervezési gyakorlatának, a horizontális együttműködésnek és a stratégiai tervezés hagyományának teljes mértékű hiánya kiegyensúlyozatlanságot és jelentős működési rendellenességeket generáltak a decentralizáció folyamatában (*Pálné Kovács* 2001).

Az uniós csatlakozás előtti időszak: regionális politika vagy regionalizáció?

A rendszerváltást követő két évtized a Közép- és Kelet-Európai országok közigazgatási rendszereit egyre növekvő külső kihívásokkal (globalizációs elvárások, uniós követelések), valamint saját történelmi és társadalmi örökségükből fakadó problémáikkal szembesítette. A redistributív gazdasági-társadalmi berendezkedésről a demokratikus államszervezésre, piacgazdaságra való gyors átmenet, a decentralizációt szorgalmazó politikai és gazdasági nyomás mellett, az uniós csatlakozást megelőzően rohamtempóban alkalmazott ún. *acquis communautaire*, nehezen kezelhető gazdasági és társadalmi változásokat, illetve kiélezett vitákat generáltak – többek között a regionalizációra, valamint a hatalom különféle szintű megosztására vonatkozóan is.

A romániai regionális fejlesztéspolitika elemzői, mindenekelőtt, a megalapozó koncepció hiányára hívják fel a figyelmet (*Stanculescu, Jula et al.* 2002). Véleményük szerint a reformfolyamat kezdetén egyszerűen nem született döntés olyan dilemmatikus kérdésekre, felvetésekre, amelyek elkötelezett megválaszolása a reformfolyamatok egyértelmű irányát és koherenciáját biztosították volna:

- (1) a gazdasági és társadalmi kohézió vagy a nemzeti versenyképesség a cél (a regionális „kiegyenlítődé” irányába ható vagy a „fejlesztési pólusokat” promováló regionális politikát vállalnak fel)
- (2) a hatékonyság vagy méltányosság értékét részesítik előnybe és érvényesítik
- (3) a defenzív vagy offenzív költségvetési politikát követik (a forrásallokációban a kevésbé fejlett régiók alpinfrastruktúrájának a fejlesztését fenntartását, a kompenzatorikus szociális juttatások élveznek prioritást vagy a kutatás-fejlesztés, innovációt, oktatás élvez előnyt?)
- (4) Milyen funkciókkal és hatáskörökkel kell felruházni a fejlesztési régiókat?
- (5) Hogyan válhatnak a régiók önálló közigazgatási egységekké, a decentralizáció eszközévé, egy erősen központosított államigazgatási rendszerben?
- (6) Milyen típusú erőforrásokkal kellene rendelkezniük, hogy megvalósíthassák a sajátos fejlesztési programjaikat? (*Horváth* 2007).

Ezeknek a kérdéseknek megválaszolása, valódi közviták vagy kimerítő kutatások és tanulmányok hiányában elmaradt, a regionális politikával kapcsolatos politikai értekezések olyan felvetésekben merültek ki, mint például a régiók lehatárolása vagy a régióközpontok kijelölése. Egy új regionális közigazgatási szint kialakítása kapcsán a politikai elit jelentős fenntartásokkal él. A téma részleges tabusítása részben a kommunista rendszerből átörökített, félelemből táplálkozik, amely szerint a regionális identitások mentén történő területi, közigazgatási átszervezés gyengítené a nemzeti összetartozást, bizonyos esetekben pedig egyenesen a nemzeti szuverenitást veszélyeztetné (*Brusis* 1996). Ennek eredményeképpen, ha a decentralizáció esetében egy egyenleten, lassú de folyamatos fejlődésről beszélhetünk, a regionális fejlesztési politikákat és a regionalizációt kifejezetten az Európai Unióhoz való csatlakozás perspektívája, valamint az előcsatlakozási és kohéziós források lehívása alakított, határozott meg és a további fejlődés esélyei nagyon behatároltak.

Következésképpen, a szakértők Románia két évtizedes regionalizációs folyamatát az Európai Unió normákhöz való igazodási kényszer eredményeként, a hatalmi viszonyok befolyásolá-

sának eszközeként, a mindenkori kormányok változó politikai szemléletének függvényeként elemzik (Benedek 2009).

A romániai regionális politika kiindulási pontja az 1996-os PHARE program volt, mely az európai kohéziós politika előkészítésére irányuló *Regionális Fejlesztés Zöld Könyvének* megalapozó tanulmányait támogatta. Az elkövetkező évek szintén PHARE programból támogatott intézkedései, a regionális politika életbe léptetéséhez szükséges helyi és központi szintű, a közösségi politikákkal kompatibilis közigazgatási és intézményes környezet létrehozására, a humán és fizikai erőforrások fejlesztésére összpontosítottak. Hivatalosan, a romániai regionális politika léte a 151/1998-as, Románia regionális fejlődéséről szóló törvény elfogadásától számítható. Jóllehet a törvény rendkívül óvatosan fogalmaz, elsődleges célja az volt, hogy definiálja a regionális politikára vonatkozó tárgyi és fogalmi keretet, meghatározza annak céljait, intézményeit és eszköztárát.

Bár formálisan a törvény által „szentesített” fejlesztési régiók a megyék közti szabad elhatározáson alapuló társulás intézményesített formáját képezik, azok létrehozása, a gyakorlatban mégiscsak egy felülről-lefele irányuló kezdeményezés végeredménye volt, melyet az európai forrásokhoz való hozzáférési feltételek kényszere táplált.

1. ábra: Románia fejlesztési régiói

A szakértők szerint, az így létrejött Romániai régiók a minimálisan szükséges előírások teljesítését szem előtt tartó, gazdasági és demográfiai mutatókra támaszkodó és nem belső interkulturális kohézióra törekvő döntések eredményei (Benedek 2009). Ezt az alapvetést erősíti meg jogi személyiségük, önálló választott testületeik és kiszámítható finanszírozási forrásaik hiánya, döntési hatásköreik korlátozott volta.

A regionális fejlesztési törvény legfontosabb módosítása, hat évvel a megjelenését követően, a 315/2004-es törvény elfogadásával történik, mely lényegesen megnyirbálja a régiók amúgy sem túl széles döntéshozói hatásköreit: a régiók meghatározásából „kifelejt” a megyék szabad elhatározásából való társulásának, addig formálisan létező, feltételét és normatív előírásként rögzíti azok összetételét, a régiók megnevezését és a régióközpontok helyét. Így például, a régióközpontok más városba történő áthelyezése csakis az Országos Regionális Fejlesztési Tanács jóváhagyásával valósítható meg, mely a Regionális Fejlesztési Tanácsok elnökeiből és alelnökeiből, valamint egyes kormányintézmények képviselőiből áll. Tehát egy ilyen horderejű döntés elfogadásához a kezdeményezőknek nemcsak a régió belüli többségi támogatást kell megszerezniük, hanem az Országos Regionális Fejlesztési Tanácsban jelen levő valamennyi régió és a Kormány legalább egy képviselőjének támogatását is. Az új törvény bevezeti továbbá a Regionális Fejlesztési Ügynökségek kettős alárendeltségét (fejlesztési politikákra vonatkozó tevékenységük koordinálása a felelős szaktárca feladata, míg vezető-igazgatóinak kinevezése és visszahívása a Regionális Fejlesztési Tanács hatásköre), amely komoly rendszerszintű működési rendelkezéseket eredményezhet, mivel az irányítás, a feladatok kiszabásának, illetve a felelősségre vonásnak a jogköre különbözik.

A csatlakozást követő regionális fejlesztéspolitika intézményes kerete

Az elemzők többségével egyetértésben az Európai Unióhoz való csatlakozási feltételek kihívásai, valamint a rendelkezésre álló pénzalapok nyújtotta lehetőségek a Közép- és Kelet-Európai országokban erőteljes ösztönzőként hatottak az intézményes környezet megújulására a központi és területi közigazgatás viszonyrendszerének átalakítására (*Liesbet* 1996; *Horváth* 2007; *OECD* 2007; *Dabrowski* 2008; *Bache* 2010), valamint az adminisztratív kapacitás fejlesztésére (*Pálné Kovács* 2001; *Milio* 2007; *Blomeyer&Sanz* 2011). Az intézményes környezet azt a jogi és adminisztratív keretet jelenti, amelynek égisze alatt az egyének, vállalatok és a kormányzat együttműködhetnek, társadalmi jólétet generálva. Ugyanakkor, olyan tényezők, mint a túlzott bürokrácia, a túlszabályozottság, a korrupció, az átláthatóság hiánya, a hiteltelenség és a politikai függőség, túlzott költségeket, a gazdasági növekedés megtorpanását eredményezhetik (*Schwab and World Economic* 2011). Ezért a megfelelő intézményes háttér kialakításának fontossága igen csak megnőtt az utóbbi évtizedekben, melyet a fejlesztési stratégiák hatékonyságát előrejelző indikátorokként is tanulmányoznak.

A strukturális alapok hatékony felhasználása, tehát, az intézményes környezet megújulásának, a közintézmények hatékonyságának a függvénye, hiszen ezek az intézmények egyszerre kell, hogy betöltsék a stratégiai tervezés, a program-menedzsment, a projekt-generáló és projekt-kivitelező entitások szerepét.

A romániai regionális fejlesztéspolitika ez idáig nagyjából az Európai Unió elvárásoknak való megfelelésben, a jóváhagyott operatív programok lebonyolításában, intézményes működtetésében és az ehhez szükséges törvénykezési háttér korrigálásában merül ki. A régiófejlesztés intézményes strukturái Romániában két szinten szerveződnek: (1) nemzeti szinten az Országos Régiófejlesztési Tanács, amely – legalábbis formálisan - a regionális fejlesztéspolitikát koordináló döntéshozó testület, valamint az Országos Régiófejlesztési Ügynökség, amely az előbbi végrehajtó szervezete; (2) regionális szinten a Regionális Fejlesztési Tanácsok (döntéshozó), valamint a Regionális Fejlesztési Ügynökségek (végrehajtó) formájában.

Az Országos Régiófejlesztési Tanács jogi személyiség nélküli, 32 tagú, partnerségi alapon szerveződő testület, melynek szerepe a regionális fejlesztési politika célkitűzéseinek elfogadása, a Régiófejlesztési Alap támogatásainak elosztása, a beruházási prioritások, kritériumok meghatározása, az Európai Bizottság által Romániának jóváhagyott strukturális alapok felhasználásának irányítása. Sokatmondó tény, hogy a törvény által is előírt negyedévenkénti kötelező ülésrend ellenére, ezt, s testületet a szaktárca 2006 óta (a kötelező programozási dokumentumok elfogadása óta) nem hívta össze, tehát Románia Európai Unió csatlakozását követően, még csak formálisan sem tölti be szerepét.

Az Országos Régiófejlesztési Ügynökség, ahogyan a törvény azt korábban előírta, egy jogi személyiséggel rendelkező központi végrehajtó szervezet, melynek legfontosabb feladata az országos regionális fejlesztési stratégia, és program, a finanszírozási alapok elosztási alapelveinek és kritériumainak kidolgozása, az országos regionális fejlesztési alap kezelése volt. A 2000-es évi választásokat követően az ügynökség, mint önálló intézmény megszűnt és szakigazgatósággá alakult, melyet hol egyik, hol másik minisztériumhoz csatoltak, ezzel komoly működési rendelkezéseket idézve elő a regionális fejlesztéspolitika végrehajtásában.

A regionális politika intézményrendszerének értékelése az abszorpció ráta tükrében

A strukturális és kohéziós alapok felhasználása két dimenzióban kvantifikálható: az Irányító Hatóságok Kedvezményezettnek fele irányuló kifizetések volumene (belső kifizetések, nemzeti abszorpció), valamint az Európai Bizottság által a tagállam fele alkalmazott „költségtérítési kifizetések” volumene (külső kifizetések, effektív abszorpció). Ez a két kategória rendkívüli fontossággal bír az operatív programok sikerességének értékelésében.

Románia esetében, egy új finanszírozási rendszer működtetése kontextusában, az első években előrelátható lassúbb ütemű abszorpciót egy felgyorsuló növekedési periódusnak kellett volna követnie, mely nem valósult meg. A kohéziós politika végrehajtásának ötödik évében - az abszorpciós periódus felénél (a hét programozási év az n+2 szabálynak köszönhetően meghosszabbodik még két évvel, így a 2007-2013-as időszakban rendelkezésre álló összegek 2015-ig költhetőek el), az operatív programok révén előirányzott összegek elköltési sebessége számtalan kérdést vet fel.

Az Európai Ügyekért Felelős Minisztérium közleménye szerint 2011 decemberében az országos abszorpció, vagyis a 2007-2013-as időszaka előirányozott összeg 15,8 %-a volt. Ez az arány az előfinanszírozás formájában történő átutalásokat leszámítva, tehát a tulajdonképpeni költségterítés-alapú Bizottság általi időközi kifizetéseket figyelembe véve alig éri el az 5,5%-ot.

3. táblázat: Az országos abszorpció ráta alakulása

Operatív Program 2007-2013	Össz- költségvetés (md. Euro)	Szerződés-köte- sek (%)	Kifizetések (%)		Kifizetések az előfinanszírozási összegek nélkül (%)	
			2010	2011	2010	2011
Humán Erőforrás OP	4,250	79,5	13,4	25,8	1,4	3,4
Regionális OP	4,384	78,5	14,9	27,3	4,7	11,7
Környezetvédelmi OP	5,611	79,5	7,1	12,4	1,2	2,1
Versenyképességi OP	3,011	42,4	9,8	17,7	5,7	5,9
Adminisztratív Kapacitás OP	246	51,6	4,9	12,4	2,9	9,1
Szállítási OP	5,698	37,9	1,0	3,0	1,0	3,4
Technikai Segítség. OP	213	35,1	5,3	12,1	4,6	9,8
TOTAL	23,413	63,7		15,8		5,5

Forrás: Az Európai Ügyekért Felelős Minisztérium közleménye

<http://www.dae.gov.ro/admin/files/Stadiul%20absorbției%20la%2031%20decembrie%202011.pdf>

Ilyen körülmények között a Nemzeti Stratégiai Referencia Keret által meghatározott cél, azaz a Románia számára elkülönített uniós alapok 90%-os abszorpciója, ma már lehetetlen feladatnak tűnik.

Számos olyan tanulmány készült, amely ennek a helyzetnek okait vizsgálja, mint a Közpolitikák Intézete (*Institutul de Politici Publice* 2011; *Institutul de Politici Publice* 2012) vagy a KPMG (KPMG 2011) által készített elemzések, valamennyi hangsúlyozva az egységes vízió hiányának, a stratégiai tervezési, irányító és végrehajtó hatáskörökkel is rendelkező intézmények gyenge adminisztratív kapacitásának, a gazdasági válság kiváltotta likviditás-hiány negatív következményeit. Az elemzések a kohéziós alapok alacsony abszorpciójának legfőbb okaiként felsorolják, továbbá: az intézményi és szervezeti kapacitás alacsony fokát, az irányító hatóságok és kedvezményezettek szintjén, a projekt-portfóliók összehangolt előkészítésének elmulasztását, a pályázati kiírások esetleges voltát, a pályázatok értékelésének, a szerződések megkötésének hosszas átfutási idejét, a folyamatosan változó törvények és szabályozások okozta nehézségeket a projektek végrehajtásában, a kifizetések megengedhetetlenül hosszas elhúzódását, az értelmetlen, sokszor ellentmondásos túlszabályozottságot, a túlbonyolított eljárásokat, a felelőségek és feladatok közötti átfedéseket jelölik meg.

Következtetések

A romániai regionális fejlesztéspolitika eddigi alakulása messzemenően nem nevezhető sikertörténetnek. Nehéz eldönteni: a visszahúzó örökség vagy az elnapolt és fel nem vállalt döntések jelentik a legfőbb akadályt? Egyrészt tény, hogy a kommunizmus alatt a helyi közigazgatást nagymértékben felhasználták olyan politikai célokra, melyeknek kevés köze volt a regionális fejlesztéshez (a kommunista hatalom konszolidációja, a nemzeti kisebbségek ellenőrzése). A fokozatos elmozdulás egy kevésbé centralizált rendszer irányába, esetleg olyan közigazgatási rendszer kialakításának irányába, amely magát a régiót meghatározó közigazgatási egységként kezeli, egyelőre nehezen elképzelhető. Ugyanakkor az is tény, hogy a regionális fejlesztéspolitika sikerességét, nemcsak az adekvát közigazgatási entitások kialakításának hiánya, hanem a főbb fejlesztési csapásvonalak egyértelmű kijelölésének sorozatos elmulasztása is akadályozta. Legalábbis hiányzott az a koherensen megfogalmazott közpolitika, amely a fejlesztés irányát, tartalmát és fő célkitűzéseit egyértelműsítene. Így a romániai regionális politika utóbbi években nyilvánvalóan vált sekélyes teljesítőképessége nem kizárólag az adminisztráció hiányosságainak, hanem a térkép és iránytű nélküli fejlesztéspolitikai navigációnak tudható be.

Felhasznált irodalom

- Bache, I. (2010): *"Europeanization and multi-level governance: EU cohesion policy and pre-accession aid in Southeast Europe."* Southeast European and Black Sea Studies 10(1): pp. 1-12.
- Benedek, J. (2009): *The Emergence of New Regions in Transition Romania. De-coding New Regionalism.* W. J. Scott. Burlington, ASHGATE.
- Blomeyer&Sanz (2011): *Pre-accession financing for Bulgaria and Romania: What lessons can be learned for future enlargements?* Brussels, European Parliament, Directorate General for Internal Policies.
- Brusis, M., Ochmann, C., Ed. (1996): *Central and Eastern Europe on the way into the European Union: 1996 report on the state of readiness for integration Central and Eastern Europe on the Way into the European Union: Problems and Prospects of Integration in 1996,* Bertelsmann Foundation Publishers.
- Dabrowski, M. (2008): *"Structural funds as a driver for institutional change in Poland."* Europe-Asia Studies 60(2): pp. 227-248.
- Dincă, D. (2005): *"Deconcentrarea serviciilor publice."* Cadran politic 25.
- Horváth, G. (2007). *The dilemmas of creating regions in Eastern and Central Europe. East Central European Regional Seminar.* A. D. Kovacs. Pecs, Centre for Regional Studies of Hungarian Academy of Sciences Regionality and/or locality: pp. 13-28
- Institutul de Politici Publice (2011): *Fondurile Structurale - de la oportunitate de dezvoltare la buget de pradă.* Bucuresti.
- Institutul de Politici Publice (2012): *Analiză Națională - Capacitatea și implicarea administrației publice locale în absorbția durabilă a banilor europeni pentru dezvoltarea comunităților din România.*
- KPMG (2011): *EU Funds in Central and Eastern Europe.* Progress Report 2007-2010. KPMG. Budapest, KPMG's Public Sector.
- Liesbet, H., Ed. (1996): *Cohesion Policy and European Integration.* Building Multi-Level Governance New York, Oxford University Press.
- Milio, S. (2007): *"Can Administrative Capacity Explain Differences in Regional Performances? Evidence from Structural Funds Implementation in Southern Italy."* Regional Studies 41(4): pp. 429-442.
- Nistor, I. S. (2000): *Comuna si judetul. Evolutia istorica.* Bucuresti, Ed. Dacia.

- OECD (2007). *Linking regions and central governments: contracts for regional development*. Paris, OECD.
- Pálné Kovács, I. (2001): *Regionális politika és közigazgatás*. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Săgeată, R. D. (2004). *Modele de regionare politico-administrativă*. București, Editura TOP FORM.
- Schwab, K., Sala-i-Martin, Xavier and F. World Economic (2011): *The global competitiveness report 2011-2012*. Geneva, World Economic Forum.
- Stanculescu, M., D. Jula, et al. (2002): *Impactul politicii de coeziune socială asupra dezvoltării economico-sociale la nivel regional în România*. I. E. d. România. București, Institutul European din România.
- Zöld Könyv (1997): *A regionális fejlesztéspolitika Romániában*. PHARE Program, Románia Kormánya és az Európai Bizottság.

Bajtalan Hunor – Blénessy Gabriella – Deák Attila – Szabó Tamás

A fenntartható Gyergyóért: a Gyergyói Kistérség fejlesztési alternatívái

Az alábbi esettanulmányban négy gyergyói jóbarát arra vállalkozott, hogy az évek során fölhalmozott szülőföldünkkel kapcsolatos gondolatokat, elképzeléseket és vágyakat megossza. A feladat nem egyszerű, hiszen mindnyájan tapasztalhattuk, hogy sajnálatos módon, a gazdag történelmi múlt ellenére a rendszerváltás kevésbé a vidéknek, sokkal inkább a nagyvárosoknak kedvezett, melyek kialakították saját vonzáskörzetüket és a lehetőségek, a kinyíló kapuk tárházával szembenező Gyergyói Kistérség nem a fejlődés, a prosperitás, hanem sokkal inkább a degradáció útjára lépett. Az elhúzódó társadalmi-gazdasági átmenet, az elhibázott, megkésett közösségi reformok Gyergyó vidékét Székelyföld hátrányos helyzetű térségei közé taszították, ahol mindmáig sajnálatos módon a fiatalság, az elkövetkezendő nemzedékek számára nem egy dinamikus, hanem sokkal inkább egy nehezen működő, útkereső térség képe tűnik vissza. Csüggedésre azonban ne legyen okunk, hiszen véleményünk szerint a gazdag természeti és kulturális örökség, a helyi közösségek összetartása, az egyre inkább erősödő gazdasági és civil társadalom, a generációk váltása közepette igenis van lehetőség a reményekkel teli jövő, a fenntartható Gyergyói Kistérség létrehozására.

Kulcsszavak: Gyergyói Kistérség, Gyergyószentmiklós, fenntartható fejlesztés, fejlesztési irányok.

JEL-kód: R11, R23, R58

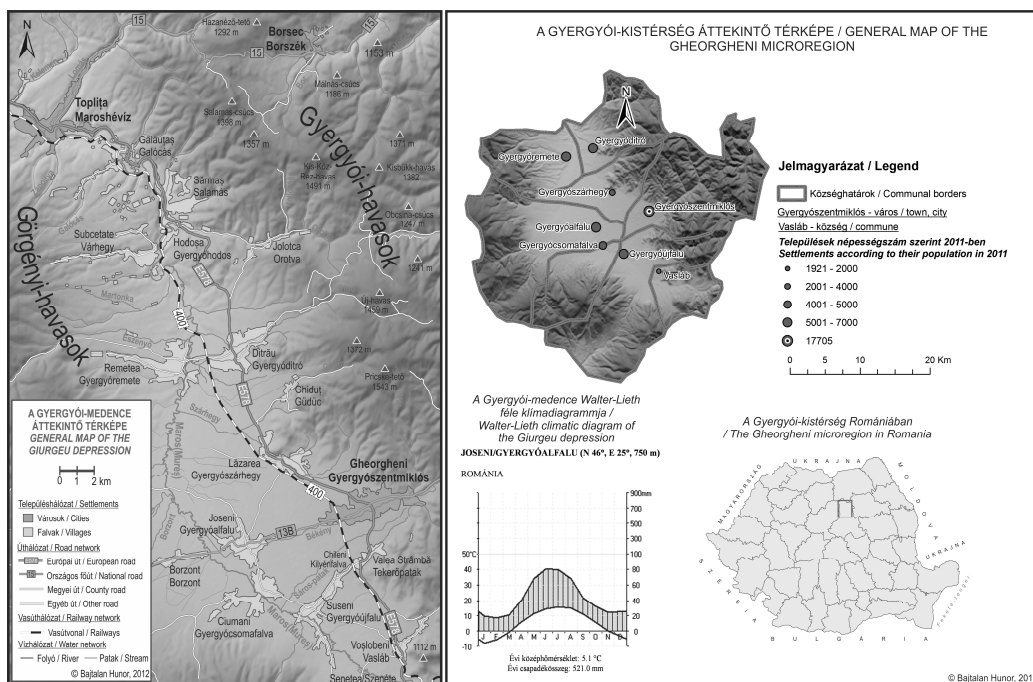
A Gyergyói Kistérség rövid áttekintése

Az 1127 km² területű Gyergyói Kistérség földrajzilag a Kárpát-medence legkeletibb szegletén, a Keleti-Kárpátok vonulatába ékelődő, a vulkanikus Görgényi- és a kristályos (metamorf) Gyergyói-havasok között található alig 2000 km² kiterjedésű Gyergyói-medencében helyezkedik el. A Gyergyóújfalu–Gyergyóditró községhatárának vonalában észak-dél irányban 44.6 km hosszan, kelet-nyugat irányban a Békény- valamint Borzont-patak mentén közel 30 km szélesen elterülő Gyergyói Kistérség földrajzi kiterjedése a 46°29'58" és a 46°54'04" északi szélességi valamint a 25°15'35" és a 25°49'29" keleti hosszúsági koordináták közé tehető.

A sajátos morfológiai viszonyok, a 760-780 méteres átlagos tengerszint fölötti magasság, a hegyközi medencejelleg erős érvényesülése az oka annak, hogy Románia és egyáltalán a Kárpát-medence legzordabb időjárását itt találjuk, melyet a legjobban a gyergyóiak szavával élve a következőképpen írhatnánk le „*Gyergyóban kilenc hónapig hideg van és három hónapig nincs meleg!*” (Seer 2001). A Gyergyói-medence éghajlata az ország leghidegebb pólusai közé tartozik, mely földrajzilag a hűvös éghajlatok, pontosabban a kontinentális éghajlatok rövidebb meleg évszakkal rendelkező altípusába sorolható. Gyergyó vidékén ugyanis a legmelegebb hónap középhőmérséklete sem haladja meg a 18°C-ot, míg ezzel szemben a leghidegebb hónap középhőmérséklete -8 C köré süllyed. Így nem véletlen tehát, hogy a Gyergyói-medence térsége az ország több hideg pólusának is otthont ad, többek között az időjárás jelentések gyakori főszereplőjének, a hideg rekorder Gyergyóalfalunak, ahol 1963. január 11-én -38°C-ot mértek (Seer 2004, *Benedek* 2011: 13-32, *ANM* 2012, *NOAA-NCDC* 2012).

A Gyergyói-medence szerves részét képező Gyergyói Kistérség történelmi, kulturális és nem utolsósorban társadalmi-gazdasági szempontból Gyergyószentmiklós megyei jogú város köré szerveződő hét településből áll, mely 2007 óta jogilag is a „Gyergyó kistérségi fejlesztési egyesület” keretében szorosabban együttműködik (Gyergyószentmiklós Megyei Jogú Város Honlapja 2012)¹.

A havasok által övezett, a természet gazdagságával megáldott Gyergyó vidéke már évszázadokkal ezelőtt idevonzotta a vándorló székelyeket, kik a Maros felső folyása mentén megtelepedve táj- és társadalomföldrajzi szempontból talán az egyik legjellegzetesebb székelyföldi tájképet alakították ki. A Gyergyói-medence térségének tartós benépesülése a 12-13. századra tehető, noha az ember időszakos, primitív kultúrák keretében már jóval korábban megjelent. A térség története tulajdonképpen szoros összefüggésben van regionális központjának és névadójának Gyergyószentmiklósnak a történetével, melynek első írásos emlékét az 1332-es pápai tized jegyzék őrzi „Georgio” néven (Vofkori 2004).

1. ábra: A Gyergyói-medence és a Gyergyói Kistérség áttekintő térképe

Forrás: NASA SRTM, Országos Statisztikai Hivatal (INS), Országos Meteorológiai Szolgálat (AM) adatai alapján saját szerkesztés

A természeti erőforrásokra, elsősorban a fakitermelésre és mezőgazdaságra alapozva az elkövetkezendő évszázadok folyamán fokozatosan felgyorsul a térség benépesülése. A települések nagy része a főbb közlekedési folyosók, a Maros, a Kárpátokon átívelő utak, hágók mentén alakult ki. A térség morfológiájának megfelelően a sík területeken többnyire halmaztelepülések alakultak ki, míg a völgyek, folyosók mentén inkább a sor, lineáris jelleg tükröződik vissza (Bececsek-Garda 2007, Seer 2004).

¹Itt fontos megjegyezni, hogy Romániában Magyarországgal ellentétben nincsen jogi szabályozása a kistérségek létrejöttének és lehatárolásának, ezért jelen dolgozatban a továbbiakban történelmi, kulturális, és nem utolsósorban társadalmi-gazdasági tényezőkből kiindulva a fentebb említett nyolc települést értjük Gyergyói Kistérség alatt.

Társadalmi-gazdasági szempontból a térség fejlődése szoros kapcsolatban állt és áll részben mind a mai napig a bőséges erdők nyújtotta fakitermelés, a vele szoros kapcsolatban álló faipar és egyéb kisiparosok, valamint a mezőgazdaság tevékenységével. Mind emellett azonban nem szabad megfeledkeznünk a kereskedelem kiemelkedő szerepéről sem, mely a térséget egyrészt földrajzi elhelyezkedéséből adódóan, a valamikori Magyar Királyság és Moldva kontaktövezetében Székelyföld egyik legjelentősebb kereskedővezetvé alakította. Ennek bizonyítéka, hogy Gyergyószentmiklós 1607-ben Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelemtől vásártartási jogot kap, melynek következtében nagyszámú örmény közösség települ le a nagyközségben.

Az örmények letelepedését követően Gyergyószentmiklós belső szerkezete, településképe átalakult. A nagyközség az egyre inkább gyarapodó kereskedelem, a kisiparosok megjelenésével a teljes átalakulás, a gyorsütemű fejlődés útjára lépett. A történelmi városközpont piactere köré szerveződő impozáns középületek, a feltörekvő polgárság inkább egy székelyföldi kisváros, mint egy nagyközség hangulatát keltették. Ennek eredményeképpen Gyergyószentmiklós csakhamar a településhierarchia csúcsára lépett, megszervezve a térség társadalmi-gazdasági és nem utolsósorban szellemi életének valamennyi aspektusát, melyet az 1907-ben elnyert városi státusz csak megerősített. A kiegyezést követő békeidők, az ipari fejlődés, a vasút megjelenésével a térség végleg bekapcsolódott az ország vérkeringésébe, az egyre inkább gyarapodó irodalmi kiadványok, a polgárság megjelenése a valódi város hangulatát keltették, nem véletlen tehát a kor mondása miszerint „Székelyudvarhely kávézik, Csíkszereda fortyog, Gyergyószentmiklós üzletel” (Beceek-Garda 2007, Horváth 2003, Vofkori 2004).

A két világháború, a határváltoztatások jelentősen megtizedelik a helyi népességet és a gazdaságot. A hatalomváltás, a szocializmus évei noha viszonylagos „békeidőket” eredményeznek, a gazdaság az erőltetett iparosítás, a kollektívizálási folyamat következtében végleg összeomlik. Az évszázados tradicionális gazdasági tevékenységek, a kisiparosok, a kereskedők, a földművelők, melyek valamikor meghatározták a térség életét, a magántulajdon államosításával megszűnnek. Ettől kezdve a szocialista ideológia égisze alatt a Gyergyói-medence térsége is elindul a kommunista álom megvalósulása felé, mely kezdetben látványos fejlődést, átalakulást eredményezett (Oancea és mtsai. 1987, Bajtalan 2011:20-22).

Az 1989-es rendszerváltással beköszöntő piacgazdaság strukturális válságba sodorta a térséget. Az összeomló állami vállalatok, a fokozódó infláció emberek százait kényszerítette elvándorlásra, melyek végleg eloszlatták a reformkor vagy épp a szocializmus tervszerű „békeidőit”.

A romániai kistérségi rendszer jogi kerete és a közigazgatásban betöltött szerepe máig tisztázatlan. Részben azért, mert a modern román nemzetállam megalakulásától kezdve sosem folytatott „régiónbarát” politikát, a különböző jogi, társadalmi, etnikai-vallási és kulturális hagyományokkal rendelkező régiókat, gondoljunk csak Dobruzsára, Bánságra, Erdélyre vagy Moldvára megpróbálta Bukarest központtal egységesíteni. Nem csoda tehát, hogy a rendszerváltás után még több évnél kellett eltelnie, amíg változás történt a román állam és a regionális politika viszonyrendszerében. De a kistérség a tudományos diskurzus terén is alig jelenik meg, központi fejlesztési tervekben meg egyáltalán nem történik említés róla.

Nem mintha ennek törvényes akadályi lennének, ugyanis a román helyhatósági törvény (2001/215) megengedi a helyhatóságok együttműködését, mi több társulását is (11. és 12. cikkely), melyek nagyrészt Hargita, Maros, Kovászna Bihar megyékben egyesületi alapon működnek. A 2006/51-es törvény alapján olyan településközi fejlesztési társulások (Asociaie de dezvoltare intercomunitară - ADI) is létrehozhatók, amelyek közpolitikai-közszolgálati feladatokat vállalhatnak (Bodó 2009). Így tehát a román kistérségek megalakulását és hatékony működését a „törvény betűje” nem köti, azonban finanszírozása több problémát is felvet, ebből következtetve pedig eredményessége, a fejlesztéspolitikában betöltött szerepe nem humán erőforrás és kompetencia, hanem forrásszerzés függvénye.

A gazdasági átmenet válsága máig sem zárult le, ennek legjobb mutatója a demográfiai erózió jelensége. A kommunizmus éveiben, az ipari munkásosztály környező falvakból, illetve más román területekről való Gyergyószentmiklóstra történő betelepítése következtében jelentkező né-

pesszénövekedést a rendszerváltás, de különösen az ezredforduló után hamar a lakosság gyors fogyása követte. Az elmúlt két évtizedben Gyergyószentmiklós lakossága 17,4%-kal csökkent, amely a más Hargita megyei városokkal való összehasonlításban válik igazán értelmezhetővé és ugyanakkor aggasztóvá: ugyanebben az időszakban Csíkszereda lakossága 15,3%-kal, Székelyudvarhelyé 13,9%-kal, Maroshévízé pedig 13,7%-kal csökkent. A teljes kistérséget tekintve a népességfogyás 13,4%-os. A gyors fogyás elsődleges oka az elvándorlás, a kistérségből elvándorlók a teljes népességcsökkenés 67%-át teszik ki. Természetesen a kistérségen belüli vándormozgalom sem hagyható figyelmen kívül. A rendszerváltás utáni években egész Romániára jellemző városról falura való visszavándorlás a Gyergyói Kistérséget sem kerülte el. Így több Gyergyószentmiklós környéki község népessége, annak ellenére, hogy természetes népmozgalmi egyenlege jóval negatívabb képet mutat a városénál, mégsem csökkent hasonló mértékben.

1. táblázat: A Gyergyói Kistérség fontosabb demográfiai mutatói

	Népesség			Fogyás 1992- 2011 (%)	Természetes fo- gyás	Vándor- mozgalmi egyenleg	Magya- rok ará- nya %
	1992	2002	2011				
Gyergyócsoma- falva	4 817	4 493	4 334	10,03	-373	-110	99,7
Gyergyóditró	6 772	5 944	5 480	19,08	-490	-802	98,9
Gyergyóalfalu	6 247	5 721	5 475	12,36	-167	-605	98,2
Gyergyószár- hegy	3 727	3 607	3 395	8,91	-355	23	97,2
Gyergyószentmi- klós	21 433	20 018	17 705	17,39	-62	-3 666	86,1
Gyergyóremete	6 582	6 316	6 171	6,24	-60	-351	98,9
Gyergyóújfalú	5 619	5 152	5 064	9,88	-695	140	96,3
Vasláb	2 053	2 056	1 921	6,43	-325	193	40,1
Kistérség	57 250	53 307	49 545	13,46	-2 527	-5 178	91,7

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal (INS), TEMPO-Online adatbázis alapján saját szerkesztés

Etnikai szempontból a kistérség túlnyomó többségben (91,7) magyar, egyetlen kivétel a XVII. században román családok betelepítésével alapított Vasláb. Gyergyószentmiklós etnikai összetétele a kommunizmus éveiben végbement iparosítással egyidőben a románok szomszédos megyékből való betelepítésével megváltozott, jelenleg a város 86,6%-a magyar, 11,2%-a román nemzetiségű.

Ma már a globalizáció fénykorát éljük és elmondható, hogy világszerte a humán erőforrás az egyik legfontosabb gazdasági mozgatóerő, így egy ország, egy régió vagy akár egy kistérség népességének a képzettségi szintje egy nagyon fontos tényezőnek számít. Hiszen amikor egy külföldi befektető terjeszkedni kíván, az infrastruktúra állapota és a politikai helyzet mellett ez az a körülmény, amelyet először figyelembe vesznek, vagyis ez nagyban befolyásolhatja egy régió vagy egy kistérség fejlődési lehetőségeit.

A Gyergyói Kistérségben 15 óvoda található (ebből 5 Gyergyószentmiklóson), 16 általános iskola, 4 líceum, valamint 3 intézményben folyik középfokú szakoktatás technikai és szolgáltatás profillal (Gyergyószentmiklóson és Gyergyóditróban). A kistérségben található Gyergyószentmiklóson a Babe Bolyai Tudományegyetem (továbbá BBTE) kihelyezett tagozata BSc. és MSc. képzésekkel, két karral: Földrajz (a turizmusföldrajz és földrajztanárképző szakiránnyal) valamint a Szociológia- és szociális munkás karokkal. A BBTE gyergyószentmiklósi tagozatára 2009-ben 224 egyetemista jelentkezett, viszont ez a szám nem teljes, mivel a

Hyperion magánegyetem karaira is évente átlagban 80 egyetemista iratkozik be (*Babes-Bolyai Tudományegyetem honlapja, Hargita Megye Statisztikai Évkönyve 2011*).

Az oktatás színvonala kihatással van a munkalehetőségek növekedésére és színvonalára, valamint közvetve hozzájárulhat a népesség csökkenéséhez, a községek elöregedéséhez, azáltal hogy a fiatal, képzett munkaerő külföldön vállal munkát. 2009-ben a kistérségben a középszintű intézményekbe (elméleti líceumok, szaklíceumok) a beiratkozottak száma 2070 diák volt, nagy része Gyergyószentmiklós városában (1727 diák, 150 Gyergyóalfaluban és 193 a gyergyóditrói iskolaközpontban). A szakiskolákba beiratkozott tanulók száma 278 volt (244 Gyergyószentmiklóson). Ha etnikai szempontból vizsgáljuk az iskolai végzettséget, megállapíthatjuk, hogy a roma közösségben és szétesett családokban a legalacsonyabb a képzettség és itt a legmagasabb az iskolaelhagyás aránya, viszont ez a mutató összefüggésben áll az oktatási hozzáféréssel és a fiatalok oktatásban való tartásával (*Hargita Megye Statisztikai Évkönyve 2011*).

A líceumi és az egyetemi képzések mellett meg kell említenünk a gyergyószentmiklói Szent Benedek Tanulmányi Központ által nyújtott képzési lehetőségeket fiatal gazdák számára, melyeket Svájcban és Németországban szerveznek. Ezen túl a gyergyószentmiklói Caritas Családsegítő Központ vidékfejlesztésben és beteggondozásban nyújt továbbképzési programokat (Szent Benedek Tanulmányi Központ honlapja).

Egy fontos kihívást a Gyergyói Kistérségben a rendszerváltás utáni időszak jelent napjainkig. Az erőltetett iparosítás eredményeként a város és a környező falvak lakosainak nagy részét a bútorgyár, a szövőde, az öntöde, a remetei tejfeldolgozó üzem és a fafeldolgozó üzemek foglalkoztatták. Az 1990-es években ezek a gyárak megszűntek, a kistérség gazdasága összeomlott és az ott dolgozó szakemberek nagy része vagy az elvándorlás mellett döntött, vagy átképezte magát, vagy megpróbált az újonnan nyílt magánvállalatoknál a szakmájában elhelyezkedni.

A lenti táblázat a kistérség településein működő vállalkozásokat (szám szerint, alkalmazottak és üzleti forgalom) szektorokra lebontva, a kistérségi és a Közép Régió arányaihoz viszonyítva mutatja be. Ebből kitűnik, hogy kistérségi szinten számukat tekintve a kereskedelmi (28,9%), az ipari (20,5%) és a faipari (16,1%) vállalkozások dominálnak, mely alól Gyergyószentmiklós (21,7% a szolgáltatás profilú vállalkozásokkal) tekinthető kivételnek. Gyergyóremetén a bejegyzett vállalkozások 43,3%-a ipari tevékenységet folytat, az alkalmazottak 49,1%-át foglalkoztatja és az üzleti forgalom 54 %-át bonyolítja le. Ez jóval meghaladja a kistérségi átlagot és a Közép régióban az iparban foglalkoztatottak, valamint a generált üzleti forgalom arányát is. Így méltán állítható Gyergyóremetéről, hogy a környék legiparosodottabb települése, ahol 1000 főre 44 vállalkozás jut. Meghatározó továbbá a faiparban dolgozók aránya, mely kistérségi szinten 35,3%, noha ez a vállalkozások 16%-át jelenti csak. Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy kistérségi szinten ezen üzemek több embert foglalkoztatnak közepes, illetve nagy vállalkozásokban.

A mezőgazdasági vállalkozások száma viszonylag magas: kistérségi szinten ez 14,7%, viszont egyes településeken, mint pl. Vasláb 25%. Sajnos ezek a vállalkozások kevés embert foglalkoztatnak, üzleti forgalmuk is alacsony (5%), így nem versenyképesek, amely alacsony jövedelmi szintet eredményez. A foglalkoztatottság tekintetében a kistérségi átlag magasabb a Közép Régió átlagánál, 8%-al Vaslábban a legalacsonyabb a foglalkoztatottak aránya.

2. táblázat: A Gyergyói Kistérség gazdaságának fontosabb mutatói

		Faipar	Ipar	Keres- kedelem	Mező- gazdaság	Szolgál- tatások	Vendég- látóipar	Vállalkozások /1000 fő	Foglalkoz- tatottsági ráta
Gyergyószentmiklós	Szám szerint	7,1	17,3	36,2	10,6	21,7	7,2	29,5	37,42
	Alkalmazottak	14,6	36,1	29,2	2,0	12,3	5,8		
	Forgalom	11,2	24,0	49,4	2,3	10,0	3,1		
Gyergyóditró	Szám szerint	13,6	25,6	31,2	14,4	12,8	2,4	22,8	18,77
	Alkalmazottak	25,8	26,7	35,5	5,4	6,3	0,4		
	Forgalom	17,0	11,7	65,2	2,3	3,7	0,1		
Gyergyóremete	Szám szerint	9,6	43,3	23,6	9,6	9,6	4,5	44,1	17,60
	Alkalmazottak	12,8	49,1	20,0	6,7	7,5	3,9		
	Forgalom	10,9	54,0	25,0	4,7	4,4	1,0		
Gyergyószárhegy	Szám szerint	12,5	13,9	37,5	16,7	15,3	4,2	28,7	11,61
	Alkalmazottak	44,5	12,6	23,1	14,6	4,5	0,8		
	Forgalom	36,1	9,0	40,0	8,7	6,0	0,3		
Gyergyóalfalu	Szám szerint	10,8	23,6	29,3	14,6	14,0	7,6	21,2	17,34
	Alkalmazottak	26,7	37,1	15,3	2,0	12,3	6,6		
	Forgalom	13,2	43,3	20,5	0,7	19,6	2,7		

		Faipar	Ipar	Kereskedelem	Mezőgazdaság	Szolgáltatások	Vendéglátóipar	Vállalkozások /1000 fő	Foglalkoztatottsági ráta
Gyergyóújfalu	Szám szerint	28,8	12,7	22,0	18,6	9,3	8,5	25,4	12,77
	Alkalmazottak	63,9	11,4	12,1	3,8	4,0	4,8		
	Forgalom	56,4	7,8	27,1	1,1	5,3	2,2		
Gyergyócsomafalva	Szám szerint	33,6	17,2	24,2	7,8	13,3	3,9	23,3	29,42
	Alkalmazottak	51,2	6,6	32,9	0,4	3,9	5,0		
	Forgalom	25,6	2,1	64,9	0,0	2,4	5,0		
Vasláb	Szám szerint	12,5	10,4	27,1	25,0	12,5	12,5	25,0	8,00
	Alkalmazottak	43,3	1,0	22,7	17,5	2,1	13,4		
	Forgalom	62,4	0,3	15,5	5,1	12,3	4,5		
Kistérség	Szám szerint	16,1	20,5	28,9	14,7	13,6	6,3	32,0	25,35
	Alkalmazottak	35,3	22,6	23,8	6,5	6,6	5,1		
	Forgalom	29,1	19,0	38,5	3,1	7,9	2,4		
Közép Régió	Szám szerint	2,3	21,4	29,7	11,5	29,0	6,2	33,4	22,5
	Alkalmazottak	3,4	51,3	19,9	4,6	16,8	4,0		
	Forgalom	3,2	41,6	35,1	6,7	11,9	1,5		

Forrás: Országos Statisztikai Hivatal (INS), TEMPO-Online adatbázisa alapján saját szerkesztés

A vendéglátóiparban tapasztalható alacsony üzleti forgalom főleg a gyergyói turizmus időszakos jellegével, szezonálisával magyarázható.

Mivel a Gyergyói-medence, így a kistérség egész területének fekvéséből és domborzatából adódóan az országos nyilvántartásban hátrányos helyzetű térségként szerepel, nem meglepő, hogy mezőgazdaságát nemcsak a strukturális problémák, de a helyi adottságok is meghatározzák. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a kistérség mezőgazdasága néhány domináns növényi kultúra termesztésére, a szarvasmarha és juhtenyésztésre összpontosít. A társadalomba vetett bizalom és a társas készség alacsony szintje miatt – melyet sokan a kommunizmus örökségének tekintenek – nem alakulhattak ki olyan társulások (társasok), melyek versenyképesek lennének nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi piacokon egyaránt.

Így a mezőgazdaság főleg önellátásra rendezkedett be, jövedelem-kiegészítés lett a fő funkciója és a burgonyát és gabonaféléket azokon a „nadrágszj” parcellákon (erősen felszabdalt, kis területek) termelik, amelyet a kommunizmus utáni időszakban visszaszolgáltattak és újra kimérték a jogos tulajdonosaiknak. Noha az utóbbi időben történtek pozitív változások (részben az EU-s támogatások miatt társultak a gazdák), ezek száma elenyésző, így a termények értékesítése kapcsán is problémák jelentkeznek, mert kevés az a gazda, akinek egy kamion eladó burgonyája lenne; a felvásárlók kénytelenek tehát „házalni”, amíg beszerzik a szükséges mennyiséget.

Megcélzott problémák

A mellékletben föltüntetett SWOT elemzés mentén az alábbi fő problémacsoportokat célozzuk meg:

- *Tér:* környezetromboló gazdasági tevékenység.
- *Gazdaság:* egyoldalú, alacsony hozzáadott értékű gazdasági tevékenység (faipar, mezőgazdaság), az országos átlag alatti életszínvonal.
- *Társadalom:* demográfiai erózió, közösségi összefogás, és társulási készség hiánya

A Gyergyói Kistérség fejlesztési irányvonalai

A.) Turizmus, öko- és biogazdálkodás

A XXI. század egyre inkább globalizálódó, rohanó világában az egészségtudatos életmód, a nemzetközi vállalatokkal szembeni helyi termékek, a lokalitás fölértékelődése közepette, véleményünk szerint a Gyergyói Kistérség hosszú távú fejlesztésének alapját képezheti a nemzetközi szinten is jelentős turisztikai potencialításra épülő idegenforgalom, valamint az ehhez szorosan kapcsolódó öko- és biogazdálkodás. A természeti környezet egyediségébe ékelődő székely kultúra, a kistérség rurális jellege mindenképpen nagy lehetőségeket rejt az alternatív turizmus valamennyi válfajában (aktív-, falusi-, öko- és kalandturizmus), melynek kiszolgálására ugyanakkor fölépíthető egy olyan, az évszázados hagyományokon alapuló mezőgazdasági tevékenység, mely a többé-kevésbé még érintetlen természeti környezet lehetőségeinek (fűszer- és gyógynövények, erdei kincseink) kiaknázásával, háztáji, kisgazdasági jellegével a hosszú távú, harmonikus kistérségi fejlesztés alapját képezheti.

Ebben a koncepcióban közép és hosszú távon egy olyan Gyergyói Kistérséget látunk kibontakozni, melyben a vidék nem, hogy veszítene megtartó erejéből, hanem tovább fokozva azt magas hozzáadott értékű, háztáji, természetes termékek előállításával foglalkozik, melyek egyrészt a térség turisztikai és vendéglátóegységeinek ellátását, valamint a térségben meghonosodó ezen „természetes” nyersanyagra épülő könnyűipar (gyógyszer- és biotermékek feldolgozóipara) kiszolgálását teszik lehetővé.

Noha a koncepció meglehetősen egyoldalúnak tűnhet, a valóságban azonban egy nagyon komplex fejlesztési irányról beszélhetünk, mely a társadalmi-gazdasági környezet valamennyi szereplőjét érinti és foglalkoztatja, gondoljunk csak a térség turisztikai tevékenységének, promó-

ciójának megszervezésére, nem is beszélve egy magas hozzáadott értékű, a helyi termékekre épülő feldolgozóipar kialakításáról.

B.) Mező- és erdőgazdálkodás a megújuló energiák és fafeldolgozás szolgálatában

A második alternatíva keretében tulajdonképpen ahhoz az évszázados tevékenységhez térnénk vissza, melynek az 1989-es rendszerváltást követő periódusig meghatározó szerepe volt és részben mind a mai napig meghatározó szerepe van a Gyergyói Kistérség életében.

A már létező, képzett humán erőforrás, a természeti környezet gazdagságából kiindulva, a már részben létező vállalkozói réteg és infrastruktúra felhasználásával célunk lenne egy olyan faipari tevékenység kialakítása, mely elsősorban ne csak fakitermelést jelentsen, hanem magas hozzáadott értékű félkész, és kész faipari termékek előállítását eredményezze. Ehhez véleményünk szerint minden lehetőség adott, hiszen egy olyan tevékenységről beszélünk, melynek évszázados múltja, hagyománya van Gyergyó vidékén éppen ezért egy modern, ám ugyanakkor a természeti környezet szempontjából fenntartható, magas hozzáadott értékű faipari tevékenység a Gyergyói Kistérség hosszú távú fejlődésének záloga lehet.

Mindezen hagyományos ágazatok mellett, természetesen a faiparhoz szorosan kapcsolódóan kialakítható egy olyan mezőgazdasági tevékenység, mely a faipar kiszolgálásán túl, mindenképpen segíthet olyan új, századunkban fölértékelődőben lévő energiatermelési módokat kialakításában, mely a helyi vállalkozások érdekeinek kiszolgálásán túl, jótékony hatással lenne a természeti környezet megővására, a klímaváltozás lokális és globális hatásainak csökkentésére. Gondolunk itt elsősorban a megújuló energiákra, hiszen a Gyergyói Kistérség szűkebb értelemben az erdőgazdálkodás, tágabb értelemben a biomassza erőforrásaira alapozva melegágyát képezheti a lokális, kisebb kapacitású energia- valamint távhőtermelésű üzemek létrehozásának, melyre jelen pillanatban az országos és az európai uniós energiapolitikák nagy hangsúlyt fektetnek.

A mezőgazdaság kapcsán a hagyományos fakultúrák mellett, olyan modern kultúrnövények termesztését irányoznánk elő, mint például az energiafűz, mely a zord éghajlat ellenére is gyors növekedésének köszönhetően, magas kalóriatartalmából adódóan mindenképpen alapját képezheti a helyi biomasszában alapuló megújuló energiák termelésének.

C.) A versenyképes térség - feldolgozóipar

Mivel a már folyamatban lévő megvalósítandó országos infrastruktúra projektek (lásd a Marosvásárhely/Târgu Mure Jászvásár/Ia-i autópálya projektet) keretében a Gyergyói Kistérség közlekedéscélú szempontból közelebb kerül a nemzetközi piacokhoz, a főbb európai közlekedési folyósókhoz, véleményünk szerint az elkövetkezendő középtávú időszakban jelentős hangsúlyt kellene fektetni a humán erőforrás képzésére, a térség országos és kontinentális vonzerejének növelésére. A magasan képzett humán erőforrás, a versenyképesebb Gyergyói Kistérség véleményünk szerint kulcsfontosságú lehet a külföldi tőkebefektetések vonzásában, a több évtizedes hagyományokra visszatekintő feldolgozóipari tevékenység (fafeldolgozó-, fémfeldolgozó-, kitermelő- és textilipar) fejlesztésében, mely ugyanakkor nagyüzemi megvalósításai révén reális lehetőségeket kínál a térség gazdasági helyzetének javítására, az elvándorlásból származó demográfiai erózió mérséklésére.

Turizmus, öko- és biogazdálkodás intézkedéssor

A) TURIZMUS

a) Tudatosító, nevelő programok szervezése

Az önkormányzat és a civil szervezetek kezdeményezésére turisztikai célú tudatosító kampányok szervezése, elsősorban a helyi lakosság és a helyi vállalkozók turisztikai célú nevelése érdekében. Ezért olyan felvilágosító kampányokat szerveznénk, melyek révén tudatosítanánk a helyi lakosság körében a turisztikai tevékenység gazdasági fontosságát a

Gyergyói–kistérségben. Mindemellett kiemelt szerepet tulajdonítanánk a természeti és épített örökségünk védelmére.

Várható hatások:

Tudatossá válik a társadalmi-gazdasági szféra számára a turizmus gazdasági szerepe, valamint fokozódik a turistákkal szembeni figyelem, a vendégszeretet és a közösségi imázs.

*Finanszírozási lehetőségek:*²

Nemzeti Vidékfejlesztési Program 3. tengelye – A turisztikai tevékenységek támogatása (Beavatkozás kódja: 313)

b) A turizmus általános feltételeinek javítása

A helyi közösség erőforrásaira alapozva javítanunk kell a turizmus általános keretfeltételein, a meglévő alap- valamint turisztikai infrastruktúra színvonalán, elérhetőségén (közlekedési, telekommunikációs infrastruktúra fejlesztése).

Várható hatások:

Az infrastrukturális feltételek javulásával általánosságban növekedik a térség turisztikai vonzereje (pl. a megközelíthetőség)

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program 3. tengelye – A vidéki életminőség növelését célzó beruházások (Beavatkozás kódja: 322)

Regionális Operatív Program 2. prioritása: A regionális és helyi közlekedési infrastruktúra fejlesztése

c) Szezonális csökkentése

A térségben már létező és kiépülő turisztikai tevékenység, a kereslet és kínálat, a turisztikai programok, rendezvények, eseménysorozatok hatékony megszervezése, megfelelő időbeli megosztása révén célunk lenne a szezonális csökkentése.

Várható hatások:

Az intézkedés megvalósulása általánosságban a szezonális csökkenését eredményezi, egy egész évet lefedő, 365 napos turisztikai tevékenység kialakulását biztosítja.

Finanszírozási lehetőségek:

Regionális Operatív Program 5. prioritása - A turisztikai potenciál népszerűsítése és a kapcsolódó infrastruktúra létrehozása (3-as altevékenység, brand és marketing, népszerűsítő központok létrehozása).

d) A természeti környezet turisztikai tevékenységbe való hatékonyabb bevonása

Konkrét lépések terén fejlesztéseket eszközölnénk a tematikus útvonalak, tanösvények, turisztikai jelzések, információs táblák, *tourinfo* pontok kialakítására. Egyrészt a természeti környezet felfedezésére, másrészt kulturális vonzerőként egyaránt fontosnak tartjuk, a XX. században még létező Gyergyószentmiklóst a Gyilkos-tóval összekötő gőzös kisvasút rehabilitálását. Ugyanakkor kiemelkedő fontosságú lenne a nyári turisztikai szezon hatékonyabb kihasználása egy szabadidő- és kalandpark létesítése révén.

A kedvező domborzati és éghajlati viszonyok, a hegyvidék, a hosszú téli időszak nagy lehetőségeket rejt a téli sporttevékenységek terén is, ezért a meglévő téli turisztikai infrastruktúra (sípályák, műjégpálya, síugrósánc) rehabilitálásán és hatékonyabb kihasználásán túlmenően fontosnak tartjuk további szezonális tevékenységet megteremtését (téli sportrendezvények, lovas szánózás, stb).

²A továbbiakban föltüntetett összes intézkedés finanszírozásánál nem szabad kizárnunk annak a lehetőségét sem, hogy az országos vagy európai szintű projektek, támogatások mellett, a helyi közösség kezdeményezésére is megvalósulhatnak az egyes intézkedések. Gondolunk itt például az önkormányzat, a gazdasági szféra vagy éppen a civil szervezetek kezdeményezésére, de nem szabad megfeledkeznünk a közösségi összefogás, a partnerség adta lehetőségekről sem.

Várható hatások:

Csökkenő szezonális, diverzifikálódó turisztikai kínálat, növekedik a turistaérkezések és vendégéjszakák száma.

Finanszírozási lehetőségek:

Regionális Operatív Program 5. prioritása – A természeti erőforrásokhoz kapcsolódó turisztikai szolgáltatások színvonalát növelő infrastruktúrák létrehozása, felújítása, korszerűsítése (2-es altevékenység)

e) A kistérség gazdag kulturális örökségének hatékonyabb kiaknázása

A kistérség gazdag kulturális öröksége ellenére a kulturális turizmusból rejlő lehetőségek máig kiaknázatlanok. Ezért a meglévő vonzerők hatékonyabb kiaknázása, újak létesítése, valamint kulturális rendezvények, turisztikai csomagok szervezése, bevezetése révén lehetőség van a térségre oly jellemző tranzitturizmusból egy hosszabb tartózkodási idejű, magasabb hozzáadott értékű turisztikai tevékenységet generálni.

Konkrét lépések terén új múzeumokat (örömmé kultúra múzeuma, helyi értékek, hagyományok múzeuma, falumúzeum, tájház, a természeti környezet múzeuma), tematikus útvonalakat (örömmé kultúra útvonala, vallási értékek körútja), rendezvényeket (hagyományőrző napok, alkotótáborok, kiállítások, filmfesztivál, konferenciák) hoznánk létre. Ugyanakkor a két turisztikai szezonnak megfelelően fontosnak tartjuk két, legalább regionális, országos jelentőségű kistérségi esemény- és rendezvénysorozat kialakítását (téli Szent Miklós Napok, nyári Gyergyói Napok).

Várható hatások:

Magasabb hozzáadott értékű turisztikai termékek, csökkenő szezonális, diverzifikálódó turisztikai kínálat, növekedik a turistaérkezések és vendégéjszakák száma, virágzó helyi kulturális élet.

Finanszírozási lehetőségek:

Regionális Operatív Program 5. prioritása - A turisztikai potenciál népszerűsítése és a kapcsolódó infrastruktúra létrehozása (3-as altevékenység)

f) Hargita Megye Tanácsának évente megjelenő Turisztikai programok pályázati kiírása

Egységes, a kistérségre vonatkozó fejlesztési koncepció és marketingstratégia kialakítása

Az intézkedés keretében fokozott figyelmet szentelnénk az önkormányzatok, a helyi érdekű szervezetek, valamint a társadalmi-gazdasági szféra valamennyi szereplője közötti állandó jellegű párbeszéd kialakítására. Ez feltételezi rendszeres fórumok szervezését, különböző érdekszervezeteket összegyűjtő hálókat, egységes turisztikai arculatot, internetes portál kialakítását. Továbbá meghatározó koncepciót kell képezzen a keresleti és kínálati oldal diverzifikálása, az anyaországi turisztikai forgalom mellett, egyéb, külföldi szegmensekre való specializáció is.

Várható hatások:

Partnerségben kialakult imázs, piacdiverzifikáció.

Finanszírozási lehetőségek:

A településközi fejlesztési társulások (ADI) számára meghirdetett, kiírások illetve a LEADER keretén belül A helyi fejlesztési stratégiák megválasztása intézkedés

g) Turisztikai képzések szervezése

A program keretében a szakszerű, minőségi vendéglátás meghonosodására, a turizmusból tevékenykedő szervezetek számára a helyi szakirányú közép- és felsőoktatási intézmények bevonásával folyamatos turisztikai képzések, programok szervezésére kerülne sor.

Várható hatások:

Minőségi turisztikai szolgáltatások kialakulása.

A turisztikai szolgáltatások minőségének javulása.

Finanszírozási lehetőségek:

A Román Regionális Fejlesztési és Turisztikai Minisztérium által akkreditált időszakos képzések. Hasonló turisztikai képzéseket szervez a régióban a székelyudvarhelyi Civitas Alapítvány.

B) TERMÉSZETES MEZŐGAZDASÁG*a) Tájékoztatási programok, képzések szervezése*

Szűkebb értelemben erdei kincseink, tágabb értelemben a természeti környezet védelmére, valamint kisgazdáink termelési lehetőségeinek, együttműködési módjainak tájékoztatására fontosnak tartjuk a kistérséget átfogó informálási kampányok, gazdaképzések szervezését.

Várható hatások:

Szakképzettebb gazdák, tudatosabb mezőgazdaság, versenyképesebb termékek.

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program – Tanácsadás és konzultáció a mezőgazdasági tevékenységet végzők számára (Beavatkozás kódja: 143)

A G-10 LEADER térség 111-es intézkedésének keretén belül lehetőség adódik a gazdák és vállalkozások szakképzésére, tanulmányi anyagok fejlesztésére.

b) Együttműködési háló kiépítése

A célkitűzés keretében olyan, az egész kistérséget átfogó infrastrukturális rendszer kiépítését látjuk szükségesnek, mely a helyi érdekszervezetek, az önkormányzatok, a kistermelők valamint a begyűjtő- és elosztóhálózatok közötti együttműködést, párbeszédet segíti elő (pl. rendszeres a helyi érdekszervezeteket összegyűjtő fórumok szervezése, online kommunikációs felület létrehozása)

Várható hatások:

Tudás- és tapasztalatcsere révén az innovációk gyors terjedése; új piacok fele való nyitás.

Finanszírozási lehetőségek:

A G-10 LEADER térség 124-es intézkedése támogatja a társulási formák létrehozását, főleg ha ez minél több gazdálkodót és termelőt fog össze.

Regionális Operatív Program 4-es prioritásának első altevékenysége: A regionális és helyi vállalkozói környezet- infrastruktúra fejlesztése

c) Kisüzemek létesítése

A célkitűzés keretében a kisgazdaságokban valamint a begyűjtő központokban előállított félkész háztáji termékek további földolgozására (raktározás, szárítás, további földolgozás, csomagolás) magas hozzáadott értékű természetes termékek előállítására kistérségi üzemek létrehozását szorgalmazzuk (tej-, hús- zöldség-, gyümölcs- és ízfeldolgozó üzem, ásványvíz-palackozóüzem, kereskedelmi pálinkafőzdék, a térségben meghonosodott fűszer- és gyógynövények, méhészeti termékek feldolgozóüzeme a gyógyszeripar, a kozmetikumok, étrendkiegészítők valamint élelmiszeripar terén).

Várható hatások:

Magas hozzáadott értékű, háztáji termékek előállításával fokozódik a gazdasági növekedés, ezáltal a kistérségi életminőség javulása.

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program – 3. tengely: Az életminőség javítása a vidéki területeken és a vidéki gazdaság diverzifikálása: Mikro-vállalkozások létrehozásának és fejlesztésének támogatása.

d) Egységes márkanév, értékesítési hálózatok kiépítése

A helyben előállított termékek hatékony promoválása, az eladás maximalizálása érdekében szükséges egy olyan egységes márkanév, közösségi brand (pl. gyergyói termék) valamint ehhez szorosan kapcsolódóan helyi elosztóhálózat kiépítése.

Várható hatások:

Minél szélesebb körű piacok elérése, sikeres értékesítés a nemzetközi kapcsolatokon, partnerségeken, illetve saját értékesítési rendszeren (internetes áruházak, helyi termékboltok) keresztül.

Finanszírozási lehetőségek:

Regionális Operatív Program 5. prioritása - A turisztikai potenciál népszerűsítése és a kapcsolódó infrastruktúra létrehozása (3-as altevékenység).

C) FENNTARTHATÓ ERDŐGAZDÁLKODÁS*a) A jelenlegi formájában környezetromboló, fenntarthatatlan erdőgazdálkodás és faipar átstrukturálása*

A közösségi felelősségvállaláson, hatékony erdőmenedzsment kialakítása, valamint hatékonyabb fakultúrák meghonosítása által a környezetromboló, fenntarthatatlan erdőgazdálkodás felszámolása. Például a társadalom széleskörű bevonásával történő faültetési akciók szervezése; a a közrendészet valamint a társadalom bevonásával hatékonyabb erdőfelügyelet létrehozása.

Várható hatások:

Fenntartható, környezet- és turizmusbarát erdőgazdálkodás és faipar kialakulása.

Finanszírozási lehetőségek:

Nemzeti Vidékfejlesztési Program- Erdők gazdasági értékének növelése (Beavatkozás kódja: 122); Mezőgazdasági területek első erdősítése (Beavatkozás kódja: 221).

Következtetések helyett a jövőkép, amit látni szeretnénk

Közép és hosszútávon egy olyan Gyergyói Kistérséget látunk kibontakozni, mely visszatérve az évszázadok alatt meghonosodott *tradicionális ágazatok, a helyi értékek, a természetközelség* fenntartható kiaknázásához, a helyi közösségek prosperitásának zálogává válik.

A XXI. század Gyergyói Kistérségében a megélhetés alapját a több lábon álló gazdasági tevékenység, a helyi erőforrásokra alapozott kisüzemi, magas hozzáadott értékű feldolgozóipar, a háztáji bio- és ökológia valamint ehhez szorosan kapcsolódóan az idegenforgalom képezi. A helyben előállított, „Gyergyó” névvel fémjelzett termékek hazai és külföldi piacokon egyaránt a hagyomány, a természetesség, a minőség szimbólumai. A lebilincselő természeti környezet, a kulturális örökség gazdagsága révén kibontakozó felelősségteljes turisztikai tevékenység messze földön a kikapcsolódás, a természetesség, a változatos kultúra és hagyományok záloga.

A kibontakozó gazdasági lehetőségek közepette a jelenleg hátrányos helyzetű Gyergyói Kistérség olyan dinamikus környezetté és innovatív térséggé válik, melyben a helyi lakosság közös erővel az egész közösség gyarapodását szem előtt tartva éli életét, ahová egyetemi végzettként jó hazatérni és érdemes vállalkozni, ahol az elkövetkezendő generációk számára egy lehetőségekkel teli jelen, a jövőnek reményekkel teli kecsegtető képeit mutatja.

Felhasznált irodalom

- Bajtalan, H. (2011): *A Gyergyói-medence: egy kis földrajzi bevezető*. In: Markó B. – Sárkány-Kiss E. (2011): *A Gyergyói-medence: egy mozaikos táj természeti értékei*. Kolozsvári Egyetemi Kiadó, Kolozsvár, pp. 9-23.
- Becsek-Garda, D. (2007): *Gyergyószentmiklós története*. Státusz Kiadó, Csíkszereda.
- Bodó, B. (2009): *Kistérségek a politika és a közigazgatás szorításában*. In: *Kistérségek – nagy remények?* (szerk.: Cseke, P.). Korunk: Kom-Press Kiadó, Kolozsvár, pp. 295-314.
- Farkas, A. – Gáti, A. szerk. (2008): *Európai támogatások kézikönyve*. Kolozsvár, Fundamentum Egyesület.
- Horváth, Gy. szerk. (2003): *Székelyföld*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs, pp. 27-113.
- Imecs, Z. Pál, Z. Bartók, B. Szöcs, E. (2011): *A természeti környezet*. In: *Románia: tér, gazdaság, társadalom*. (szerk.: Benedek, J.). Nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, pp. 13-32.
- Oancea, D., Velcea, V., Caloianu, N., Dragomirescu, Dragu, G., Mihai, E., Niculescu, G., Sencu, V., Velcea, I. (1987): *Tratatul de Geografia României, Vol. I. Geografie fizică*. Editura Academiei R.S.R., Bucuresti, pp. 110-139.
- Orbán, B. (1868): *A Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismei szempontból* (hasonmás kiadás 1995). Babits-Magyar Amerikai Kiadó, Szekszárd.
- Seer, M. (2001): *Földrajzi jellemzés*. In: *Gyergyószentmiklós monográfiája*. (szerk.: Becsek-Garda, D.) Státusz Kiadó, Csíkszereda, pp. 7-20.
- Seer, M. (2004): *Așezările și organizarea spațiului geografic în Depresiunea Giurgeului* Vol. I-II. Doktori értekezés. Babes Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár.
- Vofkori, Gy. (2004): *Gyergyószentmiklós: várostörténet képekben, Gyilkos-tó, Békás-szoros*. Polis Könyvkiadó, Kolozsvár.
- A Babes Bolyai Tudományegyetem gyergyószentmiklósi kihelyezett tagozatának honlapja [<http://extensii.ubbcluj.ro/gheorgheni/index.php/ro/>], letöltve 2012. október 6.
- A Szent Benedek Tanulmányi Központ honlapja [<http://www.fraternitas.ro/>], letöltve 2012. május 8-án.
- ANM (2012): Az Országos Meteorológiai Szolgálat (*Asociația Națională de Meteorologie*) honlapja. [<http://www.meteoromania.ro/>], letöltve 2012. október 6.
- Gyergyószentmiklós Megyei Jogú Város honlapja. [<http://www.gyergyoszentmiklos.net/>], 2012. október 6.
- Hargita Megye Statisztikai Évkönyve (2011). Csíkszereda. Hargita Megyei Statisztikai Hivatal.
- INS (2012): Az Országos Statisztikai Hivatal (Institutul National de Statistică) honlapja. [<http://www.insse.ro/>], letöltve 2012. október 6.
- NASA – SRTM (2012): Shuttle Radar Topography Mission. [<http://www2.jpl.nasa.gov/srtm/>], letöltve 2012. október 6.
- NOAA-NCDC (2012): Gyergyóalfalu sokéves éghajlati adatsorai a Nemzeti Óceáni és Éghajlati Adatközpont (NOAA-NCDC) honlapján: [<http://www7.ncdc.noaa.gov/CDO/cdo/>], letöltve 2012. október 6.
- A helyi közigazgatásról szóló 215/2001. számú törvényt a Monitorul Oficial al României I. Résszének 2001. április 23-i 204. számában, magyar nyelven pedig Románia Hivatalos Közlönye 2001. május 3-i 92. számában tették közzé.
- A közhasznú közszolgáltatásokra vonatkozó 2006/51-es számú törvény, megjelent Románia Hivatalos Közlönyének (Monitorul Oficial), 2006. március 21-i 254. számában.

I. melléklet: A Gyergyói Kistérség SWOT elemzése

ERŐSÉGEK	GYENGESÉGEK
<p>Természeti környezet gazdagsága</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sajátos természeti tájkép. • Számos országos és nemzetközi szintű vonzerővel rendelkező természeti érték: Békás-szoros, Gyilkos-tó, Sűgő-barlang, stb. • Gazdag faállomány, mely sokoldalú hasznosításra ad lehetőséget: faipar, turizmus, vadgazdálkodás, megújuló energiák. • A kistérség számos települése gazdag építőanyag típusú kőzettani tartalékokkal rendelkezik: dolomit, márvány, andezit, egyéb vulkanikus kőzetek. • A kistérség gazdag szénsavas ásványvíz előfordulásokban (<i>borvíz</i>), melyek sokoldalú fejlődési lehetőségeket kínálnak a helyi ásványvízpiac és a gyógyturizmus terén. • Gombákban, fűszer és gyógynövényekben valamint erdei gyümölcsökben gazdag természeti környezet. • Megújuló energiaforrásokban rejlő lehetőségek. • A levegő és a természeti környezet tisztasága. <p>Közlekedésföldrajz – Infrastruktúra</p> <ul style="list-style-type: none"> • Megfelelő vasúti megközelíthetőség, napi kétszeri nemzetközi összeköttetéssel (Budapestre napi két járat). • Közlekedésföldrajzi szempontból kielégítő elhelyezkedés: fontosabb, a Kárpáton átívelő közlekedési folyósok mentén a történeti Erdély és Moldva kontaktívumában. <p>Kultúra</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mind a mai napig erős népi hagyományokon és kultúrán szerveződő kistérségi társadalom. • Gazdag, sokszínű épített örökség: XIX-XX. századi városkép, kistérségi középületek, középkori templomok, kastélyok, örmény épített örökség. • Multikulturális környezet: örmény, román, zsidó, székely örökség. 	<p>Természeti környezet</p> <ul style="list-style-type: none"> • Környezetszennyezés: hulladékgazdálkodás, szennyvízkezelés problémái (meglévő csatornahálózat hiányosságai és minősége, talajvizek szennyezettsége hulladékok által). • Erdő és vadgazdálkodás problémái: fakitermelés okozta talajerózió és talajminőség romlása, vadállomány csökkenése → összességében a tájkép romlása. • A külszíni kőfejtés környezeti hatásai. • A felvirágzó turizmus negatív környezeti hatásai (Pl. A kiépítetlen csatornahálózat következtében a Gyilkos-tó szennyezése a vendéglátóegységek által) • A környezetvédelmi jogszabályok betartásának hiányosságai. • Kistérségi közömbösség a természeti környezet értékeinek megóvása érdekében. • A környezeti adottságból adódóan humuszban szegény közepes termőképességű talajok. <p>Közlekedésföldrajz – Infrastruktúra</p> <ul style="list-style-type: none"> • Földrajzi elhelyezkedéséből adódóan a térséget közlekedési elszigeteltség jellemzi: jelenleg a kistérséget nem szeli át egyetlen jelentősebb országos vagy páneurópai közlekedési folyósó sem. • Közlekedési infrastruktúra fejletlensége. • Nemzetközi repterektől való jelentős távolság. • Lassú nemzetközi vasúti összeköttetés.

ERŐSSÉGEK	GYENGESÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> • Kulturális események jelenléte: Szent Miklós Nap, MÚÚÚVI filmfesztivál, Erdei kincseink napja, vallási ünnepek, stb. • Igényes közép és felsőszintű oktatási intézmények jelenléte: Salamon-Ernő Elméleti Líceum, Babes-Bolyai Tudományegyetem Földrajz valamint Szociológia Intézetének kihelyezett tagozata. <p>Gazdaság</p> <ul style="list-style-type: none"> • A kereskedelem, a faipar és a turizmus kiemelkedő gazdasági szerepe. • Erős kis és középvállalkozói réteg. • A gombákra, fűszer és gyógynövényekre valamint az erdei gyümölcsökre alapozott gyógy- és élelmiszeripar valamint biogazdálkodás (tea, szörp, méz, egyéb természetes termékek kisipara). • Turisztikai infrastruktúra viszonylagos kiépítettsége: gazdag az elszállásolási és vendéglátóegységek hálózata (kulcsosházak, panziók, hotelek, motelek, kempingek, egyéb vendéglátóegységek) • Turisztikai promóciós iroda Budapesten. • Inkubátorház jelenléte. • Humán erőforrás-fejlesztési programok jelenléte: átképzési programok, gazdaképzés. • A falusi-, aktív- valamint kalandturizmus jelenléte, további fejlesztési lehetősége. • Az ökoturizmusban rejlő további lehetőségek. <p>Társadalom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Társadalmi nyitottság és vendégszeretet. • Sokszínű és aktív civil társadalom: civil szervezetek jelenléte. • Magas vállalkozói hajlam. 	<p>Gazdaság</p> <ul style="list-style-type: none"> • A szocializmus tervgazdaságának strukturális válsága. • Erősen monocentrikus gazdaság: fafeldolgozás, mezőgazdaság dominál. • Alacsony hozzáadott értékű termelés különösen a mezőgazdaságban és a fafeldolgozásban. • Alacsony terciarizációs szint. • Jelentős az állami szektorban dolgozók aránya, különösen a kistérség központjában Gyergyószentmiklóson. • A turisztikai infrastruktúra hiányosságai: túraútvonalak kiépítetlensége, a turisztikai imázs, a kistérséget összefogó turisztikai ernyőszervezet hiánya, közös turisztikai csomagok, termékek hiánya. A promoválás kérdése. • Az önkormányzat, a civil valamint a privát szféra közötti folyamatos párbeszéd hiánya. • A turisztikai vonzerők elhanyagoltsága. • Aktív-, falusi-, gyógy-, öko- és kalandturizmusban rejlő hiányosságok. • Az ásványvízpotenciál kiaknázatlansága. <p>Társadalom</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demográfiai erózió: előre- és elvándorlás kérdése. • Civil, össztársadalmi összefogás hiánya. • Pozitív jövőkép, a társadalmi bizalom hiánya. • A humán erőforrás fejletlensége, rugalmatlansága a szerkezeti váltásban. • Életminőség kérdése.

LEHETŐSÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> • Európai Unió források felhasználása (vidékfejlesztés - a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv és a LEADER nyújtotta lehetőségek, közös agrárpolitika, regionális és kohéziós politika, humán erőforrás-fejlesztés, szállítási infrastruktúra fejlesztése, gazdasági versenyképesség növelése, a megyei tanács és a G10 LEADER térség pályázati kiírásai stb. • Romániai szintű stratégiák kidolgozása a kistérségek fejlesztésére. • Magyar partnerszervezetekkel közösen lebonyolított EU-s projektek • Országos fejlesztési projektek hatékonyabb kihasználása. • A vidék, a népi hagyományok, a helyi termékek iránti kereslet növekedése. • Biológiai és ökológiai gazdálkodás termékei iránti kereslet növekszik hazai és nemzetközi piacokon egyaránt. • Országos és nemzetközi piacokon a turizmus alternatív formáinak felértékelődése: aktív-, falusi-, öko-, kalandturizmusban rejlő lehetőségek. • Közlekedési infrastruktúra fejlesztése: Észak-Erdélyi autópálya, Jászvásár-Marosvásárhely autópálya. • Székelyföldi turisztikai fejlesztési projektekbe és partnerségekbe való bekapcsolódás. • Testvértelepülések közötti kapcsolatok erősítése. • A tiszta környezet, a természetközelség szerepének felértékelődése. • Románia regionális átszervezésével, egy önálló Székelyföld területi-közigazgatási egység létrejöttével a térség előnyösebb helyzetbe kerülhet. • Országos népesedés- és családpolitikák megjelenése fékező hatással lehet a kistérségi demográfiai erózió jelenségére. 	<ul style="list-style-type: none"> • Környezetszennyezés fokozódása, a globális klímaváltozás negatív hatásai a térségre nézve: szélsőséges időjárás, téli időszak rövidülése, a téli üdülőturizmus veszélyeztetése. • A természeti környezetet veszélyeztető nemzetközi vagy akár hazai ökológiai katasztrófa. • Globális valamint hazai gazdasági helyzet. • Országos közlekedési infrastruktúra fejlesztések hiánya, a földrajzi elszigeteltség további fokozódása. • Nemzetközi versenytársak, multinacionális vállalatok megjelenése a térségben veszélyeztetheti a helyi gazdasági szereplőket. • A politikai színeződés függvényében konfliktusok alakulhatnak akár kistérségi, akár regionális vagy éppen országos szinten. • Románia esetleges regionális átszervezése esetén, a helyi közösség érdekeinek, akaratának mellőzése, a kistérség kultúrájának, hosszú távú megmaradásának esélyeit veszélyezteti. • Országos népesedés- és családpolitikák hiánya tovább fokozhatja a demográfiai erózió mértékét. • Etnikai kisebbségek közötti arányok meg bomlása, konfliktushelyzetek megjelenéséhez vezethet. • A turizmus globális változásai, a főbb küldőpiacok (különösen Magyarország és Románia esetében) trendjeinek alakulásai jelentős hatással lehetnek a helyi turisztikai szektor tevékenységére. • A fokozódó társadalmi-gazdasági problémákból következőben a kistérség veszíthet turisztikai-, demográfiai- és gazdasági-vonzerejéből.

Bartók Blanka – Bartha Tamás

Napenergia-hasznosítás szerepe a Hargita megye szétszórta településeinek villamos energia ellátásában

A tanulmányban Hargita megye azon nem villamosított településeit vizsgáltuk, ahol a villamos hálózat kiépítése a jövőben sem valószínű meg gazdaságosan. A megye globálsugárzási térképének elkészítése, valamint egy szigetüzemű fotóvoltaikus rendszer technikai és gazdasági számításai alapján bebizonyosodott, hogy az adott térségben egy független, környezetkímélő technológiával gazdaságosabban megtermelhető a háztartások számára szükséges elektromos áram, mintsem a térségben kiépíteni a villamos energia hálózatot.

Kulcsszavak: villamos hálózat, napenergia, szétszórta települések
JEL-kód: R12, L94

Bevezető

A bennünket körülvevő természetes és antropogén környezeti rendszerek megóvása és körültekintő fejlesztése az emberi életminőség javításának egyik legfontosabb alapkritériuma. A környezeti szempontokat is figyelembe vevő infrastruktúra fejlesztése pedig megteremtheti a gazdasági átalakulás alapjait.

Napjainkban az elektromos hálózat megléte az alapvető infrastruktúra egyik legfontosabb eleme, amelynek hiánya miatt egy település számos negatív következménnyel szembesülhet. E negatív következmények egyike lehet az elnéptelenedés, a potenciális vállalkozók és beruházók távol maradása az adott térségtől, vagy a turisztikai forgalomból származó bevételi források elmaradása. Továbbá negatív következményként tekinthető, ha az adott település különböző pályázati és fejlesztési összegektől esik el egy olyan elbírálási folyamat során, ahol az elektromos hálózat hiánya, mint infrastrukturális hiányosság, kizáró jellegű ok lehet.

Hargita megye villamosítási helyzete

A teljes villamos energiafogyasztást tekintve a Közép Fejlesztési Régió belül Hargita megye az utolsó előtti helyen áll, ugyanúgy a háztartási energia felhasználást tekintve is, ha viszont a háztartási átlagfogyasztást a megye népességéhez viszonyítjuk, akkor már harmadik helyen található a régió hat megyéje között (*ICEMENERG S.A.* 2008). A Gazdasági és Kereskedelmi Minisztérium (MECMA) 2006-os felmérés alapján Hargita megye területén található a legtöbb nem villamosított háztartás, számszerűen 1360, amely regionális viszonylatban 26,76%-ot jelent

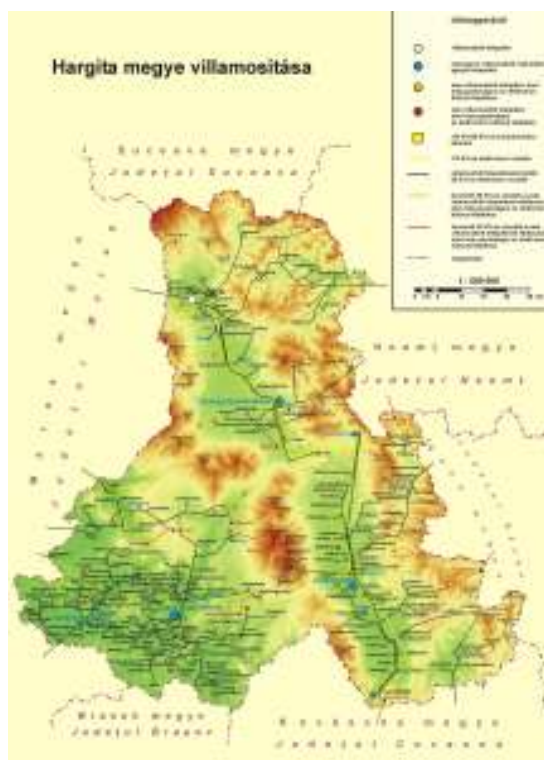
Az ANRE 2010, EFTS 2010 adatai alapján Hargita megye villanyhálózatának 70%-a elavultnak tekinthető, amely igencsak magas meghibásodásokkal jár. A megyében szinte nincsen olyan település, ahol ne kellene fejleszteni, vagy bővíteni az elektromos hálózatot. Ugyanakkor Hargita megye területén 2010-ben az EFTS villamosítási vállalat kimutatásai alapján összesen 44 településen 1935 villamosítatlan háztartás volt. Ezek közül 880 villamosítatlan háztartás olyan nem villamosított vidéki település területén volt, ahol a villamosítási vállalat pénzügyi elemzése szerint még gazdaságos lenne a hálózati villamosítás megvalósítása. Ez azt jelenti, hogy az egy háztartásra eső villamosítási költség nem lépi túl a pénzügyi elemzések során meghatározott 50.000 RON felső határt.

Találunk viszont olyan nem villamosított vidéki településeket, amelyek esetében gazdaságossági okoknál fogva már nem éri meg a vezetékek kiépítése. Ebben az esetben azért nem gazdaságos a kiépítés, mert ezek a települések szétszórtnak, sok esetben hegyvidéken helyezkednek el, kevés háztartással rendelkeznek, és az egy háztartásra eső kiépítési költség meghaladja az 50.000 RON-t (EFTS 2010). A további vizsgálatban az utóbbi csoportba tartozó települések háztartásait vizsgáljuk.

A nem gazdaságos beruházású Hargita megyei nem villamosított vidéki települések villamosítási költségei

A villamosítási vállalat 2010-es kimutatásai alapján Hargita megye területén 11 olyan hátrányos helyzetű vidéki település van, amelyek infrastruktúrájából hiányzik a hálózati áramellátás és a gazdasági elemzések alapján túlságosan is költséges lenne annak kiépítése. Ezekben a településeken összesen 298 háztartást kellene a villamos hálózatra csatlakoztatni.

A 2. ábra a nem gazdaságos villamosítással rendelkező települések villamosítási költségeit szemlélteti településenkénti és háztartásonkénti lebontásban. A települési összköltség a Gyergyóholló községhez tartozó Szálka-völgye település esetében a legmagasabb, 6.654.499 RON, az egy háztartásra eső költség 63.376 RON-ba kerül. A nem gazdaságos villamosítású települések közül itt található a legtöbb, azaz 105 villamosítatlan háztartás.

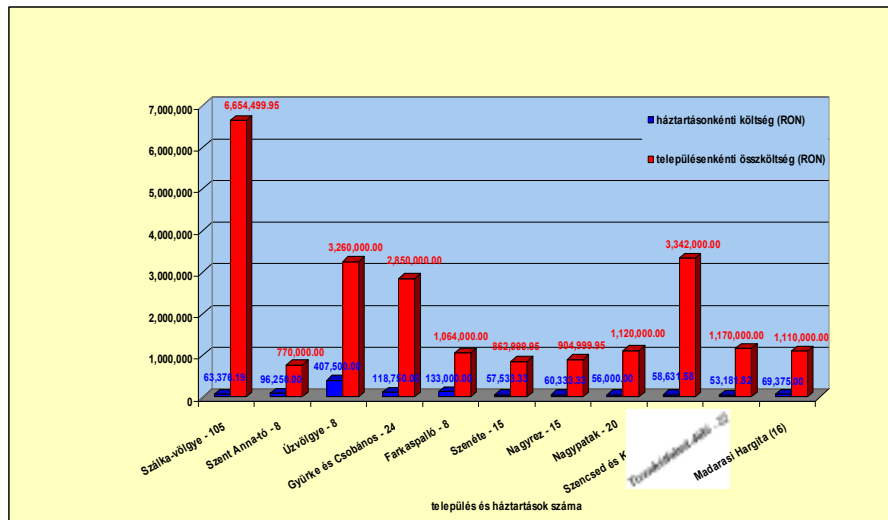

1 ábra: Hargita megye villamosítása 2011-ben

Készítette: Bartha Tamás a S.C. ELECTRICA FURNIZARE TRANSILVANIA SUD S.A. adatai alapján

A második legköltségesebb villamosítási beruházás a Farkaslaka községhez tartozó Szencsed és a Korondhoz tartozó Kalonda szórványtelepülések esetében figyelhetők meg. Az esetleges villamosítás e két település esetében összesen 57 háztartásában oldaná meg az elekt-

romos áram hiányából adódó gondokat. A szükséges villamosítási terveken a harmadik legköltségesebb a Csíkszentmártonhoz tartozó Úzvölgye település villamosítása, amelynek összértéke 3.260.000 RON. Szintén Úzvölgye esetében figyelhető meg a legnagyobb háztartásonkénti költség, háztartásonként 407.500 RON. Az áramellátás gondja ezen a településen Szent Anna-tóhoz és Farkaspallóhoz hasonlóan csupán 8 háztartást érint

2. ábra: A nem villamosított Harghita megyei vidéki települések villamosítási költségei, ahol nem gazdaságos a villamos hálózat kiépítése

Forrás: S.C. ELECTRICA FURNIZARE TRANSILVANIA SUD S.A., 2010

A negyedik helyen a Csíkszentgyörgyhöz tartozó Gyúrke és Csobános települések állnak, amelyeken a villamosítási összköltség 2.850.000 RON, míg a 24 háztartás mindegyike számára külön-külön pedig 118.750 RON-ba kerülne. A legkisebb háztartásonkénti villamosítási költség 53.181 RON a Kápolnásfaluhoz tartozó Tizenhétfalusi-dűlő településrésztében jelentkezik. A 11 vidéki település esetében pedig a legalacsonyabb településszintű összköltség mindössze 770.000 RON, amely Szent Anna-tó esetében látható (EFTS 2010).

Javaslat a hátrányos helyzetű villamosítatlan vidéki települések háztartásainak alternatív áramellátására

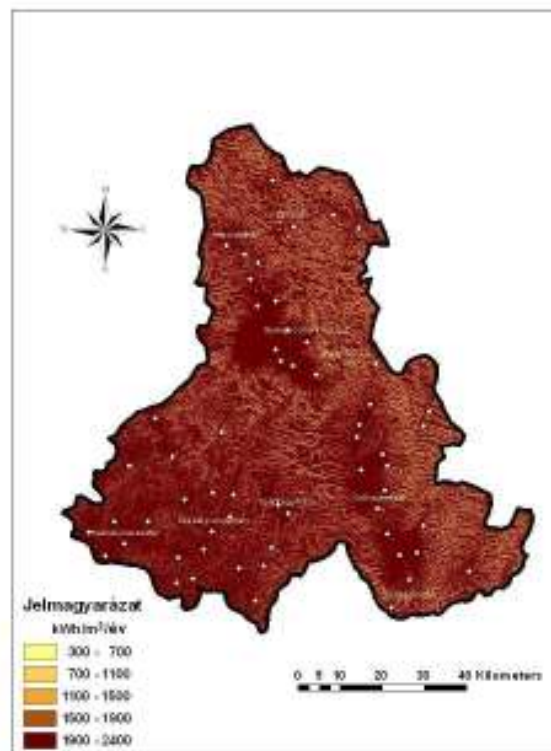
A tanulmány során a hátrányos helyzetű vidéki települések esetében egy olyan alternatív villamosítási megoldás lehetőségeit vizsgáljuk, amely egyrészt biztosíthatná a háztartások szükséges áramigényét, ugyanakkor versenyképesebb megoldás lenne a hagyományos hálózati áramellátással szemben. A megújuló energiaforrások közül a napenergia alkalmazása nemcsak egy környezetkímélő megoldás, hanem egy olyan lehetőség is, amely, bár hosszabb távon térül meg, de sok szempontból előnyösebbnek mutatkozik, mint a konvencionális megoldások. Mindenekelőtt fontos megvizsgálni, hogy milyen napsugárzási potenciállal rendelkezik Harghita megye területe. Ezt követően lényeges lépésként meghatározni a szóban forgó települések háztartásainak áramigényét, amelyet napenergia-hasznosítással szeretnénk megoldani hálózati villamosítás helyett. Mindezek után szükséges a villamos áramot előállító fotóvoltaikus rendszer működési-, illetve költségeirására és az arra igényelhető állami támogatás ismertetése.

Napenergia potenciál Hargita megye területén

Hargita megye estében a 10 éves globálsugárzás átlagértéke 950 - 1050 kWh/m²/év, az éves átlagos napsütéses órák száma pedig 1350 - 1500 óra. Az egész ország területére jellemző azonban, hogy egy átlagos napi sugárzásmennyiség nyáron akár ötször is nagyobb lehet, mint a téli évszakban (ANRE/ARCE, 2006). Mindezek mellett azonban egy derűs téli napon akár 4-5 kWh/m²/nap sugárzási energiamennyiséget hasznosíthatunk úgy, hogy ennek a mennyiségnek az alakulását nem befolyásolja a környezeti hőmérséklet (ISPE 2010).

A 3. ábra Hargita megye éves globálsugárzás összegeit mutatja, amelyet az STRM digitális domborzatmodell és az ESRI ArcGis térinfotmatikai program segítségével készítettünk el a Bartók 2011 tanulmányban meghatározott légköri parametrizációt használva. A 3. ábra szerint a minimális és maximális sugárzási összegek közti különbség mintegy 2100 kWh/m²/év. A legkisebb éves sugárzási összegek 300 - 700 kWh/m²/év között vannak és a magasabb tengerszint feletti magassággal rendelkező részeken jellemző leginkább. A globálsugárzás éves összegeinek legnagyobb értékei 1900 - 2400 kWh/m²/év között alakulnak a nagyobb hegyközi medencék esetében.

A domborzat sugárzásmódosító hatása a különböző kitettségű lejtők esetében is megnyilvánul, a sugárzási térképen szépen elkülönülnek a völgyek északi, illetve déli oldalai az itt mutató globálsugárzásbeli különbségek miatt.

3. ábra: Hargita megye globálsugárzás térképe
Készítette: Bartha Tamás

Napelemes rendszer tervezése az átlagos háztartási igényeket figyelembe véve

A szigetüzemű napelemes rendszer megtervezése esetében a fő szempont, hogy az a lehető legnagyobb mértékben kielégítse a háztartási villamos energia igényeket, valamint, hogy a rendszer teljes beruházási költsége ne haladja meg az ELECTRICA által meghatározott 50.000 RON költséghatárt, amely felett nem gazdaságos számára a háztartásonkénti hálózati villamosítás. Ez utóbbi szempontot azért fontos szem előtt tartani, mert ha a rendszer összköltsége nem lépi át ezt a határértéket, akkor versenyképesebbnek bizonyul a konvencionális hálózati villamosítással szemben, feltéve, ha képes fedezni a minimális háztartási igényeket.

A tervezés első lépéseként meg kell vizsgálnunk a háztartásban az áramfogyasztási jellemzőket. Egy átlagos vidéki háztartás villamos energiaigényének meghatározása, az európai normákat szem előtt tartva (TURCU 2008), a következő paraméterek figyelembevételével történik:

- az igények kielégítésére alkalmazott legszükségesebb elektromos berendezések kerüljenek a háztartási használatba
- az elektromos berendezések gazdaságossági szempontból a lehető legalacsonyabb fogyasztási mutatóval rendelkezzenek
- az egyes háztartási fogyasztók működési időtartamának meghatározásánál viszont a nappalok átlagos havi hosszát, valamint a háztartásokban együttélő családtagok átlagos életvitelét, szokásait kell figyelembe venni. Egy átlagos vidéki háztartás lakóinak napi tevékenysége általában 4:00, 5:00 órától 22:00, 24:00 óráig zajlik.

Az 1. táblázat egy háztartás elektromos berendezéseinek elektromos teljesítményét, napi használati idejét, valamint a háztartás egy napi és végül a havi elektromos energiafogyasztását mutatja. A háztartás teljes egy napi fogyasztása átlagosan 5380 Wh (5,38 KWh), míg a teljes egy havi fogyasztás 161,4 KWh

1. táblázat: A háztartási fogyasztók napi, illetve havi áramfogyasztása a használati idő függvényében

Fogyasztó	Teljesítmény (W)	Használat/óra	Energiaszükséglet naponta (Wh)	Energiaszükséglet havonta (kWh)
TV	100	4	400	161.4 KWh
asztali számítógép	120	4	480	
hűtőszekrény	160	10	1600	
mosógép	1400	0.6	840	
takarékos égő 8db*20W	160	4	640	
DVD lejátszó, rádió	30	4	120	
háztartási gépek	1300	1	1300	
Teljes energiaszükséglet/nap			5380	

Forrás: saját mérések alapján

A 2. táblázat egy 2 KW-os szigetüzemű napelemes rendszer összetevőit, valamint ezek egységárait tartalmazza. Megfigyelhető, hogy a rendszer összetevőinek egységárai közül az inverter ára legmagasabb (1250 €). Az utolsó oszlopban található ÁFA-s árak az országos szinten alkalmazott 24 %-os hozzáadott érték függvényében lettek kiszámolva. Ennek értelmében a javasolt szigetüzemű napelemes rendszer ára 11.910,82 €, ami 49.189,30 RONnak felel meg (2011. június 5-i BNR - Román Nemzeti Bank - valutaárfolyama alapján 1 € = 4,1298 RON), vagyis nem lépi át az ELECTRICA számára már gazdaságtalannal tekinthető költséghatárt.

Az Országos Környezetvédelmi Alap (Administrația Fondului Pentru Mediu) 2011. június 1-én bocsátotta ki a 2011-es évre szóló "Zöld Ház" programot (ORDIN Nr. 1274 din 20 aprilie 2011). Az ország 42 megyéjének összesen 100 millió RON-t különítettek el a program keretében. Ez szerint Hargita megye számára a 326.222 lakos függvényében meghatározott támogatási

keret nagysága 1.504.646 RON (Anexa Dispozitia 350/19.05.2011). Az Országos Környezetvédelmi Alap által folyósított vissza nem térítendő állami támogatásra azok a fizikai személyek pályázhatnak, akik háztartásuk energiaigényének egy részét megújuló energiából szeretnék előállítani. A sikeresen pályázók számára folyósított keretösszeg napelemes és napkollektoros rendszerek vásárlása esetén 6.000 RON.

2. táblázat: A javasolt 2 KW-os szigetüzemű napelemes rendszer költségei

Alkatrész megnevezése	Darabszám	Egységár	Teljes ár (ÁFA nélkül)	Teljes ár (ÁFA-val)
SANYO HIP-200 BA 19 típusú 48V/200 W-os napelem	10 db	638.55 €	6,385.50 €	7,918.02 €
POWER MASTER PM 3000L típusú 24/48VDC/230VAC-50HZ 3000W-os tiszta szinuszos inverter	1 db	1,250 €	1,250 €	1,550 €
POWER MASTER 60A-es töltésszabályozó	1 db	370 €	370 €	458.80 €
BSB POWER típusú 12V/250Ah-ás szolár akkumulátor	4 db	350 €	1,400 €	1,736 €
tervezési, szállítási és szerelési költség		200 €	200 €	248 €
Összesen			9,605.50 €	11,910.82 €

Forrás: www.as-solar-er.com, 2010

Az 2. táblázatban javasolt szigetüzemű napelemes rendszer teljes árába (49.189 RON) beleszámítjuk az esetlegesen megnyert 6.000 RON összegű állami támogatást, akkor így ez a teljes rendszer ár 43.189 RON lesz.

A 2. ábra alapján Úzvölgye esetében az egy háztartásra jutó költség 407.500 RON, míg Tizenhétfalusi-dűlő esetében egy háztartás villamosítási költsége 53.181 RON. A 2. táblázat értékeit figyelembe véve az úzvölgyi háztartás egy szigetüzemű napelemes rendszer működtetésével 358.310,7 RON többletkiadástól mentesülne, Tizenhétfalusi-dűlő településen pedig egy háztartás esetében 3.992 RON megtakarítás jelentkezne az ELECTRICA által megvalósítható hálózati villamosítással szemben.

Következőekben azt vizsgálunk, hogy mennyi energiát képes a javasolt rendszer termelni. A 2. táblázatban található SANYO HIP-200 BA 19 típusú 200 W teljesítményű napelem felülete 1,18 m², ennek megfelelően a 10 db, 2 KW összteljesítményű napelem összesen 11,8 m² felületet foglal majd el. Ha ezt a 11,8 m² felületet 1 óra leforgása alatt végig 1000 W/m² teljesítményű napsugárzás éri, akkor ez idő alatt ez a napelem 2 KW elektromos teljesítményt képes leadni. Ez a sugárzási érték természetesen térben és időben erősen változik. A szigetüzemű rendszer által termelt energiamennyiséget 4 db BSB POWER típusú 12V/250Ah-ás akkumulátor tárolja. Mivel a sorosan összekapcsolt akkumulátortelep feszültsége 48V lesz, de marad a 250Ah telepkapacitás, ebből kiszámítható, hogy az akkumulátorok legfennebb 48Vx250Ah = 12.000 Wh (12 KWh) energiát képesek tárolni együttesen. A feszültségszabályozó logikai vezérlése viszont

nem engedi az akkumulátorokat 20 % alá kisütni, ezért a belőlük felhasználható energia csupán 80 % lesz, vagyis összesen 9.600 Wh (9,6 KWh) áll majd a rendelkezésünkre a felhasználásban. Az ELECTRICA által szolgáltatott hálózati áram esetében a 2011 januárjában a lakossági díjszabás szerint 1 KWh villamos energia értéke 0,53 RON, így a 9,6 KWh energia 5,08 RON-ba kerülne.

A megtermelt villamos energia pontos meghatározásánál a 3. ábra éves globálsugárzás értékeit kell figyelembe vennünk. A térkép szerint a legkisebb éves sugárzási összeg 300 kWh/m²/év, míg a legmagasabb 2400 kWh/m²/év. Az 300 kWh/m²/év értékkel dolgozva kiszámítható, hogy ebből a mennyiségből átlagosan egy napra az év folyamán 821,91 Wh/m²/nap (0,82 kWh/m²/nap) sugárzási energia jut. Ez a sugárzási érték a gazdaságtalan villamosítású nem villamosított vidéki települések esetében Csobános, Gyürke, Úzvölgye, Farkaspalló településekre jellemző. Ebből a napi sugárzási energiából a 2. táblázat alapján leírt szigetüzemű rendszer napelemei naponta átlagosan 1,64 KWh villamos energiát képesek termelni, melynek 80%-t, vagyis 1,31 KWh-t használhatunk fel naponta. Ez az energiamennyiség az ELECTRICA 0,53 RON/KWh díjszabásával számolva napi 0,69 RON értékű energia lesz, éves szinten 252 RON jövedelmet jelent.

A legnagyobb, azaz 2400 kWh/m²/év sugárzási összeggel számolva, amely például Szenéte területére jellemző, a javasolt szigetüzemű rendszer napelemei naponta átlagosan 13.150 Wh (13,15 KWh) villamos energiát képesek termelni, melynek 80 %-át (10,52 KWh) hasznosíthatjuk. Ez a mennyiség az ELECTRICA háztartási fogyasztókra vonatkozó díjszabása szerint 5,57 RON-t jelent naponta. Ez éves viszonylatban összesen 2033 RON-t jelent. A berendezés jelenlegi árát tekintve ez egy 21 éves megtérülési időt jelent, ami arra utal, hogy ezek a berendezések kedvező sugárzási viszonyok mellett akár a gazdaságosnak tekinthető elektromos hálózat kiépítésével is versenyképesek.

Összegzés

Hargita megye területén 2010-ben a S.C. ELECTRICA TRANSILVANIA SUD S.A. villamosítási vállalat kimutatásai alapján 11 olyan hátrányos helyzetű vidéki település található, amelyek esetében a hálózati villamosítással kivitelezett áramellátás a pénzügyi elemzések alapján nem lenne gazdaságos. Ezen a 11 településen a 298 villamosítatlan háztartás számára a villamos hálózat kiépítési költsége egyenként meghaladná az 50.000 RON felső költséghatárt. A hasonlóan hátrányos helyzetű települések számára a villamos hálózat, mint nélkülözhetetlen alapvető infrastruktúra, kiépítése helyett gazdaságosabb lehet az alternatív energiákat alkalmazó megoldás. Ilyen kézenfekvő megoldás lehet a szigetüzemű napelemes rendszer, amely környezetbarát volta mellett számos előnnyel rendelkezik a konvencionális hálózati villamosítással szemben. A megye globálsugárzási viszonyait figyelembe véve megtervezhető olyan napenergia rendszer, ami képes megtermelni egy átlagos háztartás energiaigényét, ugyanakkor gazdaságilag sokkal gazdaságosabban kivitelezhető, mint a nemzeti villamos energia hálózat kiépítése. További előny, hogy szétszort vidéki településeken a szigetüzemű napelemes rendszer működését, mint decentralizált energiaellátó rendszert, kevésbé befolyásolják a természeti és antropogén eredetből származtatható meghibásodások, ellentétben a konvencionális energetikai rendszerekkel.

Felhasznált irodalom

- Bartók B.; Imecs, Z.; Barabás D. (2011): *A Görgényi-plató sugárzási viszonyainak vizsgálat a térinformatikai módszerekkel*, In. VII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia Kiadványa, ÁBEL Kiadó, 2011, pp. 175-180
- Turcu, I. (dir. proiect ICEMENERG S.A.), ICPE S.A., UV TÂRGOVIȘTE, ISPE S.A., IPA S.A., ELECTRICA SISE-TN S.A. (2008): *Studiu de soluții privind electrificarea rurală din surse regenerabile de energie în contextul dezvoltării durabile*. Programul 100 de gospodării electrificate prin utilizarea SRE în România București
- S.C. Electrica Distribuție Transilvania Sud S.A (EFTS) - Sucursala de Distribuție, Miercurea-Ciuc, jud. Harghita
- www.afm.ro (Administrația Fondului pentru Mediu)
- www.anre.ro (Autoritatea Națională de Reglementare în domeniul Energiei)
- www.icemenerg.ro (S.C. Filiala Institutul de Cercetări și Modernizări Energetice S.A.)
- www.ispe.ro (S.C. Institutul de Studii și Proiectări Energetice S.A.)
- www.minind.ro (Ministerul Economiei, Comerțului și Mediului de Afaceri)
- www.as-solar-er.com (S.C. AS Solar ER S.R.L. - Székelyudvarhely)
- ORDIN Nr. 1274 din 20 aprilie 2011 pentru aprobarea Ghidului de finanțare a Programului privind instalarea sistemelor de încălzire care utilizează energie regenerabilă, inclusiv înlocuirea sau completarea sistemelor clasice de încălzire, PUBLICAT ÎN: MONITORUL OFICIAL NR. 310 din 5 mai 2011

Ténykép

Nagy Zoltán – Szendi Dóra

Adalékok Miskolc és a Miskolci kistérség demográfiai változásainak vizsgálatához a rendszerváltástól napjainkig

A tanulmány Miskolc város és kistérségének eltérő demográfia folyamatainak vizsgálatához kíván néhány adalékkal szolgálni. A lakónépesség, a korösszetétel változásai különböző tendenciát mutatnak, és egyes mutatóknál ez érvényes a Miskolci kistérség és az ország más 100 ezer fő feletti városai kistérségeinek viszonylatában is. A lakónépesség, a természetes szaporodás és fogyás, a korösszetétel és a vándorlás idősoros változásai is részben okozói, részben következményei annak, hogy a város és a kistérség fejlettségi pozíciói elmaradnak más nagyvárosok, más nagyvárosokhoz tartozó kistérségek jellemzőitől.

Kulcsszavak: demográfiai változások, nagyváros, Miskolc
JEL-kód: R11, J10

Bevezetés

Miskolc térségében a 20. század során az ipar területi koncentrációjának hatására a főváros után az ország második agglomerációja alakult ki. *Köszegfalvy Gy.* (1999) szerint az intenzív agglomerálódási folyamatot Miskolc és Kazincbarcika (társközpont) valamint 14 település funkcionális és szoros településközi kapcsolatai ösztönözték. Már az 1980-as évek lakosságszámcsökkenése is a változásokat jelzi, de az 1990-es évtized gazdasági átalakulása jelentős demográfiai, gazdasági visszaesést hozott Miskolc számára. Az országos városhálózatban gyengültek a város pozíciói, a korszerűtlen ipari szerkezetnek, és a politikai változásoknak is köszönhetően mind a város, mind a környéke, agglomerációja válsághelyzetbe került. A szükséges infrastrukturális fejlesztések elmaradtak vagy lelassultak, a nehézipar túlsúlya miatt is szükséges szerkezetváltás pénzügyi nehézségekbe ütközött, jelentős visszaesést generálva a gazdaság minden területén, és ezek következtében nagymértékű munkanélküliség is mutatkozott.

Lakónépesség alakulása

A népességszám drasztikus csökkenése, a népesség elvándorlása jellemezte Miskolcot mind az 1990-es, mind a 2000-es években, ezek közül az igazán jelentős csökkenés a rendszerváltás utáni éveket jellemezte, hiszen 1990 és 2000 között 12, 3%-kal csökkent a város lakónépessége. Ennek következtében a 100 ezer főnél népesebb városaink közül a rendszerváltás óta eltelt időszakban Miskolc veszített lakosságából legnagyobb mértékben (15,1%-ot, 1990: 196.442; 2012: 166.823), csak Budapest vesztesége hasonló nagyságú (14,1%). Ugyan Pécs és Székesfehérváron is csökkent a lakónépesség száma (7,9 és 6,6%-kal) de ennek aránya jóval kisebb, míg Kecskemét, Nyíregyháza és Győr növelni (11,4; 3,1 és 1,4%-kal) tudta népességét 1990-től napjainkig.

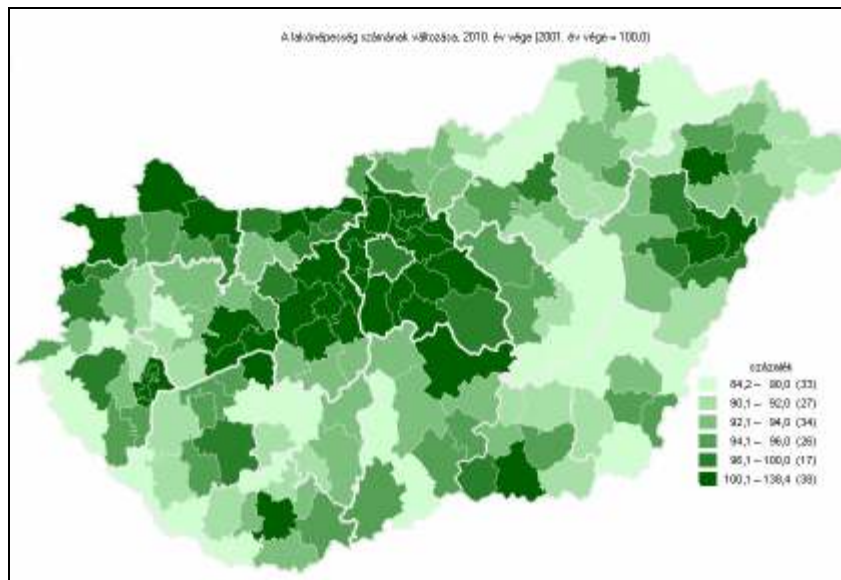
A városi adatok mellett a kistérségi adatok is különböznek 2000-es évek lakónépesség számának alakulásában. A Miskolci kistérség eltérő képet mutat a többi 100 ezer fő feletti lakosságszámmal rendelkező városok kistérségeihez képest. 2000 és 2010 között valamennyi vizsgált kistérségben nőtt a népesség száma, kivéve a Miskolcét, ahol 2010-ben a 2000-es népesség 97,07%-a él, bár ez a különbség nem olyan jelentős, mint a városi adatoknál.

(Nyíregyházi: 100,2%; Debreceni: 101,01%; Szegedi: 102,8%; Pécsi: 101%; Győri: 103,8%; Kecskeméti: 101,2% és Székesfehérvári kistérség: 100,02%). A lakónépesség változásának adatait vizsgálva természetesen árnyalja a képet, hogy az ország és a kistérségek többségének népessége is csökkent ezen időszak alatt.

1. táblázat: Miskolc város és a 100 000 fő feletti nagyvárosok népességszámának változása

100 000 fő feletti város	Népességszám változása (%)		
	2012/2000	2012/1990	2000/1990
Debrecen	98,2%	97,8%	99,6%
Győr	101,3%	101,7%	100,4%
Kecskemét	101,5%	111,4%	109,7%
Miskolc	96,7%	84,9%	87,7%
Nyíregyháza	99,1%	103,1%	104,0%
Pécs	99,7%	92,1%	92,5%
Szeged	100,7%	97,0%	96,3%
Székesfehérvár	99,6%	93,4%	93,7%

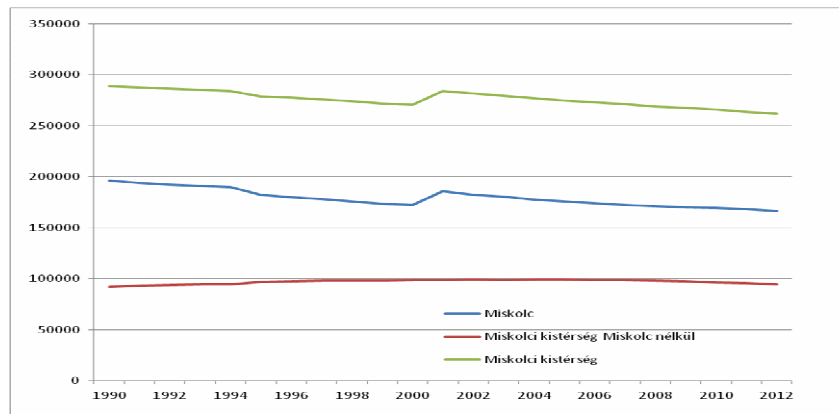
Forrás: KSH adatai alapján saját szerkesztés

1. ábra: A lakónépesség számának változása Magyarország kistérségeiben, 2010. év vége (2001. év vége = 100,0)

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyv 2010.

Az előbbi adatokból következik, hogy a Miskolci kistérség népességcsökkenésének oka nagy részben Miskolc lakosságának drasztikus csökkenése, ezért a kistérség népességszámának alakulását érdemes Miskolc adata nélkül is megvizsgálni.

2. ábra: Miskolc és a Miskolci kistérség népességszámának alakulása 1990 és 2010 között (fő)

Forrás: KSH

Ugyanakkor az agglomeráció egyes településeinek népességszáma gyarapodott, és a kistérség Miskolc nélküli adata 1990 és 2000 között 6,6%-kal nőtt, ez a növekedés a lakásállomány növekedésével, és az infrastrukturális ellátottság fejlődésével párosult. Az ezredforduló után bekövetkezett fordulat hatására már a Miskolci kistérség népessége is csökkent, szinte ugyanolyan ütemben, mint Miskolc városé.

2. táblázat: Miskolc város és a Miskolci kistérség (Miskolc nélkül) népességszám-változása

Évek	Miskolc	Miskolci kistérség Miskolc nélkül
2012/2000	96,7%	96,3%
2012/1990	84,9%	102,7%
2000/1990	87,7%	106,6%

Forrás: KSH adatok alapján saját számítás

Köszegfalvy Gy. (1999) szerint a Miskolcot elhagyók egy része az agglomeráció más településein talált új otthonra. Vizsgálatai szerint két csoportba sorolhatók a kitelepülők:

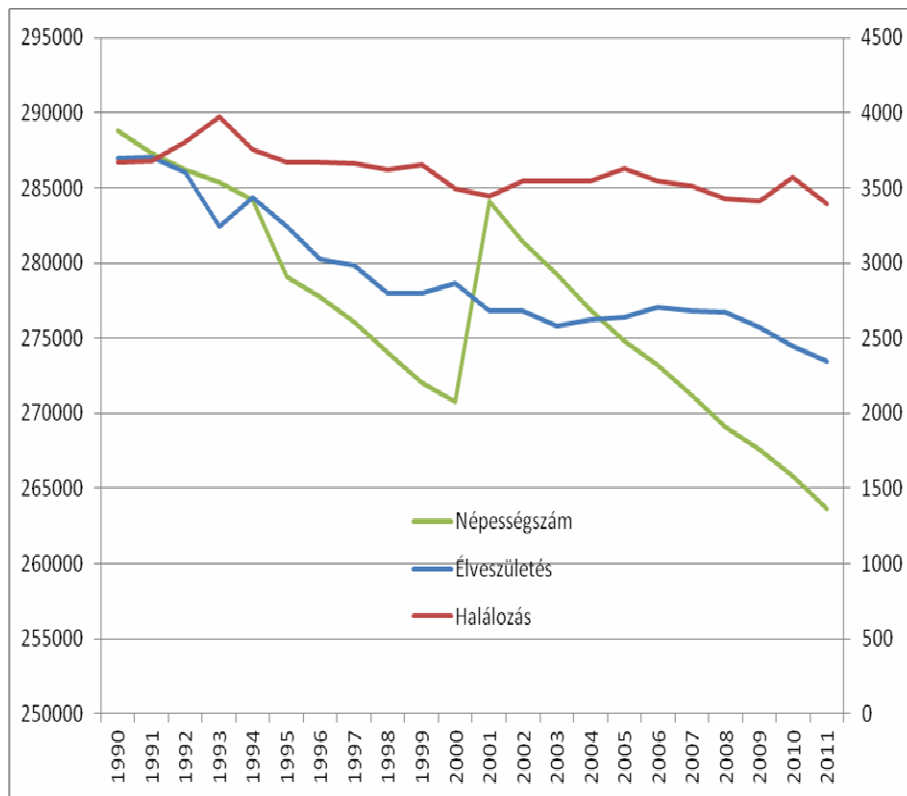
1. csoport: munkanélküliek, nyugdíjasok, nehéz anyagi körülmények között élők számára az agglomeráció településein a megélhetés költségei alacsonyabbak,
2. csoport: jobb anyagi helyzetűek - javarészt vállalkozók- kitelepülése a kedvezőbb környezeti feltételekkel magyarázható.

Az agglomerációs jelenségek a középkorúak számának csökkenését jelzik, ők lesznek, akik az elvándorlásban is legnagyobb arányban részt vesznek.

Korösszetétel

A népességszám változások összetevői a természetes szaporodás/fogyás, valamint a vándorlási folyamatok további érdekes jelenségeket mutatnak. A születések és halálozások száma kedvezőbb képet mutat a kistérségben, míg Miskolc városában nagyfokú természetes fogyás látható. A halálozások száma az utóbbi évtizedben stagnál a kistérségben, az elveszületések száma egyre csökken, így a fogyás évről évre nagyobb. Miskolc városában még kedvezőtlenebb a helyzet, a születések száma még ennél is nagyobb mértékű, és folyamatos csökkenést mutat. A Miskolci

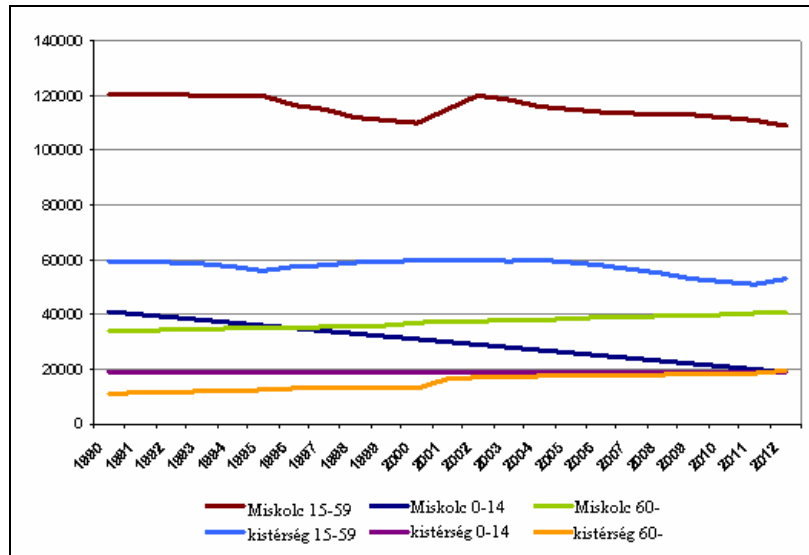
kistérségben 2000 és 2012 között évente átlagosan 0,32%-al csökkent a népesség a természetes fogyás következtében, azonban Miskolc városban ugyanez az érték 0,48% volt.

3. ábra: Miskolci kistérség népességszámának alakulása 1990 és 2011 között

Forrás: KSH adatszolgáltatás alapján saját szerkesztés; élveszületés és halálozás a jobb tengelyhez ábrázolva

A korösszetétel szerinti megoszlásnál is eltérő tendenciák láthatóak Miskolc városában és kistérségében. Természetesen mindkét területi egységben az elöregedés folyamata figyelhető meg, de ezek mértéke eltérő. A városban a 0-14 évesek aránya szembetűnő módon csökken (1990-ről 2012-re 22,4%-kal csökkent) és hasonló folyamat játszódik le a 15-59 éves korcsoportban is (-4,7%). (4. ábra) A kistérségben a fiatalok száma ezzel szemben stagnál, ennek okai persze többfélék lehetnek. Elképzelhető, hogy a kistérség korösszetételében a fiatalok népesség Miskolchoz képest magasabb arányát a roma népesség magasabb arányú előfordulása, és a jellemző demográfiai sajátosságai okozzák. (Cserti Csapó 2008.) A 2001-es népszámlálás idején a Miskolci kistérségben, Miskolc város nélkül számítva (ahol 3,24%) 12,7%-os volt a roma lakosság aránya (a KSH adatai szerint). A 60 év felettek arányának növekedése, az elöregedés a kistérség társadalmában azt jelzi, hogy az idősebb korosztályok kisebb arányban választják az elvándorlást válaszként a gazdasági, foglalkoztatottsági problémákra, kérdésekre.

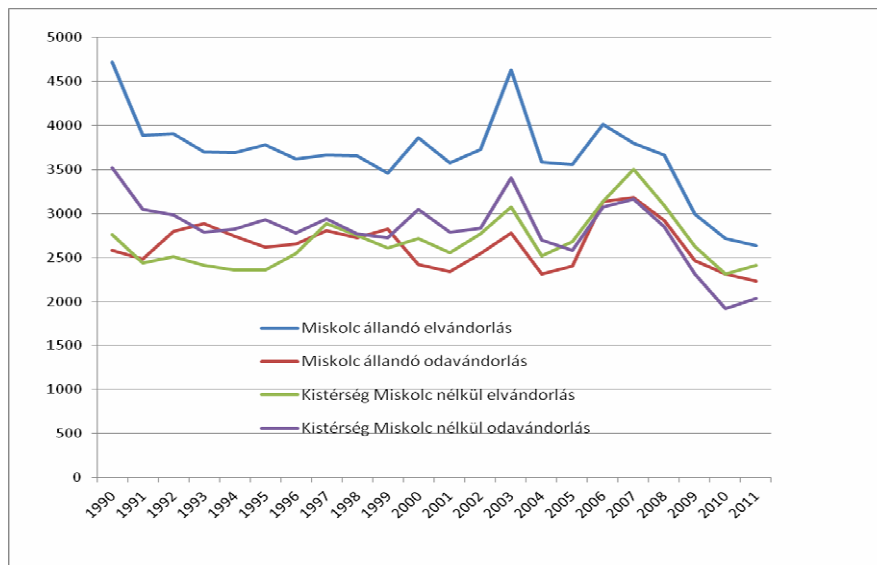

4. ábra: Miskolci kistérség (Miskolc nélkül számított) és Miskolc város lakosságának alakulása, korösszetétel szerinti bontásban (1990-2012)

Forrás: KSH T-STAR adatai alapján saját szerkesztés

Vándorlás

A vándorlási viszonyok a már ismert képet mutatják. Miskolc városában sokkal nagyobb különbség tapasztalható az elvándorlások és odavándorlások között, mint a kistérségben.

5. ábra: Miskolc és a Miskolci kistérség (Miskolc adatai nélkül) vándorlási viszonyainak alakulása 1990 és 2011 között

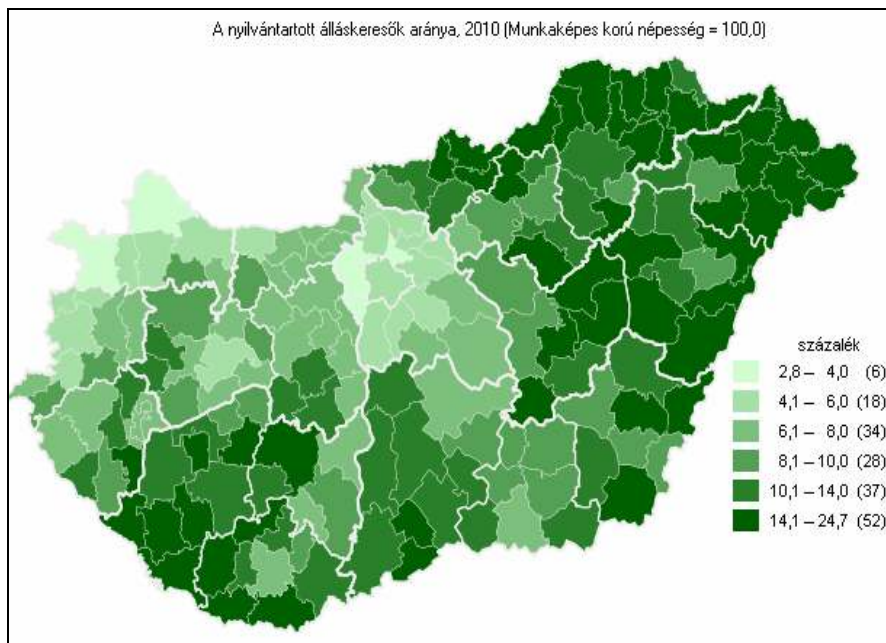
Forrás: KSH

Miskolc város vándorlási különbözete erősen negatív a rendszerváltástól eltelt évek alatt, 1990 és 2004 között 8-9% körül ingadozott, ugyanakkor megállapítható, hogy a vándorlási veszteség 2004-től nagymértékben csökkent (5% ponttal 3% körüli értékre), köszönhetően a csökkenő elvándorlás és a kismértékben növekvő odavándorlás együttes hatásának. Ugyanezen időintervallumban a kistérség vándorlási különbözete ellentétes tendenciát mutatott, mivel 1990 és 2004 között a vándorlási egyenleg pozitív volt (évi átlag 2-3%), majd 2005-től kezdődően érzékelhető a vándorlási veszteség.

Az eltérő tendenciák (kistérségi és városi) oka az agglomerációs hatás, 2004-ig a pozitív kistérségi vándorlási egyenleg (Miskolc nélkül számított adatok szerint) a város lakosságának egy részének környező településekre való kiköltözéséhez köthető a kedvezőbb környezet, és életkörülmények miatt (iparváros, majd annak válsága hatására). A városból elvándorlók másik része (sokszor a kvalifikált fiatalok, középkorúak) nem a kistérség településeire, hanem a kedvezőtlen munkaerő-piaci helyzet miatt a fővárosba, más nagyvárosokba, sok esetben külföldre költözik.

Összességében elmondható, hogy a Miskolci kistérség településein az elmúlt 10 évben kisebb mértékben csökkent a népesség, mint Miskolc városban, ami Bakos N.-Hidas Zs.-Kezán A. (2011) szerint is az agglomerációs folyamatokra világíthat rá.

A demográfiai helyzet vizsgálatához tartozik a munkanélküliség kérdése is. A Miskolci kistérség helyzete a munkaerő-piaci részvétel szempontjából is elmarad más 100 ezer fő feletti nagyvárossal rendelkező kistérségek adataitól, ugyanis a nyilvántartott álláskeresők aránya a munkaképes korú népességéből ebben a kistérségben a legmagasabb, 11,7%. Ugyanakkor például a szegedi kistérségben 6,1%, a győriben 5,1% és a nyíregyháziban 9,5%.

6. ábra: A nyilvántartott álláskeresők aránya Magyarország kistérségeiben, 2010 (Munkaképes korú népesség = 100,0)

Forrás: KSH Statisztikai Évkönyv 2010.

Több fejlettségre, versenyképességre vonatkozó vizsgálat eredményei szerint a Miskolci kistérség nem tartozik a legkedvezőbb pozíciókkal rendelkező kistérségek közé (pl. Faluvégi 2004; Tánczos 2010). Lukovics M.-Kovács P. (2011) vizsgálatai szerint a komplex versenyképesség szempontjából a Miskolci kistérség jelentős lemaradást mutat például a debreceni, pécsi, győri és szegedi kistérségtől, a magyar kistérségek körében csak a 26. helyet foglalja el, besorolásuk alapján közepes versenyképességű térség. A korrigált humán fejlettségi mutatót elemző Farkas M. B. (2012) a Miskolci kistérséget a harmadik kvintilisbe sorolta lemaradva a többi 100 ezer főnél népesebb város kistérségétől.

Összegzés

Véleményünk szerint a fenti csoportosításokban, tipizálásokban nem túl előnyös pozíciók a vizsgált város és kistérségének kedvezőtlen demográfiai jellemzőinek, tendenciáinak is köszönhetőek, amelyeknek néhány részletét próbáltuk felvillantani tanulmányunkban. A város és a kistérség demográfiai viszonyai egy jövőbeni kívánatos gazdasági-társadalmi fejlődés (a munkahelyteremtés, élhetőbb, nagyobb értékű környezet megteremtése, jövedelmi viszonyok pozitív változása, magasabb iskolai végzettséggel rendelkező társadalom hozzáadott-érték növekedése stb.) következtében vehetnének kedvezőbb irányt, csökkenhetne a vándorlási veszteség, nőhetne a születések száma, a lakónépesség és a foglalkoztatottság, amelyek kedvezőbb korstruktúrát is hozhatnának.

„A tanulmány a TÁMOP-4.2.1.B10/2/KONV-2010-0001 jelű projekt részeként – az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg.”

Felhasznált irodalom

- Bakos N. – Hidas Zs. – Kezán A. (2011): *Területi különbségek Magyarországon, A főbb társadalmi és gazdasági folyamatok az ezredforduló után*, Területi Statisztika, 51. évf. 4. szám, pp. 335-357.
- Cserti Csapó T. (2008): *Területi – szociológiai jellemzés a magyarországi cigány népesség körében*. In: Forray R. Katalin (szerk.): *Society and Lifestyles – hungarian Roma and Gypsy communities; Magyarországi cigány/roma közösségek*. PTE BTK Romológia és Nevelésszociológia Tanszék, Pécs, 2008. ISBN: 978 963 642 246 2, pp.75-109.
- Faluvégi A. (2004): *A társadalmi-gazdasági jellemzők területi alakulása és várható hatásai az átmenet időszakában*. MTA KTK. Műhelytanulmányok. Budapest, 2004/5. 50 p.
- Farkas M. B. (2012): *A korrigált humán fejlettségi mutató kistérségek közötti differenciáltsága Magyarországon*. Területi Statisztika. 52. évf. 3. szám, pp. 230-249.
- Lukovics M.- Kovács P. (2011): *A magyar kistérségek versenyképessége*, Területi Statisztika, 51. évf. 1. szám, pp 52-71.
- Köszegfalvy Gy. (1999): *Nagyvárosaink*. Területi Statisztika 39.évf. 1. szám, pp. 24-43.
- KSH: Területi Statisztikai Évkönyvek 1990-2010, KSH adatszolgáltatás
- Tánczos T. (2010): *A magyarországi kistérségek jellemzése társadalmi-gazdasági fejlettségük és fejlődésük alapján*, Területi Statisztika. 50. évf. 4. szám, pp. 406-419.

Műhely

G. Fekete Éva – Lipták Katalin

Kutatás és gyakorlati tapasztalatszerzés a regionális gazdasági szakemberképzésben

A Miskolci Egyetemen 2009-ben indult az első évfolyam a regionális és környezet gazdaságtan mesterszakon. A képzés célja a hallgatók felkészítése a gazdaság területi folyamatainak megértésére és elemzésére, a területi politika formálásához, eszközeinek alkalmazásához szükséges ismeretek átadása és képességek kialakítása. A végzett hallgatók képesek lokális, regionális, nemzeti és európai uniós szinten egyaránt bekapcsolódni a regionális gazdaság szervezésébe, a fejlesztési feladatok tervezésébe és szervezésébe. A felkészítésben fontos szerep jut a gyakorlati tapasztalatszerzésnek, gyakorlati feladatok megoldásának. A hallgatók a tanórákon megszerzett ismereteiket jelenleg négy csatornán keresztül egészíthetik ki gyakorlati tapasztalatokkal. Ezek:

1. Margó esettanulmány készítő verseny,
2. Periféria Nyári Egyetem,
3. Félévközi tanulmányi kirándulások,
4. Bekapcsolódás empirikus kutatások adatgyűjtő folyamataiba.

„MARGÓ” térségfejlesztési esettanulmány verseny

A Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézete és az Észak-magyarországi Regionális Kutatásokért Alapítvány a 2011/12. tanév 2. félévében először hirdette meg „Margó” címmel, a periférikus kistérségek fejlesztési alternatíváit kidolgozó esettanulmány készítő versenyt.

A verseny eredetileg az országos szintű „Felsőoktatás és a kistérségek partnerségi programjához” illeszkedett, a következő tanévben már ettől függetlenül is működik. Célja a felsőoktatásban résztvevő, területfejlesztéshez kapcsolódó tanulmányokat folytató hallgatók tanulmányainak elmélyítése, közösségi felelősségtudatának erősítése és tudásuk megmértetése révén az elmaradott térségek fejlesztésébe bevonható alkotó energiák felerősítése. A versenyben az első évben a nevezők által szabadon választott periférikus (elmaradott) kistérség fejlődési alternatíváinak felvázolásával és egy reálisnak tartott fejlődési irányhoz kapcsolódó fejlesztési intézkedéssor kidolgozásával lehetett részt venni.

A felhívásra 15 pályamunka érkezett Magyarország és Erdély összesen 6 felsőoktatási intézményéből. A beküldött kistérségi esettanulmányok – többek között – az Ózdi, a Kisteleki, a Mórahalomi, a Sarkadi, a Galyasági, a Gyergyói kistérségek fejlesztési problémáit és lehetőségeit dolgozták fel. A kiírásnak megfelelően a zsűri (Dr.G.Fekete Éva, Herczeg Béla, Schwertner János, Wachter Balázs) által összességében legmagasabb pontszámmal értékelt három csapat munkája jutott a szóbeli második fordulóra.

A döntőre 2012. június 14-én délután, a Miskolci Akadémiai Bizottság székházában, a MAB Regionális Fejlesztési Munkabizottság ünnepélyes ülése keretében került sor. A végső értékelésbe a korábbi pontszámok már nem számítottak be. A zsűri (Béres László, Brunda Gusztáv, Herczeg Béla, Dr.Kuttor Dániel) és a jelenlévő, mintegy 20 fő pártatlan néző pontszámai alapján az elhangzott szóbeli prezentációk között az alábbi sorrend alakult ki:

1. helyezett: Babes-Bolyai Tudományegyetem (Kolozsvár)
Az esettanulmányban feldolgozott kistérség: a Gyergyói-medence
A csapat tagjai: Bajtalan Hunor, Blénessy Gabriella, Deák Attila, Szabó Tamás

2. helyezett: Szent István Egyetem (Gödöllő)
Az esettanulmányban feldolgozott kistérség: Kistelek térsége
A csapat tagjai: Förhézt Eszter, Balló László András, Szigeti Tamás, Varga Zsolt
Felkészítő tanár: Dr. Goda Pál – Dr. Kollár Kitti
3. helyezett: Budapesti Corvinus Egyetem (Budapest)
Az esettanulmányban feldolgozott kistérség: Ózd és térsége
A csapat tagjai: Csárdás Éva Anna, Darvas Fruzsina, Ferenczi Dániel, Kiss Melinda
Felkészítő tanár: Dr. Forman Balázs
4. helyezett: Szegedi Tudományegyetem (Szeged)
Az esettanulmányban feldolgozott kistérség: Mórahalomi kistérség
A csapat tagjai: Bagdi Ferenc, Balog Máté, Kovács Péter, Lócskai Ádám
Felkészítő tanár: Dr. Bajmóczy Zoltán – Vas Zsófia

A Miskolci Egyetem csapata ugyan a döntőbe nem került be, de a hazai pálya előnyeit kihasználva, ők is tartottak egy színvonalas prezentációt Jósvafő és környéke fejlesztési lehetőségeiről.

Mint ahogyan azt Dr. G. Fekete Éva, a verseny kezdeményezője megnyitó gondolataiban kifejtette, a verseny elérte célját, amennyiben sikerült a különböző felsőoktatási intézmények hallgatóit az elmaradott térségek problémái iránt érzékenyebbé tenni, valamint a különböző szakmai iskolák között is párbeszédet kialakítani. Ezen törekvés folytatásaként került sor augusztusban – immár harmadízben – a szintén a Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézete és az Észak-magyarországi Regionális Kutatásokért Alapítvány által meghirdetett, ugyancsak több hazai és határon túli felsőoktatási intézmény hallgatóit fogadó „Periféria Nyári Egyetemre”.

Periféria (LHH) Nyári Egyetem

Az előző évek hagyományának megfelelően, 2012-ben harmadszorra is megrendezésre került a *Periféria Nyári Egyetem* Irotán a Világ-és Regionális Gazdaságtan Intézet és az Észak-magyarországi Regionális Kutatásokért Alapítvány szervezésében 2012. augusztus 21-24. között.

A rendezvényen 20 hallgató vett részt, a Budapesti Corvinus, a Miskolci és a Kaposvári Egyetemről. A hallgatók délelőttönként a térség településeit ismerték meg, előre kiadott szempontok alapján interjúkat készítettek, fotóztak. A délutánok szakmai előadásokkal teltek, a témák között megjelent az agrárium és a vállalkozások, a foglalkoztatás és a vidéki környezet.

Előadást tartott Juhász Pál szociológus, Üveges Gábor Hernádszentandrás polgármestere, Dr. Fazekas Károly főigazgató MTA Közgazdaság-és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Vecsei Miklós alelnök Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Dr. Ónodi Gábor és Krizsán András építész, Dr. Kovács Katalin főmunkatárs MTARKK. A rendezvény zárásaként Dr. G. Fekete Éva összegezte a tapasztalatokat a hallgatók közreműködésével.

A hallgatók nagyon élvezték a csendes és nyugodt vidéki környezetben eltöltött, információkban és a vidéki Magyarország megtapasztalásában annál gazdagabb pár napot.

Félévközi tanulmányi kirándulások 2012-ben

A Miskolci Egyetem Regionális és környezeti mester szakos hallgatók Dr. G. Fekete Éva vezetésével 2012-ben négy szakmai kiránduláson vehettek részt. A szakmai program minden esetben a Vidékfejlesztés, a Helyi gazdaság- és foglalkoztatás-fejlesztés és a Regionális programozás és menedzsment és a Környezeti elemzések tárgyakhoz kapcsolódott.

2012. április 4. – Borsod-Torna-Gömör LEADER Közösség (Boldva – Borsodszirák – Edelény)

A Bódva-völgyben tett kirándulás elsősorban a vidékfejlesztés néhány kulcskérdésére fókuszált. Boldván a helyi sütödében, majd a helyi húsboltban a helyi gazdaság és a helyi piac működésével, a helyi termékek előállításával és értékesítésével, majd a 2011-ben, vidékfejlesztési támogatással indított Integrált Közösségi Szolgáltató Tér feladataival, eddigi eredményeivel ismerkedtek a hallgatók. Borsodszirákon Tóth Bálint 300 hektáron gazdálkodó egyéni vállalkozó gazdaságát, azon belül is a szintén vidékfejlesztési támogatással létrehozott mézfeldolgozó technológiáját és piaci vonatkozásait mutatták be a csoport számára. Edelényben a helyi LEADER akciócsoport munkaszervezetének vezetője a LEADER program gyakorlatába és a vidékfejlesztési menedzsment mindennapjaiba adott betekintést.

2012. április 21. - Borsodi Mezőség (Gelej – Tiszabólna – Tiszavalk – Tiszadorogma – Ároktő)

A szakmai kirándulás a geleji sajtüzemben tett látogatással kezdődött. Gelejen az évtizedeken át híres juhászat – a nagyüzemi keretek között – megszűnt és helyét a tejelő szarvasmarha ágazat vette át. Szükség volt erre a váltásra, hiszen a 90-es évek elején épült tejüzem folyamatos működéséhez nagy mennyiségű alapanyagot kellett biztosítani. Így a juhászat már nem annyira jellemző a településre, de a juhászt, mint a "geleji" termékek védjegyét megtartotta az üzemet működtető, jelentős részben exportra termelő SAJT KFT. Tiszabólnán a Mezőgazdasági Szövetkezet elnöke a szövetkezet gazdálkodásáról és kiemelten az agrárkörnyezetvédelmi programhoz való kapcsolódásukról (tűzokvédelem) tartott ismertetőt. Tiszavalkon az 1999-ben alakult, de mára a térségben működő más fejlesztő szervezetek árnyékába került Cötkény Térségfejlesztő Szövetségről, a térségben indított ökológiai programról, valamint a kistérségi fejlesztő munkában szerzett tapasztalataikról adtak tájékoztatást a Szövetség vezetői. Tiszadorogmán a LEADER csoport tevékenységét mutatta be az egyesület elnöke, a munkaszervezet vezetője és egyik menedzsere. Ároktőn a település általános bemutatása mellett a közmunkaprogram került a fókuszba.

2012. október 29. – Cserehát (Boldva)

A kirándulás célja ezúttal az volt, hogy a területfejlesztés szakirányos hallgatók bepillantást nyerhessenek egy településszövetség és egy települési önkormányzat életébe, mindennapi feladataiba és problémáiba. A kirándulás során Boldva községbe tértünk vissza. A látogatás első felében a História-völgy boldvai állomásán megtekintettük a Református templomot valamint a Barátok házában létrejött kiállítást a falu történelmi múltjáról, a szerzetesek életéről. A Barátok házában - közös teázás keretében – találkoztak Báriné Kántor Magdolnával a Cserehát Településszövetség menedzserével, akit a településszövetség feladatáról, céljairól és aktuális projektjeikről kérdeztek a hallgatók. A szakmai kirándulás a délután 5 órakor kezdődő testületi üléssel zárult. Itt a hallgatók képet kaphattak a település helyzetéről, a jelenleg megoldandó feladatairól és problémáiról illetve megismerkedhettek a település képviselőivel. A testületi ülés napirendjén a körzeti orvosnak, majd a védőnőnek a település közegészségügyi (benne hangsúlyosan a telep 134 portáján élő 770 fő roma lakos) helyzetét áttekintő beszámolója, a járás megalakulásából és az iskola állami kézbe adásából adódó változások áttekintése, az ebből adódó helyi döntések meghozatala szerepelt. Közben a hallgatók bepillantást nyerhettek a szociális problémák helyi kezelésébe, az iskola önkormányzati kézben maradását kezdeményező helyi döntést megalapozó érvek felsorakoztatásába, a helyi közösséget érdeklő kérdések körébe. Megtapasztalhatták a szubszidiaritás gyakorlati érvényesülését a helyi és a járási hivatalok közötti hatáskörök telepítésében, a polgármesteri hivatalok és a kistérségi társulások átalakulásából adódó gyakorlati feladatok és kérdések körét.

2012. november 26-27. – Zemplén (Pálháza – Komlóska)

A kirándulás első napján a hallgatók Pálházán, Magyarország egyetlen, 1959 óta működő perlitbányájában tettek látogatást. Közvetlenül a bánya melletti előkészítő üzemben történik az építőiparban hőszigetelésre, a mezőgazdaságban pedig talajjavításra, a földkeverékek lazítására használt perlit őrlése, szárítása és osztályozása. Kőkapun a Károlyiak korában vadászkastélyként használt épületre és a csodálatos természeti környezetre épült turisztikai szolgáltatások, Sátoraljújhelyen a Kalandpark szolgáltatásai megismerése segítette a térségi turisztikai fejlesztések működésének megértésében. Pálházán a polgármesteri hivatalban kapott tájékoztató pedig az ország legkisebb városának mindennapjaiba engedett bepillantást. Másnap Zemplén egy több szempontból is unikális kistelepülése, Komlóska és az ott folyó helyi fejlesztés megismerése szerepelt a programban. Komlósán a helyi gazdaság tudatos felépítésének és fejlesztésének egy érdekes gyakorlatával ismerkedhettek meg a hallgatók. Az ország talán legkisebb működő, ruszin nemzetiségi iskolája, a meglévő és kialakuló helyi termelő vállalkozások és termékeik, a több száz vállalkozásnak telephelyet adó iparterület megismerésén túl a polgármesterrel készített többórás interjú segítette a „komlóscai csoda” titkának megfejtésében és ezáltal a helyi fejlesztésről tanultaknak a gyakorlattal való összevetésében. A Komlósán tapasztaltakból esettanulmány készült, mellyel a hallgatók egy csoportja a 2013. évi „Margó” esettanulmány készítő versenyre is nevezni kíván.

Bekapcsolódás empirikus kutatások adatgyűjtő folyamataiba

A posztmodern értékek vidéki térségekben való jelenlétének kimutatását szolgáló 2009-2011. évi kérdőíves felmérésekben részt vettek a hallgatók is. Ezt követően az Észak-magyarországi Regionális Kutatásokért Alapítvány által, a Közösen a jövő munkahelyeiért Alapítvány támogatásával megvalósított „Lokális foglalkoztatáspolitikai, a nem piaci foglalkoztatás jellemzői” című kutatás ad feladatot a mesterszakos hallgatók számára. A helyi önkormányzatok és civil szervezetek képviselőivel közösségi foglalkoztatási tapasztalataikról készített interjúk és a non-profit foglalkoztatás költség-haszon elemzésének elvégzéséhez szükséges adatokat összegyűjtő kérdőív összeállítása, lekérdezése, feldolgozása, majd az ezen információkon alapuló kilenc esettanulmány készítése nem csupán kutatási gyakorlatot adnak, de valós élettapasztalatokkal is gazdagítják a fiatalokat.

A hallgatók véleménye szerint az ezekhez hasonló egyetemen kívüli szakmai programok jelentős mértékben segítik látókörük bővítését, a megszerzett elméleti tudás rögzülését, alkalmazhatóságának tesztelését. Mindez az órai munkában és a vizsgán is visszatükröződött, a látottak számos esetben szolgáltak példaként és hivatkozási alapként az elméleti kérdések kifejtéséhez.

Kitekintő

Nagy Katalin

Kulturális útvonalak Svájcban – egy rendszer, ami működik

A kulturális útvonalak kialakítása a térségi turizmusfejlesztés innovatív eszköze lehet, amennyiben a komplexitásra, versenyképességre és fenntarthatóságra törekszik. Hazánkban és régióinkban is több kezdeményezéssel találkozhatunk, melyek valamilyen okból azonban (legtöbbször a források és megfelelő szervezeti keretek hiányában) hosszú távon nem működőképeseek. Ez a tanulmány egy olyan rendszert mutat be, mely megfontolt tervezésen, tudományos kutatáson, innováción és partnerségen épült fel, jelentős versenyelőnyt biztosít, és nem utolsósorban a tudomány és a turizmus összefonódásának szép példája.

Kulcsszavak: kulturális útvonalak, tematikus utak, turisztikai innováció, együttműködés.
JEL-kód: L83, O14, O31

Bevezetés – az innovációk szükségessége

Kétségtelen, hogy a turizmus globális világában a versenyképesség és a fejlődés motorja az innováció. Már Schumpeter (1934) óta tudjuk, hogy az innováció valamennyi formája fellelhető a turizmusban is: (1) új termékek vagy szolgáltatások, (2) új fejlesztési folyamatok, (3) új piacok, (4) új partnerek és (5) új szervezeti formák. Más részről azonban az innováció szinte teljes hiányával szembesülünk: ennek oka, hogy a turizmus szolgáltatói főként kis és közepes vállalkozások, vagy éppen magánszemélyek, akiknél nem jelennek meg a nagyvállalatokra jellemző, saját kutató és fejlesztő részlegek tevékenységei. Így az ágazat innovativitásának fejlesztése érdekében egyetlen járható út marad – az összefogás, együttműködés.

A turisztikai innovációk legismertebb tipológiája Weiermair-től származik, aki szerint a turisztikai innovációk lényege, hogy új cél – eszköz kombinációkat, a piac illetve a vállalkozás számára új problémamegoldásokat alakítsanak ki, melyek lehetséges formái (*Weiermair 2004*):

- *szerves innovációk*, melyek a meglévő kompetenciákra, a meglévő kapcsolatokra, kooperációkra épülnek,
- *rés-innovációk*, melyek a meglévő kompetenciák új, koncentrált kooperációs formákat jelentenek,
- *szervezeti innovációk*, melyek új együttműködések, kooperációk kialakítását jelentik, de meglévő kompetenciák nélkül,
- *forradalmi innovációk*, melyek meglévő kapcsolatokra, új kompetenciák kialakítására törekszenek.

Mivel az új termék innovációk könnyen másolhatók, illetve adaptálhatók, a folyamat innovációk és a minőségi fejlesztések válnak egyre fontosabbá. A turizmusban megvalósuló innovációk nem szűkíthetők le egyéni innovációs teljesítményekre, hanem valamilyen *együttműködés eredményei*, melyben megtalálható az egyéni vállalkozói szint (szolgáltatók, érdekeltek, érintettek, vállalkozások, alkalmazottak, fogyasztók, cégek, vagy akár nagyobb vállalatok is) és a közösségi szint (turisztikai hivatalok, marketing szervezetek, helyi és regionális önkormányzatok) is.

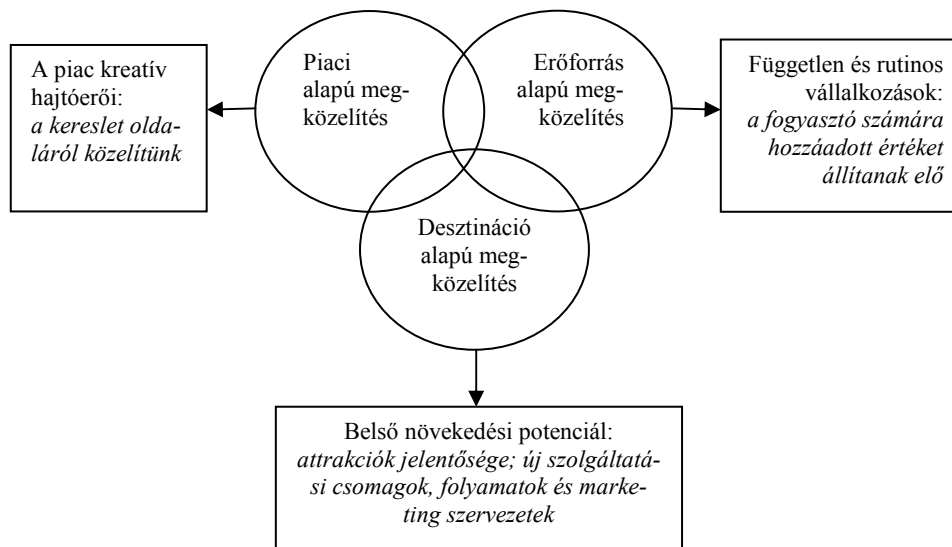
Utóbbiak határozzák meg azt a gazdasági, társadalmi, környezeti, szabályozási, szervezeti és egyéb tényezőket, melyek hatással vannak a turizmus fejlődésére, másrészt pedig annak környezeti elemeit biztosítják. Mindezek menedzselése bír a legnagyobb hatással az innovációs folyamatra, mely tevékenység leginkább a klaszterek menedzseléséhez hasonlítható. Ha a turizmus élményközpontúságát tekintjük, akkor elfogadható, hogy az innováció sokkal inkább egy folyamat eredménye, mint az egyes vállalkozók vagy szolgáltatók kreativitásának gyümölcse.

Az OECD 2003-as luganói konferenciájának egyik megállapítása, hogy a turisztikai innovációk többé nem az óriási lépéseket jelentik, sokkal inkább apró lépések sorozata, melyek eredménye egy, a fejlődésben való nagy ugrás.

Turisztikai innovációk

Jelen esettanulmánynak nem célja, hogy átfogó képet adjon a turisztikai innovációk széles szakirodalmáról, a különböző elméletekről és modellekről. Azt az egyet szeretném kiemelni, mely legjobban szemlélteti azt az innovációs alapot, melyen a Svájci Kulturális Útvonalak hálózatát sikerült felépíteni.

Az innovációt több oldalról is megközelíthetjük: elemezhetjük piaci, desztinációs vagy erőforrás alapon. Esetünkhöz leginkább az erőforrás alapú megközelítés párosítható, ahol nem csupán a rendelkezésre álló humán, hanem természeti és kulturális erőforrások hasznosítása is példa értékű.

1. ábra: Innovációs megközelítési módok
Forrás: Innovation in Tourism (Koch 2004, in Keller 2005)

Svájci Kulturális Útvonalak

A svájci innovációs miliő

Bár számos OECD tagország foglalkozott (és teszi azt most is) a turisztikai vállalkozások innovációs folyamataival, csupán alig néhány dolgozott ki speciális programot ennek támogatására.

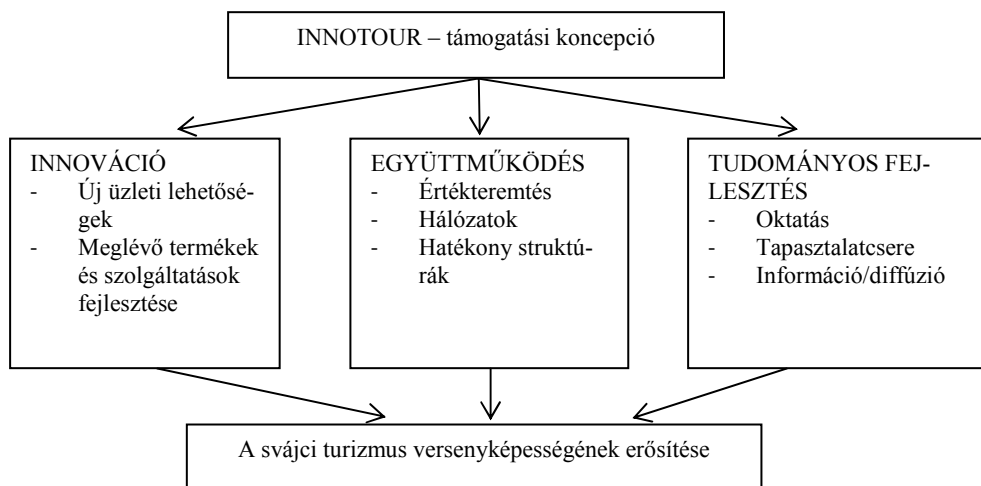
A svájci kormány felismerte a jelentőségét és támogatja a kis- és közepes vállalkozások innovációs képességét a turizmus szektorban, mely hozzájárulhat az ország turizmusának megújulásához. Ennek érdekében a Gazdasági Államtitkárság (SECO) speciális szabályozó és pénzügyi

eszközrendszer dolgozott ki, mely 1997 októberétől működik. Svájcban a turizmus a gazdasági növekedés és foglalkoztatás egyik alappillére. A szövetségi program a turisztikai innovációkat és együttműködéseket támogatja, *INNOTOUR* néven. Az innovatív turisztikai projekteket megvalósítók pénzügyi támogatást igényelhetnek az államtól, amennyiben megfelelnek az alábbi követelményeknek:

- eredeti innováció valósul meg,
- a turisztikai kínálat központi termékeihez kapcsolódik,
- megfelel a fenntartható fejlesztés követelményeinek,
- javítja a foglalkoztatást,
- mások által is hasznosítható modellként szolgál,
- a projektet 50 %-ban a pályázó finanszírozza,
- több vállalkozás közösen valósítja meg.

Az *INNOTOUR* a volumengazdaságos és szinergiát teremtő projekteket támogatja, melyek hozzájárulnak a strukturális problémák megoldásához, pozitív hatással vannak a látogatószám és a bevételek növelésére, és a turizmustól függő régiókat és ágazatokat segítik. A program indításakor 18 millió CHF állt rendelkezésre az alapon, 1997-2001 között. Az *INNOTOUR* támogatta a képzést és továbbképzést, a szolgáltatói lánc gyenge szemeinek erősítését. Ez különösen azokban az esetekben volt hasznos, amikor az új termékek vagy folyamatok új, eddig nem elérhető ismereteket igényeltek.

Az *INNOTOUR* elsősorban a kis- és közepes vállalkozások innovációs kedvét kívánta növelni. 2000-től minden évben egy svájci turisztikai díjat ítélnek oda a legsikeresebb innovációs projekteknél. 2004-ig 133 turisztikai projekt részesült összesen 125 millió CHF támogatásban, a jelen, 2012-2015 közötti időszakra jóváhagyott keretösszeg 20 millió CHF.

2. ábra: Az *INNOTOUR* új, 2012-es koncepciója

Forrás: www.inno-tour.ch

A Svájci Kulturális Útvonalak program

Svájcban az 1960-70-es évek nagy közlekedési infrastruktúra fejlesztései kapcsán döbrentek rá arra, hogy a modern építkezésekkel párhuzamosan a régi, hagyományos, eredetileg kereskedelmi, katonai vagy zarándok céllal épített utak (köztük még római korabeliek is) szép lassan az enyészeté lesznek.

A svájci szövetségi kormány a berni egyetem szakértőit, kutatóit kérte fel arra, hogy készítsék el a régi utak leltárát. Interdiszciplináris team alakult, melyben térképészek, geográfusok, történészek, régészek és turisztikai szakemberek is részt vettek. A csoport nem csupán a régi utakat térképezte fel, hanem a hasonló értéket képviselő út menti építményeket (egykori vámházakat, fogadókat, kápolnákat, keresztek, hidakat) is. 30 ember 20 évi munkájával, 50 millió svájci frank állami befektetéssel készült el 1984 – 2003 között a svájci történelmi útvonalak leltára (IVS), mely részletesen dokumentálva, térképekkel, leírásokkal, történelmi és tudományos információkkal, kantonokra lebontva tartalmazza e hatalmas örökséget. A feltárás során több módszert is alkalmaztak:

- régi dokumentumok és térképek tanulmányozása,
- történelmi kutatás,
- helyszíni, földrajzi és térképészeti felmérések.

A leltár részét képezte a természeti és kulturális örökség védelméről szóló svájci szövetségi törvénynek. A munka elkészülése után, a feltárt értékeket nemzeti – regionális – helyi védettségű kategóriákba sorolták. A besorolás alapja az adott út közlekedésben betöltött szerepének fontossága, valamint még meglévő, látható elemeinek jelentősége képezte. Néhány megdöbbentő tény:

- a feltárt utak száma: 24.478 db
- a feltárt utak teljes hossza: 50.248 km
- az összes feltárt kulturális elem száma: 22.662 km

A leltár eredetileg egy tervezési eszköznek készült. Azonban már a munkálatok közben nyilvánvalóvá vált, hogy a történelmi utak és útvonalak, a vonzó kulturális látnivalók és a páratlan természeti környezet hatalmas potenciált jelent a turizmus fejlesztésére és a regionális fejlesztésekre egyaránt. Így született meg a svájci kulturális utak ötlete...

2003-ban, a leltár elkészülése után, a szakértői csapat együtt maradt, és megalapították a ViaStoria nevű szervezetet, hogy a felhalmozott óriási szakmai tudást tovább hasznosítsák. Munkájuk közé tartozik, többek között, az állami feladatot jelentő, és általuk ellátott további feltárások, védelem, renováció és megfelelő hasznosítás biztosítása. Továbbra is szoros kapcsolatot ápolnak a Berni Egyetem Történettudományi Intézetével, több tudományos kutatásban is közreműködnek.

A Svájci Kulturális Útvonalak volt az első nagy projektjük, melynek megvalósítását az INNOTOUR program is támogatta. A Kulturális Útvonalak projekt célkitűzései a következők:

- új turisztikai élmények kínálatának létrehozása a történelmi útvonalakon,
- az akadémiai kutatás eredményeire (IVS) építve új turisztikai csomagok kialakítása,
- regionális és helyi attrakciók bekapcsolása, tipikus helyi mezőgazdasági termékek népszerűsítése, ezáltal hozzáadott érték létrehozása a régiókban.

A projekt alap-elemeként 12 országos jelentőségű útvonal került kialakításra. Mindegyik a svájci kultúra és történelem egy-egy speciális részét mutatja be. Az egyik útvonal az első Európai Kulturális Útvonal, az 1987-ben kialakított, Santiago de Compostelába tartó Szent Jakab zarándokút része is, de van köztük hagyományos sajtkereskedelmi útvonal is, illetve az első, Thomas Cook által 1863-ban Svájcba, az Alpokra indított szervezett túra útvonala is. A turisztikai hasznosítással egyben a fenntartás és megóvás, folyamatos karbantartás is biztosított, a tájképi

értékéről nem is beszélve. A mezőgazdasági és kézműves termékek bekapcsolása pedig az egyes térségek történelmi hagyományait és kereskedelmi múltját hangsúlyozzák.

3. ábra: Az alap 12 “ViaRoutes” útvonal
Forrás: www.kulturwege-schweiz.ch

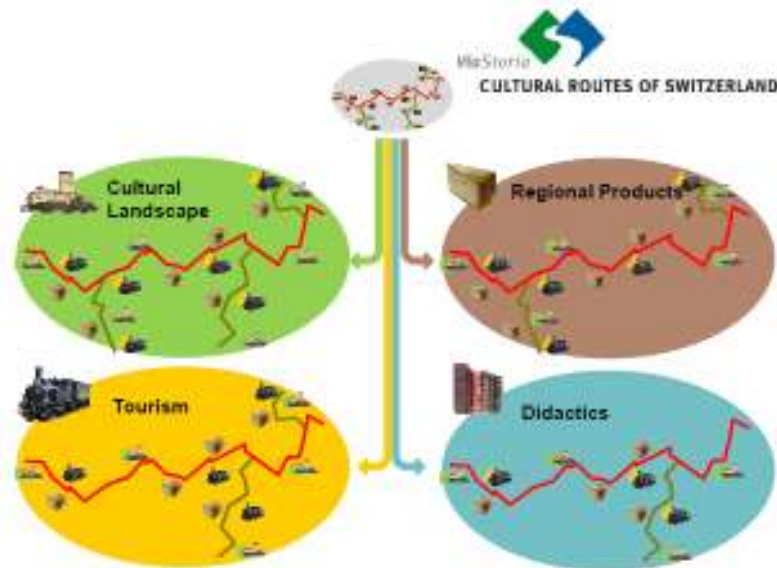
A projekt azonban itt nem állt meg. Kiválasztásra került további 300, regionális és helyi jelentőségű útvonal, melyek turisztikai kínálatá fejlesztése jelenleg is folyik, s az elkövetkező néhány év feladata lesz. Ezáltal erősödik a szövetségi állami, regionális és helyi szintű együttműködés, s egy, a teljes országot átfogó hálózat jön létre. Igen fontos kiemelni, hogy minden útvonal esetében létezik egy felelős szervezet, a helyi / regionális kezdeményezések koordinátora és menedzselője, aki a turisztikai kínálat működtetését is végzi. A meglévő 12 országos útvonal mindegyikén lehetséges csomagajánlatokban is foglalni, a gyalogos turisták számára – a közlekedési és természetjáró szövetségekkel szoros együttműködésben – a csomagok szállítása is megoldott.

A Svájci Kulturális Útvonalak projekt megvalósulásával a ViaStoria egy olyan marketing ernyő-szervezetté alakult, mely felelős az országos információs platform (weboldalak) üzemeltetéséért, kiadványok készítéséért, valamint egységes minőségi követelmény rendszer kidolgozásáért és a kandidáló útvonalak minőségi ellenőrzéséért is. Fontos tanácsadó és konzultációs szerepkört is betöltenek, erre egy speciális programot dolgoztak ki, természetvédelmi, mezőgazdasági, turisztikai és nevelési blokkokkal:

A fejlesztési program kulturális utakat működtető szervezetek, helyi önkormányzatok, kis és közepes vállalkozások és klaszterek számára készült. Bár a vállalkozások számára nincsen egységes minőségi követelményrendszer, a Svájci Kulturális Útvonalak program számos kritériumot dolgozott ki, melyek alapján a jelentkezőket szelektálják (kivételt képeznek a helyi, mezőgazdasági és kézműves termékek, melyeknek rendelkezniük kell a nemzeti Q-védjegy vagy AOC minőségi védjegy valamelyikével).

Valamennyi kulturális útvonal projekt két fő lépésből áll:

1. a desztináció adottságainak és látnivalóinak értékelése, dokumentálás, táblázás, minőségi útmutató készítése, a látogatók tájékoztatása – *Cultural Landscape Program*,
2. turisztikai kínálat kialakítása, foglalható csomagajánlatok kidolgozása – *Tourism Program*.

4. ábra: A ToolBox – speciális fejlesztési eszköz
 Forrás: Baukasten Kulturwege Schweiz, ViaStoria

Amennyiben igény van rá, a program kiegészíthető a másik két elemmel is: a mezőgazdasági, helyi termékek (pl. sajt, szárított húsfélék, gyógyfüvek, stb., valamint kézműves termékek) kínálatával, valamint az oktatási programokkal (pl. erdei iskolák, természeti környezetben tartott iskolai foglalkozások).

A program meghatározott kritériumrendszert alkalmaz a kulturális útvonalak kiválasztásában, és a fejlesztési projektek alatt:

- általános kritériumok:
 - egy vagy több tipikus regionális gyökerekkel rendelkező téma,
 - más útvonalaktól egyértelműen megkülönböztethető,
 - az IVS elemeire épít,
 - beépíti a hivatalos természetjáró túraútvonalakat,
 - integrálja a tömegközlekedést (legalább a kezdő- és végpontok összeköttetésében állnak),
 - használja a szövetségi természeti és műemlékek jegyzékét,
 - megtalálhatók benne a nemzeti vagy regionális örökség-elemek,
 - beépíti a világörökségi helyszíneket,
 - figyelembe veszi a védett területeket (pl. nemzeti parkok, geológiai helyszínek, tájképi értékek),
 - integrálja a kulturális attrakciókat,
 - figyelembe veszi a regionális prioritásokat,
 - beépíti az elszigetelt műemlékeket, történelmi építményeket,
 - helyi és regionális specialitásokat tartalmaz (pl. gasztronómiai örökség).
- természet és kulturális örökség védelmét szolgáló kritériumok:
 - részét képezi a regionális fejlesztési vagy kezelési terveknek,
 - megfelel a régió, annak önkormányzatai és szervezetei érdekeinek,
 - professzionális projekt menedzsmenttel rendelkezik, mely egységes a többi kulturális útvonalhoz képest,

- rendszeres monitoring tevékenységet folytat a minőségi elvárásoknak való megfelelés érdekében,
- a teljes projekt folyamat dokumentálásra kerül,
- minőségi előírásokat fogalmaz meg,
- részt vesz a program közös marketing tevékenységeiben,
- részt vesz a közös kommunikációs és hálózati tevékenységekben,
- megfelelő indikátorokat alkalmaz a fenntarthatóság biztosítására.
- turisztikai program elvárásai:
 - a kínálat a kulturális útvonalra épül,
 - megfelel a minőségi elvárásoknak (a projekt során kerül kidolgozásra),
 - professzionális projekt menedzsmenttel rendelkezik,
 - vállalja az éves minőségellenőrzést és a folyamatos fejlesztési tevékenységeket.

A projekt jelentős bevételeket biztosít az egyes régiók számára. Az egyéni turistákból és a csomagot foglalókból származó bevétel 2010-ben elérte a 13 millió svájci frankot.

A projekt egyértelműen sikertörténet – olyan példát mutat, melyet nemzetközi szinten is követni kell. A ViaStoria ebben is élen jár: jelenleg a Himalájában, Nepál elmaradott, de értékes örökséggel és hagyományokkal rendelkező térségeiben végez hasonló munkát.

Összegzés, tanulságok

A turizmus globális trendjeit tekintve megállapíthatjuk, hogy a tömegturizmussal szemben az egyedi igényeket kielégítő, különleges ajánlatok, az igazi élmények, a hagyományok és az örökség felé fordulás jellemzi a keresletet. Természeti és kulturális örökségünk páratlan adottságokkal ruház fel bennünket – a lehetőségekkel azonban nem tudunk mindig élni.

Magyarországon a tematikus utak kialakítása az utóbbi másfél évtizedre jellemző igazán, az „igazi” kulturális útvonalak száma azonban csekély. Vannak kezdeményezések, de számos elem nem található meg a versenyképes és fenntartható működéshez. Leginkább valamilyen projekt, elérhető támogatás hatására kezdődik a létrehozásuk, a belső indíttatás, közösségi kezdeményezés, hosszútávon működtető szervezet általában hiányzik.

Legszembetűnőbb különbség, a svájci példa alapján, a turisztikai szolgáltatókkal való együttműködés és a működtető, menedzselő szervezet hiánya – épp azok a fő tényezők, melyek a kulturális útvonalak versenyképes működésének alappillérei.

Egyelőre sajnos álom marad egy svájci mintájú rendszer kialakítása Magyarországon, hiszen az alap-intézményrendszer is teljes átalakulásban van, a közigazgatásról nem is beszélve. Nem világosak a feladatok, nincsen olyan turizmus törvény, mely egyértelműen osztaná le a feladatokat, felelőségeket és forrásokat. Központi rendszer és minőségi kritériumok érvényesítéséhez pedig a mindenkori kormányzat támogatása lenne szükséges – politikai beállítottságtól függetlenül, hiszen a kultúra, a természeti és történelmi örökség „pártsemleges” nemzeti érték. Doktori kutatásom fő iránya az együttműködések vizsgálata. Választ találni arra az egyszerű kérdésre, miért nem megfelelő az együttműködés a magyar turisztikai szolgáltatók között. Ennek megértése, a tényezők feltárása után megoldást szeretnék kínálni egy együttműködési és szervezeti modellben, mely az örökség-alapú kulturális útvonalak fejlődését és versenyképes kínálatá formálását segíthetné elő.

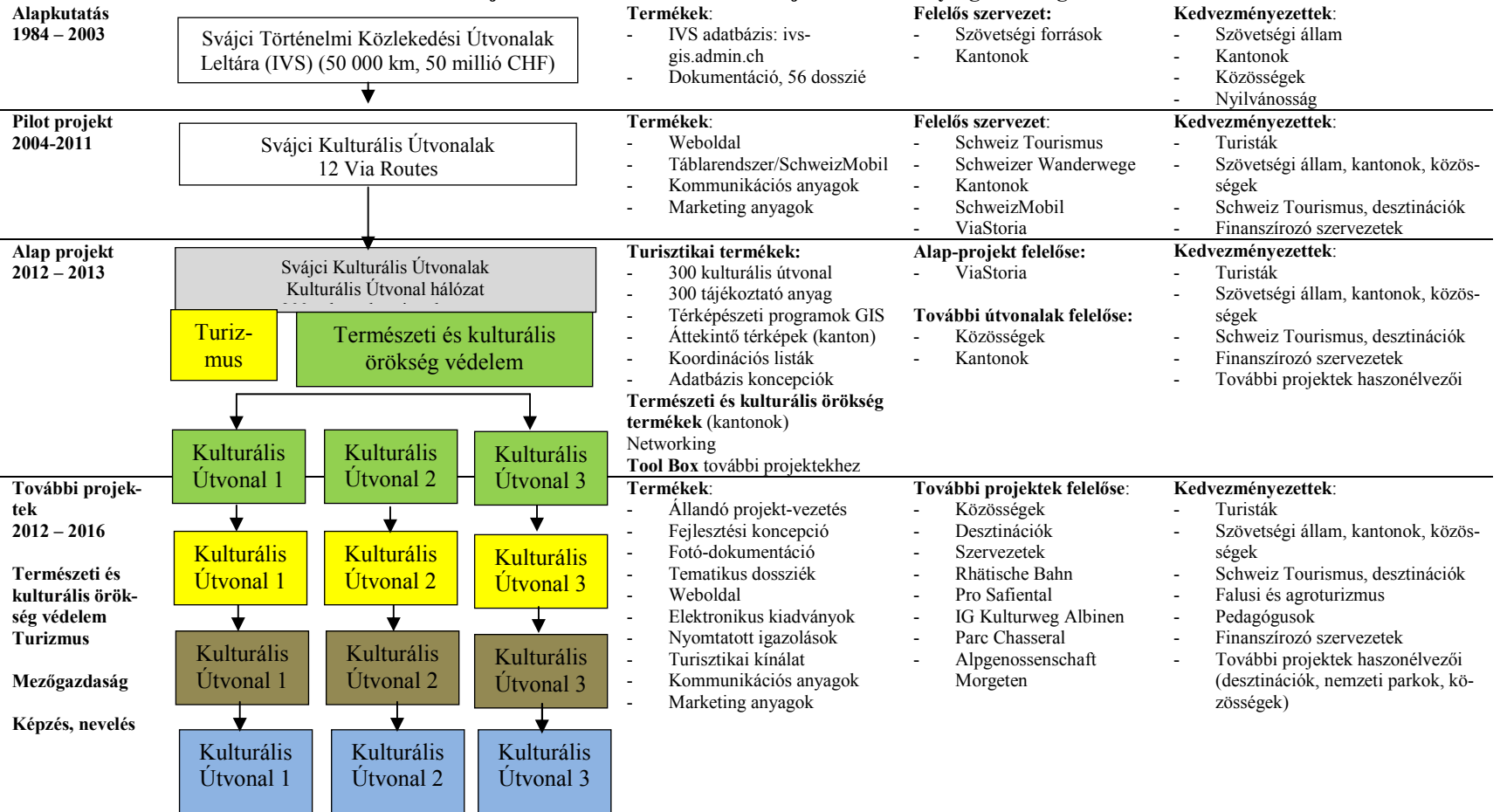
KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS:

„A tanulmányút a TÁMOP-4.2.2/B-10/1-2010-0008 jelű projekt részeként – az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében – az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”

Felhasznált irodalom

- Bolliger, S. ed. (2011): *BAUKASTEN Kulturwege Schweiz, Handbuch für den Aufbau von Kulturwegen, Kurzversion*, ViaStoria, im Auftrag des SECO
- Keller, P., Bieger, T. (2005): *Innovation in Tourism – Creating Customer Value*, Editions AI-EST, St. Gallen, Switzerland
- OECD (2003): *Innovation und Wachstum im Tourismus*, downloaded from <http://www.oecd.org>
- Schumpeter, J.A. (1934): *The Theory of Economic Development*, NY, Oxford University Press
- Weiermair, K. (2004): *Product improvement or innovation: What is the key to success in tourism?* OECD (downloaded from: www.oecd.org/dataoecd/55/31/34267947.pdf)
- Weiermair, K. (2006): Prospects for Innovation in Tourism, *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, Vol.6. Issue 3-4, pp. 59-72
- www.inno-tour.ch
- www.viastoria.ch
- www.kulturwege-schweiz.ch

ViaStoria – Svájci Kulturális Útvonalak – Projekt és tevékenység összefoglaló

Angol nyelvű összefoglalók /Summaries**Oana Stănculescu – Stefana A.D. Varvari – Marius Cristea****Vállalati versenyképesség Észak-Erdélyben – esettanulmány, a globális utilitás-elmélet felhasználásával**

A tanulmány a helyi- és regionális versenyképesség vizsgálatával foglalkozik. Ennek alapján meghatározza a megyék, illetve a régiók helyét a regionális- és országos fejlettségi hierarchiában. A vizsgálat kiterjed a vállalkozói környezet legfontosabb mutatóinak elemzésére is Észak-Erdély legversenyképesebb megyéjében (Kolozs), igyekezve ugyanakkor, hogy meghatározza a fenti állapotot befolyásoló tényezőket.

Marius Cristea – Stefana A.D. Varvari – József Benedek**Külföldi direktberuházások pozitív és negatív hatása a helyi gazdaságra**

A külföldi direktberuházások lényeges tényezői a gazdasági fejlődésnek és a növekedésnek minden szinten: országos-, regionális- és helyi szinten egyaránt. Megkülönböztethetjük a külföldi direktberuházások helyi gazdaságra gyakorolt pozitív vagy negatív hatásait. Ez összefügg a külföldi direktberuházások típusával és bizonyos helyi vonzó tényezők előfordulásával. A szerzők megvizsgálják a fenti összefüggést, egy Kolozs megyei, a NOKIA beruházással kapcsolatos esettanulmány segítségével, ahol bemutatásra kerülnek a beruházás helyi előnyei és problémái is.

Vicsai Nóra Csilla**Tourism in the Cluj-Napoca metropolitan area**

Cluj-Napoca metropolitan area is composed by the town of Cluj-Napoca and other 17 territorial-administrative units. The area is characterized by diversity; the containing settlements offer a variety of opportunities, and this end up in a wide range of forms of tourism. The core of tourism is Cluj-Napoca. The city hosts first of all cultural (urban) tourism and business voyages. The secondary centre is Gilău and its surroundings: the site of Someș - Târnița offers an opportunity to recreation, trekking, so it is a typical weekend tourism destination. However, transit tourism also makes its appearance, taking the advantage of the favorable geographical position. Transit tourism characterizes especially those settlements that are located along the Cluj-Napoca – Oradea highway. Different forms of tourism can complement each other: the metropolitan area provides opportunities for the development of an integrated tourism – therefore a research on tourism at a higher level, at the level of the metropolitan area worth it.

Cozma Luiza Tünde**North-West Transylvania's Place and Role in Romania's Tourism**

Tourism plays an increasing role in regional development worldwide and is getting more and more attention in Romania's development regions as well. North-Western Transylvania's position on national and wider European context is strengthened by its favorable geographical position, natural resources and values, developed transportation system, attractiveness from economic point of view, cultural diversity and valuable tourism potential. However relatively

little is known about North-Western Transylvania's concrete position in the country's tourism. Therefore the aim of this study is to define the place and role of North-West Transylvania in the Romanian tourism. The key elements of the regional tourism offer are analyzed, in parallel with the region's tourism performance in the last decade compared with other regions of the country. Besides the intensity of tourism flows and quantitative characteristics, the study also extends on the qualitative characteristics. In addition, in the light of the geographical environment of tourism, the study highlights the special segments of North-Western Transylvania's tourism offer, and comprehensively discusses the region's territorial aspects. Based on the results, it may be inferred whether the region has the ability to meet the increasing challenges of tourism or not, and thereby to contribute to territorial development?

Nagy Anna

Regional development policy in Romania, in the light of the 2007-2013 programming period

In Romania the regional development policy in present in the public debate almost exclusively in relation to the spending of structural and cohesion funds. Journalists, politicians and experts are trying in a more or less coherent mode to offer cause-effect explanations. The present study tries to undegoe this topic in a scientific manner, embedding the process of Romanian regionalization in a historical perspective. It analyses as well the roots of the problems related to the actual programming period and seeks for future possibilities of adjustment.

Hunor Bajtalan – Gabriella Blénessy – Attila Deák – Tamás Szabó

For a sustainable Gheorgheni Microregion: paths of development and alternative strategies in a sustainable context

In the following case study four friends pledged themselves to present and share their ideas, desires accumulated over the years of their homeland. The task is not an easy one, because as we've all seen, despite the rich natural and culturo-historical endowment of the Gheorgheni Microregion, the new market oriented economical environment brought by the democratic transition favoured more the traditional core areas, the big cities and less the provinces and the countryside. In this context, even with the ever widening possibilities of a more and more integrated Europe and the rebirth of local energies, the Gheorgheni Microregion couldn't take on a path of development and prosperity, but rather on one of continuous degradation and stagnation.

In the light of these circumstances the aim of this paper is to give an in depth analysis of the situation of the Gheorgheni Microregion through a holistic approach from a socio-economical perspective in a geographical context, nonetheless to identify the region's problems and tranche it's future prospects in the concept of sustainability.

Blanka Bartók - Tamás Bartha

The role of solar energy in the electricity supply of dispersed rural villages in Harghita county

In the study the settlements without electricity in Harghita country were analyzed, where the infrastructure developments regarding conventional energy supply is still not economical. In the case of these households an alternative solution was elaborated including solar energy use. Based on the technical and economical calculations could be confirmed that in that regions the solar energy use is a more efficient and sustainable way of electricity generation than the conventional one.

Szerzőink

Bajtalan Hunor: PhD hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Kolozsvár

Bartha Tamás: geográfus, DOMO RETAIL Kft., Székelyudvarhely

Bartók Blanka: tanársegéd, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Magyar Földrajzi Intézet, Kolozsvár

Benedek József: egyetemi tanár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Magyar Földrajzi Intézet, Kolozsvár

Blénassy Gabriella: Európai Uniós szakértő, Emerson, Kolozsvár

Cozma Lujza Tünde: PhD hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Kolozsvár

Deák Attila: szociológus, Kvantum Research, Kolozsvár

G. Fekete Éva: CSc, egyetemi docens, tanszékvezető, Miskolci Egyetem, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet

Lipták Katalin: tudományos segédmunkatárs, Miskolci Egyetem, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet

Marius Cristea: PhD halgató, Észak-Nyugat Fejlesztési Ügynökség, Kolozsvár

Nagy Anna: PhD, alpolgármester, Kolozsvár

Nagy Katalin: egyetemi tanársegéd, Miskolci Egyetem, Marketing Intézet

Nagy Zoltán: PhD, egyetemi docens, tanszékvezető, Miskolci Egyetem, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet

Oana Stănculescu: PhD hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar, Kolozsvár

Stefana A.D. Varvari: egyetemi tanársegéd, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar, Kolozsvár

Szabó Tamás: politológus, PONT, Kolozsvár

Szendi Dóra: PhD hallgató, Miskolci Egyetem, Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet

Vicsai Nóra Csilla: PhD hallgató, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Földrajztudományi Kar, Kolozsvár

Szerzőink figyelmébe !

A szerkesztőség kéri a szerzőket, vegyék figyelembe a formai megjelenésre vonatkozó alábbi szempontokat:

Terjedelem, kiegészítések:

- A „Tanulmány” rovatban maximálisan 35.000, a többi rovatokban maximálisan 18.000 karakter terjedelmű tanulmány közölhető.
- A tanulmány elejére öt soros összefoglalót, valamint 3-5 kulcsszó megnevezését és JEL-kód meghatározást kérünk
- A szöveget fájlban kérjük leadni, lemezen vagy e-mailen. (MS WORD bármelyik változatában lementve.)
- Kb. 10-15 sorban rövid összefoglalót kérünk a tanulmányról angolul, valamint a cikkben szereplő ábrák és táblázatok címét is kérjük angolul.
- Kérjük a szerző adatainak megadását az alábbiak szerint: név, tudományos fokozat, beosztás, munkahely

Szöveg formázása

- Oldalméret: JIS B5 – 18,2 x 25,7 cm.
- Margók: fent: 2,22, alul: 2,5, balról: 2,5, jobbról: 2 cm; fejléc és lábléc: 1,25 cm.
- Betűtípus és betűméret: Times New Roman 10-es, a jegyzetek 9-es betűmérettel.
- Bekezdések: cím után nincs behúzás, egyébként 0,7 cm, a bekezdések között sorkihagyás nincs.
- Címek: stílusbeállítás nélkül, fő cím és a fejezetek címei vastag, az alfejezetek címei vastag és dőlt betűtípussal.
- Szövegközi kiemelések: szimpla dőlt betűtípussal.

Ábrák, táblázatok:

- Terjedelmi okok miatt kérjük, hogy egy tanulmányban legfeljebb 4-5 ábra szerepeljen.
- Az ábrákat (pl.: térképek, diagramok, rajzok, fényképek) és táblázatokat megfelelően formázva a szövegbe építve kérjük elküldeni. A fénymásolással, szkenneléssel készült ábrákat nem tudjuk elfogadni, mert a nyomda számára nem megfelelő a minőségük. Színes ábrák közlésére sincs módunk. Mindenképpen szükséges az ábrák és táblázatok külön számozása (pl.: 1. ábra; 2. ábra; 1. táblázat; 2. táblázat), s hivatkozásuk pontos feltüntetése a szövegközben, zárójelben, döntve: (*1. ábra*) vagy (*1. táblázat*).
- Az ábra címét az ábra alatt, középen elhelyezve, a táblázatok címét a táblázat fölött balra igazítva kérjük elhelyezni. Az ábrák és táblázatok alatt fel kell tüntetni a forrást is. Ha saját készítésű az ábra, akkor a „*Forrás: Saját szerkesztés, ill. Saját számítás.*” megnevezést kell használni.

Irodalmi hivatkozások, jegyzetek:

- Az irodalmi hivatkozásokat minden esetben kérjük feltüntetni, a szerző *vezetéknévét* és a kiadását évét zárójelbe téve. Pl.: (*Conti 1993*). Pontos idézetnél az oldalszám is szükséges. Pl.: (*Conti 1993, 76*) vagy (*Conti 1993, 76-86*). A hivatkozások ne lábjegyzetként, hanem csak a fent leírt formában kerüljenek a szövegbe.
- *Az irodalomjegyzékben csak olyan tételek szerepeljenek, amelyekre a szövegközben hivatkozás található, s minden meghivatkozott irodalmat feltétlenül fel kell tüntetni az irodalomjegyzékben.*
- A jegyzeteket kérjük a szöveg végén, számozott formában elhelyezni. A jegyzetek a főszöveg kiegészítéseit tartalmazzák, ne legyen bennük pl. ábramagyarázat, hivatkozás.
- A szöveg után kérjük beírni az irodalomjegyzéket, a következő alapformákban:
Könyv: szerző (megjelenés éve) A mű címe, a kiadó neve, a kiadás helye.

Folyóirat: szerző(k) (a megjelenés éve) A cikk címe. – *A folyóirat neve.* (Az évfolyam sorszáma), a szám sorszáma, a cikk kezdő és befejező oldalszáma.

Gyűjtésményes kötetben szereplő cikk: szerző(k) (a megjelenés éve) A cikk címe. *A gyűjtésményes kötet címe.* – Szerkesztő(k) neve (szerk. vagy ed(s), vagy Hrsg.), a kiadó neve, a kiadás helye, a hivatkozott írásmű kezdő és befejező oldalszáma.

Példák:

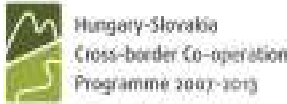
Cronaue, U. (1992) *Kommunale Unternehmen.* Erich Schmidt Verlag, Berlin.

Alchian, A.-Demsetz, II. (1972) Production, information costs and economic organisation. – *America Economic Review*, 2. 775-795. o.

Péteri G. (1991) Az önkormányzatok és oktatási intézményeinek viszonya, finanszírozási kérdések. – Kozma T. (szerk.) *Önkormányzat és iskola.* Oktatókutató Intézet, Budapest, 122-154.o.

Köszönjük!

Szerkesztőség

Building Partnership

European Union
European Regional Development Fund

A régió versenyképességét erősítő oktatási együttműködés a Miskolci és a Kassai Egyetem gazdaságtudományi karai között

„Gazdasági szakemberek képzése országhatáron átnyúló távoktatási hálózatban” (CROSSEDU)
HUSK/1101/1.6.1/0300

A Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Karának Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézete és a Kassai Műszaki Egyetem Közgazdasági Karának Regionális Tudomány és Menedzsment tan-
széke közötti együttműködés már több mint egy évtizedre vezethető vissza. A korábbi közös
projektek sikerei is bátorították a feleket abban, hogy 2011-ben pályázatot nyújtsanak be közös
távoktatási kurzusok feltételeinek kialakítására a Magyarország-Szlovákia Határon Átnyúló
Együttműködési Program 2007-2013 felhívására. A 2012 szeptemberétől kezdődő egy éven be-
lül megvalósítandó projekt összesen 322.880 Euró támogatásban részesült. A vezető partneri
feladatokat a Miskolci Egyetem látja el.

A két egyetem oktatói a projekt keretében a régió versenyképességének növelésében kulcsszere-
pet játszó gazdaságfejlesztési szakemberek képzéséhez dolgoznak ki - a két országban párhuzá-
mosan meghirdethető - távoktatási tematikákat és az azokhoz kapcsolódó tananyagokat. A ki-
dolgozott, majd az egyetemek távoktatási rendszerében elérhető 14 új és 7 más projektből átvett
képzési modul magyar, szlovák és néhány esetben (nyelvtanulási céllal) angol nyelven is el-
érhető lesz a kurzusokat felvevők számára. Az európai uniós támogatás révén a tananyagfejlesztés
mellett - a távoktatás infrastrukturális feltételeként - országhatáron átvívelő videokonferenciák
tartásához szükséges eszközök beszerzésére is lehetőség nyílik.

A projekt eredményeként három - a régió igényeinek megfelelő - képzési kurzus kerül majd
meghirdetésre. Az érdeklődők (1) *Helyi gazdaságfejlesztő*, (2) *Klaszter-menedzser* és (3) *Euró-
pai kisvállalkozó* képzéseken vehetnek majd részt - távoktatási formában. Az egyes modulokat,
vagy a teljes kurzusokat elvégzők a két egyetem által közösen kiállított tanúsítványt kapnak.

A projekt céljainak megvalósulását mindkét országból négy-négy, összesen nyolc kistérségi
partnerszervezet is segíti. Így részt vesz a projektben a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési
Alapítvány, az Abaúji Gazdaság- és Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, a Csereháti Telepü-
lésszövetség, az Ózdi Vállalkozói Központ és Inkubátor Alapítvány, a Szepsi Regionális Vállal-
kozási Ügynökség, a Királyhelmeci Regionális Vállalkozási Ügynökség és a Szövetség a Közös
Célokért (Rozsnyó, Rimaszombat).

A két pályázó a kistérségi partnerekhez video-konferenciákon való részvételt lehetővé tevő esz-
közöket helyez ki, a partnerek pedig helyet adnak a távoktatásba bekapcsolódó hallgatóknak a
képzés részét képező video-konferenciákon való részvételhez. Ezzel a résztvevők időt és pénzt
megkímélve kapcsolódhatnak be az előadásokba és konzultációkba.

A képzés gyakorlatiasságát erősíti a kistérségi partnerek projektjeiről készített fejlesztési esetta-
nulmányok és a területfejlesztési adat- és dokumentumtár anyagainak beépítése a képzés rend-
szerébe.